

3993

HEYDEN-2, J. de

1902

I.

1. Ocelli Lucani nomen prae se ferunt et opusculum quod περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως inscribitur, compluribus traditum codicibus<sup>1)</sup> atque ab Ioanne Stobaeo (Ecl. I 424 sq.) excerptum, et fragmentum περὶ νόμου libri a Stobaeo conservatum (Ecl. I 340) et fragmentum ab Ioanne Laurentio Lydo (de mens. II 8) traditum. Qui Ocellum laudant scriptores veteres<sup>2)</sup>, plerique Pythagoreum eum dicunt veterem ac praestantem<sup>3)</sup>. Quare opusculo illi a viris litterarum graecarum peritis magna auctoritas semper est tributa. Inde a renatarum litterarum aetate saepius ediderunt, verterunt, explicaverunt libellum viri philosophiae graecae studiosi<sup>4)</sup> et in Pythagoreorum primorum et vetustissimorum numero auctorem eius collocaverunt. Antiquitas libelli primum a XVII. saeculi viris doctis nonnullis, imprimis ab Hermanno Conring (Propolit. c. XV p. 104) in dubium est vocata, saeculo XVIII. exeunte recens eius origo a Meinersio (Histor. doctr. de vero deo p. 312 sq. Hist. doctr. ap. Graec. et Rom. p. 584) clare est cognita et demonstrata. Tamen opinio opposita, qua et περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως et περὶ νόμου liber pro Ocelli Lucani, Pythagorei veteris, Platonis et Aristotelis auctoris, operibus habebantur, usque ad XIX. saeculi initium sese obtinuit, sagaciter et docte a multis

Breslauer Philologische Abhandlungen, 8<sup>o</sup> vol.,

— 3<sup>o</sup> livr. Prolegomena in Pseudocelli de universi natura libellum [J. Heyden-Zielewicz]. A, Sources des chap. 1 et 3; B, Rapports qu'il y a entre la doctrine du Pseudocellus sur l'éternité du monde et les arguments de Parménide, Melissus, Platon, Aristote, Théophraste, Critolaüs, Philon; de l'usage qu'il a fait d'Aristote; C, Des sources du chap. 2, de son contenu et de ses rapports avec la doctrine d'Aristote et des Stoïciens; D, Des auteurs dont est inspiré le chap. 4 et du sujet qu'il traite; E, Des idées de Pseudocellus en théologie, en psychologie; rapports avec la philosophie et les écrits des Pythagoriciens; époque où fut composé ce traité, au commencement du 1<sup>er</sup> s. ap. J.-C.; F, Fragments du Pseudocellus.

<sup>1)</sup> Cf. Mullach Fr. phil. gr. I 385.

<sup>2)</sup> Cf. Mullach l. l. p. 384.

<sup>3)</sup> Cf. Lucian. pro lapsu in salt. § 5 ὁ μὲν γε Θεσπέσιος Ηυθαγόρας. εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἴδιον ἡμῶν καταλιπεῖν τῶν αὐτοῦ ἱξίωσεν, ὅσον 'Οκέλλῳ τῷ Λευκανῷ καὶ Ἀρχύτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι . . .

<sup>4)</sup> Cf. Fabricii Bibl. gr. ed. Harles I p. 855 sq. Novissimas editiones libelli curaverunt Rudolph, Lipsiae 1801 (cum commentario) et Mullach Frgm. phil. gr. I p. 383 sq., Parisiis 1875.

viris doctis defensa<sup>1)</sup>. Nostra quidem aetate viri philosophiae graecae periti de recente libelli origine non dubitant<sup>2)</sup>. Et hic et fragmentum illud περὶ νόμου libri (fragmentum a Lydo traditum negligitur a plerisque) Neopythagoreorum qui dicuntur scriptori alicui attribuuntur, qui Ocelli, Pythagorei veteris, nomen et indolem simulet, idem in ambobus opusculis<sup>3)</sup>. Etiamnunc vero libello universi naturam tractanti in Pythagoreorum litteris enarrandis maius tribuitur momentum, ut a Zellero<sup>4)</sup> ita laudante: „Allen anderen geht der falsche Ocellus voran, dessen Schrift unter den uns erhaltenen Urkunden des späteren Pythagoreismus nicht bloss eine der ältesten und einflussreichsten ist, sondern auch durch Schärfe der Begriffe und des logischen Verfahrens sich auszeichnet.“

De auctoribus, quibus libelli scriptor sapientiam suam debeat, summam tantum nonnulli viri docti coniecturas protulerunt, ut in prima libelli parte Zeller<sup>5)</sup> de Parmenide et Aristotele, Susemihl<sup>6)</sup> de Aristotele et Critolao, Schmekel<sup>7)</sup> de Peripateticis cogitaverunt.

<sup>1)</sup> Cf. Fabric.-Haeles l. I. p. 857.

<sup>2)</sup> Cf. vero quae G. Long in „Dictionary of greek and roman Biography and Mythology“ (London 1880 ed. by W. Smith) s. v. Ocellus Lucanus profert: „If the existing work (scil. libellus π. τ. τ. π. φ.) is not genuine, we must suppose that when it was fabricated, the original was lost. It is also possible that it is a kind of new modelled edition of the original; and it is also possible that the extant work is the original itself, which the brevity and simple close reasoning render a probable conclusion.“ De libelli pretio adduntur haec: „The book appears to be a fragment. The physical philosophy is crude and worthless, but the fundamental ideas are clearly conceived and happily expressed.“

<sup>3)</sup> Cf. Mullach Fr. ph. gr. I 383. Zeller, Ph. d. Gr. III 2 p. 95<sup>3</sup>. Susemihl, Gesch. d. gr. Litt. II, 333.

<sup>4)</sup> Ph. d. Gr. III, 2 p. 131<sup>3</sup>.

<sup>5)</sup> Ph. d. Gr. III 2 p. 131, 2: „Die Hauptgedanken dieser Begründung sind ihm natürlich durch Aristoteles und teilweise schon durch Parmenides an die Hand gegeben.“

<sup>6)</sup> G. d. gr. Litt. II, 336: „Schon bei Pseud-Okellos, welcher unter anderem die Anfangs- und Endlosigkeit der Welt von Aristoteles und Critolao entlehnt.“

<sup>7)</sup> D. Philos. d. Stoa p. 433: „Noch klarer tritt dies in der Schrift des Ocellus hervor. Sie beginnt gleich damit, die Ewigkeit der Welt zu beweisen und zwar mit Gründen, die der peripatetischen Schule entlehnt sind.“ Cf. Diels Doxogr. p. 107, 188.

2. Quae cum ita sint, ipsi accuratius et libelli argumentum atque indolem et auctorum eius inter se rationem scrutemur.

Atque incuntem libellum considerantes primum vix effugere potest Peripatetica quaedam ars atque ratio, quam scriptor indicat. Nam profitetur vel potius simulat hausisse se sapientiam suam τὰ μὲν τεκμηρίους σάφει παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐκμαθὼν, τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἶκος ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχάζόμενος. Apparet scriptorem maius concedere momentum observationi naturae, minus cogitationi soli<sup>1)</sup>. Hanc tribus describit nominibus δόξα, λόγος, νόσις, discrimine quod est inter ea et Platoni et Aristoteli et recentioribus Pythagoreis probatum<sup>2)</sup>, non notato. Nam Pythagoreorum plurimi cum Platone inter quattuor cognoscendi gradus (νοῦς, διάνοια sive ἐπιστήμη, δόξα, αἰσθησις) distinguunt ita, ut rerum ipsarum et verarum (dei, idearum, numerorum) cognitio primi et alterius, imaginum rerum cognitio tertii et quarti cognoscendi gradus sit. At Pseudocellus infimo cognitionis generi (αἰσθήσει) aperte summum tribuit momentum, summo (νοήσει) infimum. Denique cognoscendi ars atque ratio quam ipse profitetur, a Pythagorea et Platonica plane abhorret.

3. Quae sequuntur (§ 2) coniungenda esse videntur tam argumentandi ratione quam mundi imagine iis explicata cum §§ 10 (11). Hae Eleatica repetere videntur argumenta et Parmenidi auctori a Zellero aliisque tribuuntur. Re vera § 10, ubi ostenditur universum nec in ens nec in non ens interire posse, Parmenidei argumenti (fragm. 8), quod docet universum nec ex ente nec e non ente ortum esse posse, memoriam repetere videtur. Etiam Parmenidis verba ἀγέννητον ἐὼν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν a Pseudocello repetuntur, cum dicit (§ 2): δοκεῖ γάρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγέννητον, et paullo post: οὕτως οὖν ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀγέννητον τὸ πᾶν. Tamen dubitem, num Parmenides unicus auctor fuerit Nam primum huius argumentatio qua universum nec ortum nec interitum esse demonstrat, multo uberior, dialectica

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. de gener. anim. III 10. 760 b 27 sq.

<sup>2)</sup> Plat. Tim. V 27 D, 28 A, 51 DE, 52 A B. Aristot. Metaph. A 9. 1074 b 36. Eth. Nicom. H 9. 1151 a 17; Z 12. 1143 b 1; 13. 1144 b 29. Ps. Archyt. in Stob. Ecl. I 784, 722; Iambl. in Villoisoni Anecd. II 199. Brontin. ibid. II 198.

arte praestantior est quam illius. Pseudocellus de universi et ortu et interitu disputat, de interitu quidem, de quo Parmenides omnino non loquitur, multo accuratius et longius (§§ 2, 10, 11) quam de ortu (§ 2). Accedit quod Parmenides imprimis de ente, cui universi nomen et naturam (πᾶν) attribuit, loquitur, entis naturam laudat, entis ortum refutat. Pseudocellus vero non de ente, sed de universo imprimis loquitur. Ostendit universum nec ortum nec interiturum esse, cum id unde oriri posset πρῶτον τοῦ παντός esset, et id in quod interire posset ἔσχατον τοῦ παντός esset. Cum autem et illud et hoc partes sint universi — illud prima, hoc ultima —, universum modo e parte sui ipsius oriri et in partem sui ipsius interire potest. Sequitur ipsum manere et restare semper (§ 2). Idem etiam aliter consideratur et ostenditur in hunc modum. Universum in non ens dissolvi non potest. Ens vero — in quod unum interire potest universum — sive universum est sive pars universi. Semper vero restat universum (§ 10). Vides rationem inter § 2 et § 10 esse eam, ut haec illam explicet atque compleat. Universum modo e parte sui ipsius oriri et in partem sui interire posse, id quod in § 2 docetur, clarum fit et explicatur iis quae in § 10 adduntur: universum aut in ens aut in non ens dissolvi posse, hoc vero ἀμήχανον esse, illud autem partem universi esse. Apparet universi notionem totius argumentationis Pseudocellanae summum esse principium atque cardinem. Qua notione omnia explicantur, inde derivantur argumenta. Quod Parmenidi ens, Pseudocello universum est (τὸ ὄν, τὸ πᾶν), de quo tota hac libelli parte disserit. Ens quidem respicit Pseudocellus, notionem vero eius notioni universi posthabet; Parmenides vero universi quidem notionem respicit, eam vero entis notioni posthabet.

Quare dubitari potest iure, an re vera e Parmenidis carmine solo sapientia Pseudocelli fluxerit. Atqui inter reliquos Eleaticae philosophiae sectatores exstat aliquis, qui propius quam Parmenides ad Pseudocellanae argumentationis indolem et rationem accedere videatur. Neque verisimilis non erit suspicio etiam illum in Pseudocelli fuisse auctoribus. Melissum dico Samium, cuius libelli fragmenta nonnulla Simplicius tradidit. Quae quamquam additamenti Sim-

plicii ipsius aperte amplificata sunt<sup>1)</sup>, tamen dubitandum non est quin Melissi ipsius argumentatio uberior fuerit et accuratior quam Parmenidis. Elucet id e Melissi fragmentis 7, 5, 1, quae a Simplicio (in Aristot. Phys. 22 b. 103, 13. 109, 20) tradita sunt, cum Parmenidis fragmento 8 et Pseudocello I, 2, 10 comparatis.

#### Parmenides (ed. Diels)

μῦθος δ' ἐτι μῦθος ἐδοῦτο | λείπεται ὡς ἔστιν ταύτῃ δ' ἐπὶ σήματ' ἔασι | πολλὰ μάλ', ὡς ἀγέννητον ἔδν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν, | οὐλον μουνγενές τε καὶ ἀτρεμές ἡδ' ἀτέλεστον | οὐδέ ποτ' ἦν οὐδ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἔστιν ἑμοῦ πᾶν, | ἔν, συνεχές· τίνα γὰρ γένων διζήσασαι αὐτοῦ; | πῇ πόθεν αὐξήθεν; οὐτ' ἐκ μὴ ἐόντος ἑασέω | φάσθαι σ' οὐδὲ νοεῖν· οὐ γὰρ φατὸν οὐδὲ νοητόν | ἔστιν ὅπως οὐκ ἔστι. τί δ' ἂν μιν καὶ χρέος ᾤρσεν | ὕστερον ἢ πρόσθεν τοῦ μηδενὸς ἀρξάμενον φῶν; | οὕτως ἢ πάμπαν πέλεναι χρεῶν ἐστιν ἢ οὐχί.

#### Melissus

fr. 7: ὅτε τοίνυν οὐκ ἐγένετο, ἔστι δέ, αἰεὶ ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἔχει οὐδὲ τελευτήν, ἀλλ' ἀπειρόν ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ ἐγένετο, ἀρχὴν ἂν εἶχεν (ἤρξατο γὰρ ἂν ποτε γινόμενον) καὶ τελευτήν (ἐτελεύτησε γὰρ ἂν ποτε γινόμενον)· εἰ δὲ μήτε ἤρξατο μήτε ἐτελεύτησεν αἰεὶ τε ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται, οὐκ ἔχει ἀρχὴν οὐδὲ τελευτήν· οὐ γὰρ αἰεὶ εἶναι ἀνυστόν, ὅτι μὴ πᾶν ἐστί. fr. 1: εἰ μὲν μὴδὲν ἔστι, περὶ τούτου τί ἂν λέγοιτο ὡς ὄντος τινός; εἰ δέ τι ἔστιν, ἦτοι γινόμενον ἐστιν ἢ αἰεὶ ὄν, ἀλλ' εἰ γινόμενον ἦτοι ἐξ ὄντος ἢ ἐξ οὐκ ὄντος. ἀλλ' οὔτε ἐκ μὴ ὄντος οἶόν τε γενέσθαι τι . . . οὔτε ἐκ τοῦ ὄντος· εἴη γὰρ ἂν οὕτως καὶ οὐ γίνοιτο. οὐκ ἄρα γινόμενον ἐστί τὸ ὄν. αἰεὶ ὄν ἄρα ἐστίν. οὐδὲ φθαρήσεται τὸ ὄν. οὔτε γὰρ ἐς τὸ μὴ ὄν οἶόν τε τὸ ὄν μεταβάλλειν . . . οὔτε ἐς ὄν. μένοι γὰρ ἂν πάλιν οὕτω γε καὶ οὐ φθείροιτο. οὔτε ἄρα γέγονε

<sup>1)</sup> Cf. Pabst, de Melissi Samii fragmentis, Bonnæ 1889. Dubitandi cupidine impulsus nimia is ultra iustum terminum procedere videtur, cum fragmenta 1—5 paraphrasin Melissi verborum a Simplicio ipso factam dicit. Aucta esse illa et addita quaedam a Simplicio non negem. Argumenta vero quibus Pabst efficere conatur fragmenta illa pro paraphrasi Melissi verborum esse habenda, non sufficiunt. Spero occasionem de indole atque argumento fragmentorum, de eorum cum reliquis fragmentis et ceteris Melissi doxographis ratione vera, denique de eorum auctoritate disputandi alibi brevi mihi datum iri.

τὸ ὄν οὕτως φθαρήσεται· αἰεὶ ἄρα ἦν καὶ ἔσται. fr. 5: εἰ ὄν ἐστι μὴ κενεόν, ἀνάγκη πλήρες εἶναι· εἰ δὲ τοῦτο, μὴ κινεῖσθαι· οὐχ ὅτι μὴ δυνατὸν διὰ πλήρους κινεῖσθαι, ὥς ἐπὶ τῶν σωματίων λέγομεν, ἀλλ' ὅτι πᾶν τὸ ὄν οὕτως ἐς ἑὸν δύναται κινεῖσθαι· οὐ γὰρ ἔστι τι παρ' αὐτό· οὕτως ἐς τὸ μὴ εἶναι· οὐ γὰρ ἔστι τὸ μὴ εἶναι.

#### Pseudocellus (ed. Mullach)

I 2 δοκεῖ γὰρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγέννητον. αἰεὶ τε γὰρ ἦν καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγχρονον, οὐκ ἂν ἔτι ἦν. οὕτως οὖν ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀγέννητον τὸ πᾶν· οὕτως γὰρ εἰ γενόμενόν τις αὐτὸ δοξάζει, εὖροιτο ἂν, ἐξ ὅτου γεννηθείη, οὕτως εἰ φθαρόν, εὖροιτο ἂν. εἰς δὲ φθαρεῖν καὶ διαλυθεῖν. ἐξ ὅτου τε καὶ γέγονεν. ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντός ἐστιν, εἰς δὲ τε πάλιν φθαρήσεται, ἐκεῖνο ἔσχατον τοῦ παντός ἐσται. τὸ δὲ γε πᾶν γινόμενον σὺν πᾶσι γίνεται καὶ φθειρόμενον σὺν πᾶσι φθίρεται. καὶ τοῦτό γε δὴ ἀδύνατον. ἀναρχὸν ἄρα καὶ ἀτελεύτητον τὸ πᾶν. I, 10 ὅλως δὲ εἰ καὶ διαλύεται τὸ πᾶν, ἦτοι εἰς τὸ ὄν ἢ εἰς τὸ μὴ ὄν διαλυθήσεται· καὶ εἰς μὲν τὸ ὄν, ἀδύνατον· οὐ γὰρ ἔσται τοῦ παντός φθορά, ἐὰν εἰς τὸ ὄν διαλύηται· τὸ γὰρ ὄν ἦτοι τὸ πᾶν ἢ μέρος τί ἐστι τοῦ παντός· καὶ μὴν οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν· ἀμήχανον γὰρ τὸ ὄν ἀπολέσθαι ἐκ τῶν μὴ ὄντων ἢ εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναλυθῆναι. ἀφθαρτόν ἄρα καὶ ἀνώλεθρον τὸ πᾶν.

Vides propius accedere ad Melissi argumentationem quam ad Parmenidis carmen locum Pseudocelli, sive illam accuratam et plenam et dialectica arte praestantem, sive loquacem et verbosam et non argumenta, modo verba cumulantem appellamus; similiorem eum esse illius quam huius rationi. Accedit, quod etiam verba ipsa Pseudocelli (§ 2): αἰεὶ τε γὰρ ἦν καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγχρονον ἦν κτλ. non dissimilia sunt Melissi verbis (frgm. 7): αἰεὶ ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται . . . εἰ μὲν γὰρ ἐγένετο κτλ., atque Pseudocelli verba (§ 2): οὕτως εἰ φθαρόν, εὖροιτο ἂν, εἰς δὲ φθαρεῖν . . . εἰς δὲ τε πάλιν φθαρήσεται κτλ. Melissi verbis (frgm. 1): οὐδὲ φθαρήσεται τὸ ὄν . . . μένει γὰρ ἂν πάλιν οὕτως γε καὶ οὐ φθίρεται· οὕτως ἄρα γέγονε τὸ ὄν οὕτως φθαρήσεται.

Differunt vero Melissus et Pseudocellus<sup>1)</sup> eo quod hic

<sup>1)</sup> Inde quod Melissi universum est infinitum, Pseudocellus vero in § 15 de rotunda eius figura loquitur, nihil de maiore huius cum Parmenide

de universo, ille de ente imprimis loquitur. Haec autem differentia re vera fortasse minor est, quam primo aspectu videtur. Nam post ea quae Apelt, Chiapelli, Kern, Offner, Tannery, Vermehren<sup>1)</sup> de Melissi philosophia exposuerunt, dubium non videtur quin Melissus universi et unius notionem — praeter entis — respexerit magis et conceperit clarius quam Parmenides. Neque est dubium quin Melissus cum de infinita entis natura disserat, non tam aut de spatio solum aut de tempore tantum cogitet, quam de existendi infinitate omnino, neque alterius infinitatem ab alterius infinitate clare secernat, sed utramque commisceat, utramque cum universitate entis necessario coniunctam, ex hac necessario consequentem intellegat. Itaque — si recte leguntur et explicantur Melissi fragmenta<sup>2)</sup> — etiam in eo propius accedere videtur Pseudocelli locus ad illa, quam ad Parmenideum carmen<sup>3)</sup>.

Haec autem Pseudocelli cum Parmenide et Melisso ratio explicari potest sive ita, ut utrumque philosophum in Pseudocelli manibus fuisse putemus, sive ita, ut alium quendam coniciamus scriptorem, qui Eleatarum argumenta enarraverit et eorum dicta nonnunquam verbotenus repetiverit, id quod

quam cum Melisso similitudine concludere licet. Nam quae in § 15 dicuntur, aperte Peripatetici auctoris sunt, cum §§ 2, 7, 10, 11 plane non cohaerentia neque cum illis conferenda, modo eadem libelli parte contracta (cfr. pag. 20).

<sup>1)</sup> Apelt, Melissos bei Ps. Aristot. in: Jahrb. f. kl. Philol. 133 (1886) p. 729 sq. — Chiapelli, Sui frammenti e sulle dottrine di Mel. d. Sam., Rendic. dell' Accad. dei Lincei 1890. — Kern, Zur Würdigung des Mel. v. Sam., Festschr. d. Stettin. Stadtgymn. 1880. — Offner, Zur Beurteilung d. Mel., Archiv f. Gesch. d. Philos. IV 12. — Tannery, Pour l'histoire de la science hellène, Paris 1887. — Vermehren, die Autorschaft der dem Aristot. zugesch. Schr. π. Ξενοφάνους etc., Jena 1861. — Cf. Baoumker, Probl. d. Mater. 58, 3.

<sup>2)</sup> Cf. Aristot. soph. elench. I 5, 167b 14: ὅλον δὲ τοῦ Μελίσσου λόγος, ὅτι ἀπειρον τὸ ἀπαν, λαβὼν τὸ μὲν ἀπαν ἀγέννητον. ἐκ γὰρ μὴ ὄντος οὐδὲν ἂν γενέσθαι, τὸ δὲ γενομένον ἐξ ἀρχῆς γενέσθαι. εἰ μὴ οὖν γέγονεν, ἀρχὴν οὐκ ἔχει τὸ πᾶν, ὥστ' ἀπειρον.

<sup>3)</sup> Cf. etiam Melissi frgm. 4, 11, 12, 13. — Aetii plac. II 4, 11. I. 24, 1 (Diels Dox. 332 b1, 320a 11).



scriptoris huius libelli indolem respicienti verisimilius esse videtur.

4. Iam ad § 11 capitis eius Pseudocellani transeamus. Ubi nullam interitus causam nec interiorem nec exteriorem esse posse ostenditur. Exterior causa nulla exstare potest, cum praeter et extra universum nihil omnino adsit; interior nulla, cum omnia quae sunt, in universo sint, haec autem magnitudine et potentia inferiora sint universo. Vides haec cum §§ 2 et 10 communi indole i. e. unitatis et universitatis notione Eleatica (cf. Melissi frg. 3, 4, 5) cohaerere. Tamen hanc sententiam nec in Parmenidis carmine nec in Melissi fragmentis reperimus. At similitudo quaedam loci eius cum Philonis de aeternitate mundi libri locis (c. V, XVI, XX, XXII) adest, quos cum Pseudocello conferas.

#### Pseudocellus

εἰ δὲ καὶ δοξάζοι τις αὐτὸ φθεῖρεσθαι, ἦτοι ὑπὸ τινος τῶν ἔξω τοῦ παντὸς φθαρήσεται δυναστευόμενον ἢ ὑπὸ τινος τῶν ἐντὸς. οὔτε δὲ ὑπὸ τινος τῶν ἔξωθεν. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντὸς οὐδέν. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα ἐν τῷ παντὶ καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν ὁ κόσμος. οὔτε ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ. δεήσει γὰρ ταῦτα μείζονα καὶ δυναμικώτερα εἶναι τοῦ παντός. τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές. ἀγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός καὶ κατὰ τοῦτο καὶ σώζεται καὶ συνήρμωσται καὶ βίον ἔχει καὶ ψυχὴν.

#### Philo c. V (ed. Cumont.)

τούς δὲ ἀγένητον καὶ ἀφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους ἔνεκα τῆς πρὸς τὸν ὁρατὸν (θεὸν) αἰδοῦς τακτέον προτέρους. ἀπασι τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτία διτταὶ τῆς ἀπωλείας, ἢ μὲν ἐντὸς, ἢ δὲ ἐκτὸς προϋπökinevται. εἰ δὲ φθεῖρεται καὶ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ἦτοι ὑπὸ τινος τῶν ἐκτὸς ἢ πρὸς τινος τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων διαφθαρήσεται. ἀμήχανον δ' ἐκάτερον. ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνεραυσθέντων. οὕτως γὰρ εἰς τε ἔσται καὶ ὅλος καὶ ἀγῆτως. εἰς μὲν διὰ τὸ ἀπολειφθέντων τινῶν ἕτερον ἂν τῷ νῦν ὄντι γενέσθαι ὁμοιον. ὅλος δὲ ἔνεκα τοῦ σύμπαντος τὴν οὐσίαν εἰς αὐτὸν ἐξαναλῶσθαι ἀγῆτως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήραϊ σώματα ἀλωτά, θερμότησι καὶ ψύξεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιότησι προσεμπιπτούσαις ἔξωθεν

ισχυρῶς ἀνατρέπεται. ὣν οὐδεμία δύναμις ἀποδράσασα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται, πασῶν μηδενὸς ἀποστατούντος μέρους ὀλοκλήρων ἐγκατελημμένων εἰσω. εἰ δ' ἄρα τί ἐστιν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενὸν ἢ ἀπαθὲς φύσις. ἦν ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. καὶ μὴν οὐδὲ ὑπὸ τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. πρῶτον μὲν ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μείζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος ἄγει τὰ πάντα μέρη πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος. ἔπειτα διότι διττῶν οὐσῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς, τῆς δ' ἐκτὸς, ἡ τὴν ἑτέραν οἷα τε ὑπομένειν, δεκτικὰ καὶ τῆς ἑτέρας ἐστὶ πάντως. σημεῖον δέ' βούς καὶ ἵππος καὶ ἄνθρωπος καὶ τὰ παραπλήσια ζῷα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου. καὶ νόσῳ τελευτήσει. χαλεπὸν γάρ, μάλλον δ' ἀδύνατον εὑρεῖν, ὅτι τὴν ἔξωθεν αἰτίαν πεφυκὸς ὑπομένειν τῆς φθορᾶς ἀδεκτον ἔσται κατὰ τὸ παντελὲς τῆς ἐνδοθεν. ἐπειδὴ τοίνυν ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐκτὸς φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος . . . οὐδ' ὑπὸ τινος τῶν ἐν αὐτῷ . . .

#### Philo c. XVI

Ἀποδείξει δὲ οἱ περὶ τὸν Βόηθον κέχρηται πιθανωτάταις . . . εἰ, φασί, γενητὸς καὶ φθαρτὸς ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσεται, ὅπερ καὶ τοῖς Στωικοῖς ἀτοπώτατον εἶναι δοκεῖ. διὰ τί; ὅτι οὐδεμίαν φθοροποιὸν αἰτίαν εὑρεῖν ἐστιν. οὔτ' ἐντὸς οὔτ' ἐκτὸς, ἡ τὸν κόσμον ἀνελεῖ. ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστιν, ὅτι μὴ τάχα που κενόν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὀλοκλήρων, εἰσω δ' οὐδὲν νόημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἶτιον θεῷ τοσούτῳ διαλύσεως. εἰ δ' ἀναίτιως φθεῖρεται, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἡ γένεσις τῆς φθορᾶς, ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται. καὶ μὴν φασιν, ὅτι γενικοὶ τρόποι φθορᾶς εἰσι τρεῖς . . . ἔτι πρὸς τοῦτοις ἐὰν ἐκπυρωθῇ, φασί, τὰ πάντα, τί κατ' ἐκείνον ὁ θεὸς πράξει τὸν χρόνον; ἢ τὸ παράπαν οὐδέν; καὶ μήποτ' εἰκότως· νυνὶ μὲν γὰρ ἕκαστα ἐφορᾷ καὶ πάντων οἷα γνήσιος πατὴρ ἐπιτροπεύει. καὶ εἰ δεῖ τάληθες εἰπεῖν, ἡνίκα καὶ κυβερνήτου τρόπον ἡνιοχῇ καὶ πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα . . . πάντων δ' ἀναιρεθέντων ὑπ' ἀργίας καὶ ἀπραξίας δεινῆς ἀβιώτῳ βίῳ χρήσεται· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀτοπώτερον;

#### Philo c. XX

ἔτι τοίνυν κἀκεῖνο μοι δοκεῖ μὴ ἀπὸ σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τάληθες εἰρησθαι. φθειρόμενος ὁ κόσμος ἦτοι ὑπὸ τινος ἑτέρας

φθαρήσεται αἰτία· ἡ ὑπὸ Θεοῦ. ὑπ' ἄλλου μὲν οὐδενὸς τὸ παράπαν δέξεται διάλυσιν. οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ὃ μὴ περιέγει. τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κατακρατούμενον ἀσθενέστερον δῆπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ' οὗ κατακρατεῖται. ὑπὸ δὲ Θεοῦ φθαίρεσθαι λέγειν αὐτὸν πάντων ἀνοσιώτατον. ὃ γὰρ Θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς καὶ παντὸς αἰτίος ἀνωμολόγηται τοῦ ἀρίστου παρὰ τοῖς τᾶληθῇ δοξάζουσιν. c. XXII ἀλλ' οὐδὲν ἐστὶν ἐκτός, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ· ὅλον περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται.

Apparet Pseudocellum et Philonem locis quos dico idem explicare argumentum. Quaeritur quae sit ratio horum locorum inter se et cum Pseudocello. Vides Philonem locorum primum (c. V)<sup>1)</sup> et verbis nonnullis cum Pseudocelli loco congruere<sup>2)</sup> et indole ad huius argumentationem propius accedere quam ceteros quos dico Philonis locos. Quorum alter (c. XVI), qui ad Boethum Stoicum referendus videtur, et tertius (c. XX) etiam deum, mundi auctorem, gubernatorem, tutorem respiciunt, de divina actione eiusque cum mundo ratione loquuntur<sup>3)</sup>, quae Pseudocellus aequae ac primus ille Philonis locus (c. V) omisit. Sequi videtur Philonis caput V artius cum Pseudocello cohaerere quam reliquos Philonis locos quos attuli. Atque coniciendum aut ex eodem fonte fluxisse hoc Philonis argumentum atque Pseudocelli argumentationem aut illud ex hac esse haustum, aut et Pseudocellum et huius fontem a Philone esse adhibitos. Alteri vero coniecturae obstat, quod Philonea argumentatio uberior est et plenior non verbis modo, sed etiam sententiis quam Pseudocelli. Itaque aut primam illam aut postremam amplec-

<sup>1)</sup> Quem V. Rose (Aristot. Frgm. I 19 p. 33, 11 ed Lips.) Aristoteli tribuit ratione nulla allata. Cf. Arist. Frgm. ed Acad. Bor. I, 17, 1477, 6.

<sup>2)</sup> Pseudocellus: ὑπὸ τινος τῶν ἔξω φθαρήσεται δυναστευόμενον ἢ ὑπὸ τινος τῶν ἐντός = Phil. ὑπὸ τινος τῶν ἐκτός ἢ πρὸς τινος τῶν ἐν αὐτῷ φθαρήσεται δυνάμεων. Pseudocell.: δεῖσθαι γὰρ ταῦτα μείζονα καὶ δυναμικώτερα εἶναι τοῦ παντός = Phil. ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος μείζον ἐστὶ καὶ κραταιότερον. Pseudocell.: ἄγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός = Phil.: ὁ γὰρ κόσμος... ἄγει τὰ πάντα πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἡγόμενος.

<sup>3)</sup> Cf. Aristaeonis Pythagorei de principio mundi divino fragmentum (Stob. Ecl. I 428), quod similem spirat animum.

temur coniecturam. Quaestionem tamen, quis Philonis auctor hic fuerit, adhuc seponamus.

Postremo commemoro Pseudophilolai fragmentum quod a Stobaeo conservatum est<sup>1)</sup>, cum Pseudocello I 11 et sententiae et verborum (cf. δυναμικώτερα) similitudine aliqua coniunctum. Quod utrum e Pseudocelli libello ipso fluxerit an e fonte communi, discernere non audeo.

5. Accedimus ad §§ 7 et 8, quibus Pseudocellus de mundi ex omnibus naturis compositi itaque nulla re indigentis absoluta natura agit, ratione quidem quae Eleaticis illis argumentis (§§ 2, 10 [11]) non est dissimilis. Quae si comparabis cum Platonis Timaei VII 32 CD, 33 BC et cum Philonis de aeternitate mundi libri c. XV ineunte, quod Critolai Peripatetici argumentum quartum affert, videbis eadem ab omnibus iis dici.

#### Plato

τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἐν ὅλον ἕκαστον εἴληφεν ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς ὕδατος τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστάς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δυνάμιν ἐξωθεν ὑπολιπών, τάδε διανοηθείς. πρῶτον μὲν, ἵνα ὅλον διττὸν μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη. πρὸς δὲ τούτοις ἐν, ἅτε οὐχ ὑπολειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτο γένοιτο· ἂν· ἔτι δ' ἵνα ἀγῆρων καὶ ἄνοσον ᾖ, κατανοῶν ὡς τὰ τῷ σώματι θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει. περυστάμενα ἐξωθεν καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως λύει καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. διὰ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε Θεὸς ὅλον ἐξ ὅλων ἀπάντων τέλειον καὶ ἀγῆρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτένητο. . . . λεῖον δὲ δὴ κύκλῳ πᾶν ἐξωθεν αὐτὸ ἀπηκριβοῦτο πολλῶν χάριν, ὁμμάτων τε γὰρ ἐπεδείκτο οὐδὲν. ὁρατὸν γὰρ οὐδὲν ὑπελείπετο ἐξωθεν, οὐδ' ἀκοῆς, οὐδὲ γὰρ ἀκουστόν· πνεῦμά τε οὐκ ἦν περιεστὸς δεόμενον ἀναπνοῆς, οὐ δ' αὖ τινὸς ἐπιδεδῆς ἦν ὀργάνου σχεῖν. ὃ τὴν μὲν εἰς ἑαυτὸ τροφὴν δέξιτο, τὴν δὲ πρότερον ἐξικμασμένην

<sup>1)</sup> Ecl. I 20 W: Φιλόλαος ἄσφαρτον τὸν κόσμον εἶναι. λέγει γοῶν οὕτως ἐν τῇ περὶ ψυχᾶς· παρὸ καὶ ἀφθαρτος καὶ ἀκαταπύνατος διαμένει τὸν ἄπειρον αἰῶνα. οὕτε γὰρ ἐντοσθεν ἄλλα τις αἰτία δυναμικώτερα αὐτῆς εὐρεθήσεται οὐτ' ἐκτοσθεν ρηθεῖραι αὐτὸν δυναμένα, ἀλλ' ἔστι δὲ ὁ κόσμος ἐξ αἰῶνος καὶ ἐς αἰῶνα διαμένει, εἰς ὃν ἐνὸς τῷ συγγενέας καὶ κρατίστου καὶ ἀνυπερθέτου κυβερνώμενος.

ἀποπέμψοι πάλιν. ἀπῆει τε γὰρ οὐδὲν οὐδὲ προσέειπε αὐτῷ ποθέν· οὐδὲ γὰρ ἦν . . . ἡγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ ξυνούσις αὐταρχεὺς ὃν ἄμεινον ἐσεσθαι μάλλον ἢ προσδεῖς ἄλλων.

#### Critolaus

πρὸς δὲ τούτοις φησὶ τριττὰς αἰτίας διχα τῶν ἐξωθεν ὑποβιβλῆσθαι ζώοις τελευτῆς, νόσον, γῆρας, ἐνδειαν. ὧν οὐδεμιᾶ τὸν κόσμον ἄλωτὸν εἶναι πεπηγέναι. τὸ γὰρ ἐξ ὧν τῶν στοιχείων ὥς ἅτε μηδενὸς ὑπολειφθέντος καὶ ἀπελευθεριάζοντος μέρους βιασθῆναι· κατακρατεῖν τε καὶ τῶν δυνάμεων, ἐξ ὧν αἱ ἀσθενεῖαι· τὰς δὲ ὑπεικούσας ἄνοσον καὶ ἀγίρω αὐτὸν διαφυλάττειν, αὐταρχέστατον τε αὐτὸν αὐτῷ καὶ ἀνεπιδεᾶ παντὶ γεγονέναι.

#### Pseudocellus

τὸ δὲ γε ὅλον καὶ τὸ πᾶν ὀνομάζω τὸν σύμπαντα κόσμον· δι' αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ἔτυχε ταύτης, ἐκ τῶν ἀπάντων διακοσμηθεῖς. σύστημα γάρ ἐστιν τῶν ὧν φύσεων αὐτοτελεῖς καὶ τέλειον. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντός οὐδέν· εἰ γὰρ τί ἐστιν, ἐν τῷ παντί ἐστι, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πᾶν πάντα ἔχει, τὰ μὲν ὡς μέρη, τὰ δὲ ὡς ἐπιγεννήματα. τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογὴν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτόν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τὴν φύσιν οὐκ αὐτοτελεῖ ἔχοντα συνέστηκεν, ἀλλ' ἐπιθεῖ καὶ τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐχόμενα συναρμογῆς. ζῶα μὲν πρὸς ἀναπνοήν, ὄψεις δὲ πρὸς τὸ φῶς, αἱ δ' ἄλλαι αἰσθήσεις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν· τὰ δὲ φυτὰ πρὸς τὸ φύεσθαι· ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ οἱ πλάνητες καὶ οἱ ἀπλανεῖς κατὰ τὸ μέρος μὲν τῆς κοινῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ, αὐτοὺς δὲ πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτοὺς πρὸς αὐτόν.

Vides e mundi omnes naturas et vires continentis, sibi ipsi sufficientis natura absoluta omnes tres quos affero scriptores concludere (quamquam Pseudocellus eam conclusionem non clare addit) mundum inopia, morbo, senectute, denique interitus causa omni liberum esse. Sequitur Pseudocellum sive Platoni sive Critolao sive utrique sive neutri eorum sed tertio cuidam (eorum excerptori aut alterius sectatori, alterius auctori) sua debere. Certam vero sententiam in posterum differamus.

6. Anguste cum iis conexa esse videntur, quae in sequente § 9 de universo, ut de causa rerum generali et ab-

soluta de causisque omnino disseruntur. Quae ab Aristotele de causis doctrina pendent. Constat enim Stagiritam docuisse<sup>1)</sup> causam cuiuslibet status et ipsam eodem statu praestare; ut ignem, caloris causam, ipsum calidissimum esse. Quod placitum Aristotelium a Pseudocello ad mundi aeternitatem probandam adhibitum est, non ut ipsius ingenii inventum, sed ut Critolai argumenti imitatio. Pseudocelli loco cum Critolai (Phil. d. aet. mund. c. XIV) et Aristotelis (l. l.) sententiis collato, eorum et illius inter se conexus non te fugiet.

#### Aristoteles

ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότατον, καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἷτιον τοῦτο τῆς θερμότητος, ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἷτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι.

#### Critolaus

τὸ αἷτιον αὐτῷ τοῦ ὑγιαίνειν ἄνοσόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷτιον αὐτῷ τοῦ ἀγρυπνεῖν ἀγρυπνόν ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ αἷτιον αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν αἰδιόν ἐστιν. αἷτιος δ' ὁ κόσμος αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν, εἰ γε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. αἰδιός ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν.

#### Pseudocellus

τό τε γὰρ πῦρ ἐτέρῳ θερμαντικὸν ὃν αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ θερμόν ἐστι, καὶ τὸ μέλι γλυκαντικὸν γινόμενον αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ γλυκύ ἐστι καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων, τῶν ἀφανῶν σημαντικαὶ οὔσαι, αὐταὶ ἐξ αὐτῶν ἐμφανεῖς καὶ γνωστικαὶ εἰσιν. οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἷτιον γινόμενον τῆς αὐτοτελείας αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ αὐτοτελεῖς ἐστι, καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἷτιον γινόμενον τῆς σωτηρίας καὶ διαμονῆς αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ σωζόμενον καὶ διαμένον ἐστὶ . . . ὁ δὲ γε κόσμος αἷτιός ἐστι τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ σώζεσθαι καὶ τοῦ αὐτοτελεῖ εἶναι, αὐτὸς ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ αἰδιός ἐστι . . . καὶ αὐτοτελεῖς καὶ διαμένον τὸν πάντα αἰδιῶνα.

Atque vides Pseudocellum cum Critolao communem habere argumentationis totius finem et rationem, qua a singulis rebus (ut igne, melle) ad mundi aeternitatem demonstrandam

<sup>1)</sup> Cf. Metaph. α 1. 993 b 24 sq.

progreduuntur; cum Aristotele vero congruere Pseudocellum exemplis quae afferuntur, igne (caloris causa) et demonstrationis principio (veritatis causa). Itaque utrumque philosophum, et Aristotelem et Critolaum, in Pseudocelli manibus fuisse verisimilius est, quam aut hunc aut illum.

7. Accedamus iam ad omisam adhuc capitis partem, §§ 3—6. Et iam hic apertam Aristotelis et Critolai locorum cum Pseudocello invenimus necessitudinem. Peripatetici dico locum a Philone (d. aet. m. c. XIV) traditum, Stagiritae de caelo libri locos duos. Quos si inter se comparaveris, connexus eorum non erit dubius.

#### Aristoteles

13. 270 a 12 sq. ὁμοίως δ' εὐλόγον ὑπολαμβάνειν περὶ αὐτοῦ τοῦ κύκλου περιφερόμενου σωματός καὶ ὅτι ἀγένητον καὶ ἀφθάρτον καὶ ἀναλίσκωτον . . . εἰ δ' ἐστὶ καὶ ἀναλύζητον καὶ ἀφθάρτον, τῆς αὐτῆς θαυμασίας ἐστὶν ὑπολάβειν καὶ ἀναλίσκωτον εἶναι. ἔστι μὲν γὰρ ἡ ἀλλοιωσις κύκλῳ κατὰ τὸ ποῖόν, τοῦ δὲ ποσὸς αἱ μὲν ἔξκει· καὶ διαδέσσει οὐκ ἀνευ τῶν κατὰ πῶλον γίνονται μεταβολῶν, ὅσον ὕψις καὶ καὶ νόσος, κατὰ δὲ πᾶθος ὅσα μεταβάλλει τῶν φυσικῶν σωματίων. ἔργον δ' ὁρώμεν πάντα καὶ αὐξήσιν καὶ φθίσιν, ὅσον τὰ τε τῶν ζώων σώματα καὶ τὰ μύρια αὐτῶν καὶ τὰ τῶν φυτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν στοιχείων. ὥστ' εἴπερ τὸ κύκλῳ σῶμα μήτ' αὐξήσιν ἔχειν ἐνδέχεται μήτε φθίσιν, εὐλόγον καὶ ἀναλίσκωτον εἶναι. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῆς αὐσθήσεως ἰσχυρῶς, ὥς γε πρὸς ἀνθρωπίνην εἶπερ πῶτον. ἐν ἀπαντι γὰρ τοῖς περιελθούσι χρόνῳ κατὰ τὴν παραδεδομένην ἀλλοίῳις μνήμην οὐδὲν φαίνεται μεταβεβληκός οὔτε καθ' ἑαυτὸν τὸν ἔσχατον οὐρανὸν οὔτε κατὰ μέρος αὐτοῦ τῶν οὐρανίων οὐδὲν. 9. 279 a 19 διόπερ οὐδ' ἐν τόπῳ τᾷδε πέφυκεν οὔτε χρόνος αὐτὰ πᾶσι γηράσκειν, οὐδ' ἐστὶν οὐδενός οὐδεμίας μεταβολῆς. . . ἀλλ' ἀναλίσκωτα καὶ ἀπαθῆ τὴν ἀρίστην ἔχοντα ζῶν καὶ τὴν αὐταρχεστάτην διατελεῖ τὸν ἅπαντα αἰῶνα.

#### Critolaus

ὁ μὴν ἀλλὰ κάκεινο σκοπεῖν ἄξιον. ὅτι πᾶν τὸ γενόμενον ἐν ἀρχῇ μὲν δεῖ πάντως ἀτελὲς εἶναι, χρόνον δὲ προϊόντος αὐξέσθαι. μέγα πανταλοὺς τελευτώσεως, ὥστε εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἦν μὲν

ποθ' ἢνα καὶ γὰρ χροῖσμαι τοῖς ἡλικίῳ νόμῳ, κομιδῇ νήπιος, ἐπιβαίων δ' αὐθιγῶν ἐκαστῶν περιόδους καὶ μήκας χρόνον ὅψι καὶ μάλιστα τελευτῶν. τὸν δὲ κόσμον εἰ τις νομίζει γηράσκειν ποτε τῆς αὐταῆς μεταβολᾶς, ἀβυσσώτερον μανικῶς κερκατημένος μὴ ἀγνοεῖσθαι . . . ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν πρότερον εἰρημένον συμβαίνει κατὰ μὲν τὸν γεωμετρικὰ τῇ γενέσει χρόνον βραχυτέρα τὰ γεωμετρικά εἶναι, μεγεθύνεσθαι δ' αὐθιγῶν ἄγχι πανταλοὺς τελευτώσεως, ἐπὶ δὲ τοῦ παντός γενησεται τούναντον.

#### Pseudocellus

ἴδαν τε τὸ γενέσθαι ἀρχὴν εἰληγός καὶ διαλύσεως ὁμαλὸν κοινωγήσας δύο ἐνδέχεται μεταβολάς, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ μέγους ἐπὶ τὸ μείζον καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γέγονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. καλεῖται δὲ τὸ μὲν ἀπ' οὔτερον ἀν ἀρχῆται μεταβάλλειν, γένεσις, τὸ δὲ εἰς ὃ ἀφωκεῖται, ἀκμή. δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μείον καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χείρον, τὸ δὲ συμπέρασμα τῆς μεταβολῆς τῶν τε ἐνδεχόμενων φθορὰ καὶ διάλυσις· εἰ μὲν οὖν καὶ τὸ εἶον καὶ τὸ πᾶν γενητόν ἐστι καὶ φθαρόν, γεγόμενον ἀπὸ τοῦ μέγους ἐπὶ τὸ μείον, μετέβαλε καὶ ἀπὸ τοῦ γέγονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μείον μεταβάλλει καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χείρον. γεγόμενος ἄρα ὁ κόσμος αὐξήσιν εἰλαβε καὶ ἀκμὴν καὶ πᾶν ἀγένηται φθίσιν καὶ τελευτήν . . . τὸ δὲ γε εἶον καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ παρέχεται τεκμήριον τοιοῦτο. οὔτε γὰρ γεγόμενον αὐτὸ εἶδομεν οὔτε μὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ τὸ μείζον μεταβάλλον οὔτε χείρον παρὲ τὴν μείον γεγόμενον.

Quaeritur modo, utrum Pseudocellus Aristotelis an Critolai an amborum usus sit scriptis. Aequae hoc ultimum verisimilius est quam primum et alterum. Nam Aristoteles non de mundo ut universo hic disserit, sed de aetheria caeli regione (τὸ κύκλῳ περιφερόμενον σῶμα). At Critolaus de eadem plane de qua et Pseudocellus, disputare videtur mundi et universi aeternitate. Argumentationis praeterea totius ratio apud Philonem eadem est atque apud Pseudocellum. Similiter ambo incohant argumentationem suam (πᾶν τε τὸ γεγέμενος ἀρχὴν εἰληγός — πᾶν τὸ γεγόμενον), generalem omnium viventium et animalium crescenti, florenti, senescendi necessitatem afferentes; ab his ad mundum transcunt eiusque immutabilem naturam laudant. Etiam sermo amborum popu-



laris magis quam Aristotelius artis voces omnes (ut κίνησις κατὰ τὸ ποιόν, κατὰ πάθος μεταβολαί) evitat, magis perspicuus, simplex est. Quamquam unum est, quo Pseudocellus ad Aristotelem accedit propius quam ad Critolaum; nam illi ambo sensuum testimonio nituntur magis (Pseud.: ἐξ αὐτοῦ παρέχεται τεκμήριον, εἶδομεν. Arist.: διὰ τῆς αἰσθήσεως φαίνεται), hic cogitationis. Utrum vero et Pseudocellus et Philo ex ipsius Aristotelis et Critolai libris haec hauserint, an e tertio quodam Peripatetico scriptore<sup>1)</sup>, qui illorum argumenta repetiverit, certo hic discernere non audeo. Illud tamen multo mihi verisimilius est<sup>2)</sup>.

8. Nunc ad ea quae in §§ 12—14 disseruntur nos convertamus. Docet iis scriptor aeternam immortalem naturam in universo a summis caelestibus regionibus et corporibus ad infima terrestria loca, corpora, animalia magis magisque imminui. Apparet non Eleaticae philosophiae sectatorem Heracliteam profiteri doctrinam de motus et mutationis aeternae circulo, sed Peripati discipulum loqui de caeli aetherii natura perfecta, de eiusdem per gradus quosdam procedente defectu. Atque exstat locus quidam Aristotelius argumenti similimi, quem adhibitum esse a Pseudocello manifestum est. Dico de generatione et interitu libri II 11. 337 a 34 sq. Et hic de differentia quae est inter caelestia corpora atque elementa — et animalia atque hominem, inter illorum vitam

<sup>1)</sup> Hoc de Philone coniectat Ioannes de Armin (Quellenstud. z. Phil. v. Alex. I p. 40). Qui Critolai argumentum alterum (Phil. d. aet. m. c. XIV init. = Pseudoc. I 9) et quartum (Phil. c. XV init. = Ps. I 7, 8) a ceteris eiusdem argumentis, i. e. a. primo (Phil. c. XI—XIII = Ps. I 12—14), tertio (Phil. c. XIV p. a = Ps. I 3—6), quinto (Phil. c. XV p. a.) secernit eaque inter se et cum Philonis capite XX p. a. (= Pseudoc. I 11) et cap. XXII angustius coniungit (pag. 11 sq., 37 sq.), atque quattuor quos dico locos (c. XIV init., c. XV init., c. XX p. a., c. XXII) ex altero fonte Peripatetico haustos esse putat (pag. 40). Equidem neque discrimen illud inter Critolai argumenta neque conexum illum eorum inter se et cum capitibus XX et XXII, quibus v. d. multum tribuit, tantum valere censeam, ut fontium diversitatem concludere inde oporteat. Sed latius de Philonei libelli compositione disserendi occasionem alibi me nacturum esse spero.

<sup>2)</sup> R. v. Scala, Stud. d. Polyb. I 120 sq., 240 sq. et Susemihl, Gesch. d. gr. Litt. II 323, 325 pariter iudicant.

aeternam orbis specie currentem et horum breve determinatum vitae curriculum loquitur Stagirita. Neque vero Aristotelis libro solo et uno Pseudocellum hic usum esse, sed etiam Peripateticum auctorem supra iam nominatum adhibuisse censeo. Conferas modo cum Pseudocello et Aristotele Philonis de aeternitate mundi locos tres (c. XI, XIX, XXI): fugere te non poterit adesse et hic inter tres scriptores necessitudinem aliquam

### Aristoteles

εἰ ἄρα τινὸς ἐξ ἀνάγκης ἀπλῶς ἡ γένεσις, ἀνάγκη ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακάμπτειν . . . ταῦτα μὲν δὴ εὐλόγως, ἐπεὶ αἰθὴρ καὶ ἄλλως ἐφάνη ἡ κύκλω κίνησις καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ταῦτα ἐξ ἀνάγκης γίνεται καὶ ἔσται. ὅσαι ταύτης κινήσεις καὶ ὅσαι διὰ ταύτην. εἰ γὰρ τὸ κύκλω κινούμενον αἰεὶ τι κινεῖ, ἀνάγκη καὶ τούτων κύκλω εἶναι τὴν κίνησιν, ὅλον τῆς ἄνω φορᾶς οὐσῆς ὁ ἥλιος κύκλω ὥδῃ, ἐπεὶ δ' οὕτως αἱ ὥραι διὰ τοῦτο κύκλω γίνονται καὶ ἀνακάμπουσιν, τούτων δ' οὕτω γινόμενων πάλιν τὰ ὑπὸ τούτων. τί οὖν δὴ ποτε τὰ μὲν οὕτω φαίνεται, ὅλον ὕδατα καὶ ἄηρ κύκλω γινόμενα. καὶ εἰ μὲν νέφος ἔσται, δεῖ ὅσαι, καὶ εἰ ὕψι γε. δεῖ καὶ νέφος εἶναι, ἄνθρωποι δὲ καὶ ζῶα οὐκ ἀνακάμπουσιν εἰς αὐτούς, ὥστε πάλιν γίνεσθαι τὸν αὐτόν. οὐ γὰρ ἀνάγκη, εἰ ὁ πατήρ ἐγένετο, σὲ γενέσθαι . . . εἰς εὐθὺ δὲ ἔοικεν εἶναι αὕτη ἡ γένεσις.

### Pseudocellus

ἔτι δὲ καὶ ὅλη δι' ὅλης ἡ φύσις θεωρουμένη τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ τιμωτάτων ἀφαιρεῖ κατὰ λόγον ἀπομαραινόμενη καὶ προσάγουσα ἐπὶ πᾶν τὸ θνητὸν καὶ διέξοδον ἐπιδεχόμενον τῆς ἰδίας συστάσεως. τὰ μὲν γὰρ πρῶτα κινούμενα κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κύκλον ἀμείβοντα διέξοδον οὐκ ἐπιδεχόμενα τῆς οὐσίας, τὰ δὲ δεύτερα πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ ὅρον ἀμείβουσιν ἐφεξῆς καὶ συνεχῶς, οὐ μὴν τὸν κατὰ τόπον, ἀλλὰ τὸν κατὰ μεταβολήν. πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον ἀέρα ἀπογεννᾷ, ἀήρ δὲ ὕδωρ, ὕδωρ δὲ γῆν. ἀπὸ γῆς δὲ ἡ αὐτὴ περίοδος τῆς μεταβολῆς μέχρι πυρός. ὅθεν ἤρξατο μεταβάλλειν. οἱ δὲ καρποὶ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν βίζοφύτων ἀπὸ σπερμάτων ἀνέλαβον τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως, καρποφθέντα δὲ καὶ τελεσφορήσαντα πάλιν ἐπὶ τὸ σπέρμα τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διέξοδον ἐπιτελουμένης τῆς φύσεως. οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα μάλ-

λον υποβεβηκότως τὸν καθόλου ὄρον τῆς φύσεως ἀμείβουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ἐπανάκαμψις αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν, οὐδὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς εἰς ἄλληλα. καθάπερ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς, ἀλλὰ τὸν διὰ τῶν τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν ἀναλύεται καὶ ἀπογίνεται.

#### Philo

c. XI αὐτίκα τῷ πρώτῳ γενομένῳ ἔδει καθ' ὠρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμούς χρόνων αὐξήσεως. Βαθμούς γάρ τινας ἡ φύσις τὰς ἡλικίας ἐγέννησε, δι' ὧν τρόπον τινὰ ἀναβαίνει καὶ κάτεισιν ἀνθρώπος. Ἀναβαίνει μὲν αὐξόμενος, κατέρχεται δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν. ὅρος δὲ ὁ τῶν ἀνωτάτων βαθμῶν ἀκμή, πρὸς ὃν φθάσας τις οὐκέτι πρόεισιν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ διακυλοδρομοῦντες ἀνακάμπουσιν τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὅσα παρ' ἰσχυροῦς νεότητος ἔλαβεν, ἀποδιδούς ἐνασθενεῖ γῆρα. . . οὕτω καὶ ἡ γῆ γεγήρακεν, ὥς διὰ χρόνου μῆκος ἐστερωθῆναι δοκεῖν. ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει νεάζουσα αἰεὶ, διότι τετάρτη μοῖρα τοῦ παντός ἐστὶ, καὶ ἕνεκα τῆς τοῦ ἔλου διαμονῆς ὀφείλει μὴ φθίνειν, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀδελφὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ὕδωρ, ἀήρ τε καὶ πῦρ, ἀγῆρω διατελεῖ.

c. XIX τῶν δένδρων ἕκαστον . . . ἅμα τῷ καρπῷ καὶ τὸ ὄχρεμα τίκτει, μήκει δὲ χρόνων . . . οὐδέποτε τὴν διάλυσιν εἰς σπέρμα ἔλαβεν. τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ τὰ γένη τῶν ζώων. . . ἄχρι μὲν περίεστι καὶ ἡβᾷ, σπέρμα προίεται γόνιμον, τελευτήσαντα δ' οὐδαμῇ οὐδαμῶς γίνεται σπέρμα.

c. XXI καθάπερ γὰρ αἱ ἐτήσιοι ὄραι κύκλον ἀμείβουσιν ἀλλήλας ἀντιπαραδεχόμεναι πρὸς τὰς ἐνιαυτῶν οὐδέποτε ληγόντων περιόδους αἰεὶ. τὸν αὐτὸν τρόπον περιθίει καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ταῖς εἰς ἄλληλα μεταβολαῖς, (καὶ) τὸ παραδοξότατον, θνήσκουν δοκούντα ἀθανατίζονται δολιχεύοντα αἰεὶ καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς ἀμείβοντα. ἡ μὲν οὖν προσάντης ὁδὸς ἀπὸ γῆς ἀρχεται. τηκομένη γὰρ εἰς ὕδωρ μεταλαμβάνει τὴν μεταβολήν, τὸ δ' ὕδωρ ἐξατμιζόμενον εἰς ἀέρα, ὃ δ' ἀήρ λεπυνόμενος εἰς πῦρ. ἡ δὲ κατάντης ἀπὸ κεφαλῆς, συνίζοντος μὲν πυρὸς κατὰ τὴν σβέσιν εἰς ἀέρα. συνίζοντος δ' ὁπότε συνθλίβονται εἰς ὕδωρ ἀέρος, ὕδατος δὲ τὴν πολλὴν ἀνάχυσιν κατὰ τὴν εἰς γῆν πυκνουμένου μεταβολήν.

Atque oritur quaestio, utrum Pseudocellus Aristotelem, an Philonis auctorem Peripateticum, an et Aristotelem et

auctorem Philonis, an denique Philo Pseudocellum hic adhibuerit, qui ex Aristotele sua hauserit. Nec vero postremum admitti potest. Nam Philo nonnulla habet quae apud Pseudocellum non leguntur, at Aristotelis aperte sunt; ut vocem ἀνακάμπειν, et quae de anni temporibus dicuntur in circuli speciem circumactis perpetuo<sup>1)</sup> et de distinctione inter ἡ προσάντης ὁδὸς et ἡ κατάντης. Sed etiam primum illud reiiciendum est, cum Pseudocellus cum Philone communes habeat voces κύκλον ἀμείβειν, ἡλικίαι, ὅρος, quas in Aristotelis loco non invenimus. Restat igitur, ut et Philonis auctorem et Aristotelem adhibitum esse a libelli scriptore statuamus.

Restat quaestio, subsitne et hic Philonis duobus ex iis quos attuli locis (c. XIX, XXI) Critolaus.<sup>2)</sup> Cuius quidem nomen ibi non laudatur, demonstrationisque totius finis quem persequitur Philo, alius est atque apud Pseudocellum et Aristotelem. Tamen ne hic quidem deesse Critolai memoriam verisimillimum puto. Nam apparet duorum quos dico locorum argumentum cum illo Critolai loco (c. XI) anguste cohaerere. Vides ibi explicari accuratius et latius, quae hic adumbrantur modo; dico elementorum aeternitatem, quae plantarum et animalium vitae brevi opponitur. Atque respicias occurrere apud Philonem etiam alios locos Peripateticorum aperte nitentes auctoritate, quorum nomina silentio premit, argumenta repetit. Neve obliviscaris Philonem ne alibi quidem serviliter plane auctorum suorum doctrina esse usum neque eadem eodem proposito adhibuisse atque illos. Constat potius addidisse, coniunxisse eum compluria proprie, mutasse, sicut consilio ipsius utile esset et conveniret. Critolai igitur auctoritas quamquam certo statui nequit, saltem verisimilis est.

In § 13 Zeller memoriam aliquam atque momentum Platonis Timaei suspicatur. Dicit enim (Phil. d. Gr. III, 2 p. 117) haec: „In den regelmässigen Körpern werden von einzelnen neupythagoreischen Schriftstellern mit Philolaus und Plato die Grundformen der Elemente gefunden. Auf dieselbe

<sup>1)</sup> Philo: αἱ ἐτήσιοι ὄραι κύκλον ἀμείβουσιν ἀλλήλας ἀντιπαραδεχόμεναι. Aristoteles: αἱ ὄραι . . . κύκλῳ γίνονται καὶ ἀνακάμπουσιν.

<sup>2)</sup> In cap. XI de Critolao dubitari non potest.

Construction weist aber auch Ocellus I, 13 in den Worten, welche sich nur aus der platonischen Lehre (Tim. 56 D ff) erklären: «πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον ἄερα ἀπογεννᾷ, ἀήρ δὲ ὕδωρ, ὕδωρ δὲ γῆν.» Nur wird hier mit Aristoteles u. a., von Plato abweichend, ein Übergang sämtlicher Elemente (nicht bloss der drei oberen) in einander angenommen.<sup>1)</sup> Equidem vero puto verba illa: πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον ἄερα ἀπογεννᾷ multo melius et verisimilius e Peripatetica doctrina explicari. Constat enim Peripati placito elementa differre inter se densitatis et caloris gradu. Aër et densior est et frigidior quam ignis. Corpora autem quae condensantur et refrigerantur ex Aristotelis opinione quodammodo comprimuntur, competunt, coeunt.<sup>2)</sup> Quare de igne qui in aërem commutatur sicut de aëre qui in aquam et de aqua quae in terram mutatur dici potest iure eἰς ἓν συνέρχασθαι pro συνιέναι, εἰς ἓν συνθλίβασθαι, quae Aristotelis sunt verba, (e. c. 368b 16. p. 378 a 30) vel συνίξαι, qua voce Philo (d. aet. m. c. XXI) utitur.

9. Etiam ea quae additur parte capitis ultima (§ 15) non de Eleatico disseritur universo infinito, immobili, immutabili, sed aperte de Aristotelio caelo, cuius figura et motus laudatur. Partim iam prius explicata repetuntur, ut etiam (ἢ γε μὴν οὐσία τῶν πραγμάτων<sup>3)</sup> ἀνέκβατος καὶ ἀμετάβλητος κ. τ. λ. cfr. §§ 3—6), partim nova adiciuntur argumenta. E figura mundi rotunda, e motu eius in circuli speciem circumacti, e tempore motus eius infinito aeternitas concluditur. Simili utitur ratione Philo (d. aet. m. c. V, X), cuius cum Pseudocelli sententiis affinitatem ex eiusdem fontis usu ortam et hic collatis ambobus cum Aristotelis locis intelleges

#### Aristoteles

Metaph. A 6. 1071b 6: ἀλλ' ἀδύνατον κίνησιν ἢ γενέσθαι ἢ φθαρῆναι· ἀεὶ γὰρ ἔν. οὐδὲ χρόνον· οὐ γὰρ οἶόν τε τὸ πρότερον

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. Meteor. I 4. 341b 21, 36. 324a 19. II 9. 369a 27. 370a 30. III 7. 378a 28.

<sup>2)</sup> Vox οὐσία qua Pythagorei scriptores materiam (ὄλη) appellant, hic alia plane significatione (φύσις) adhibetur, quamquam memoria quaedam Pythagoreae illius ἡ ἐστὶν τῶν πραγμάτων (Ps. Archyt. frgm. ap. Stob. Ecl. I 35) (= materia) subesse videtur.

καὶ ὕστερον εἶναι μὴ ὄντος χρόνου. καὶ ἡ κίνησις ἄρα οὕτω συνεχῆς ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος· ἡ γὰρ τὸ αὐτὸ ἢ κινήσεώς τι πάθος. κίνησις δ' οὐκ ἔστι συνεχῆς. ἀλλ' ἡ κατὰ τόπον καὶ ταύτης ἢ κύκλου.

Phys. Θ 1, 251b 12: εἰ δὲ ἔστιν ὁ χρόνος κινήσεως ἀριθμὸς ἢ κινήσεως τις, εἴπερ αἰὶ χρόνος ἐστίν, ἀνάγκη καὶ κίνησιν αἰδίου εἶναι.

#### Pseudocellus

ἔτι δὲ τὸ ἀναρχὸν καὶ ἀτελεύτητον . . . καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς κινήσεως τοῦτο πιστεύεται, διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἀφθαρτός· . . . ἡ τῆς κινήσεως (scil. ἰδέα) κατὰ κύκλον· αὕτη δὲ ἀπαράβατος καὶ ἀδιέξοδος, ὅτε χρόνος ὁ ἀπειρος, ἐν ᾧ περ ἡ κίνησις, διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον μήτε τελευτὴν λήψασθαι.

#### Philo

c. V τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχον οὐδὲ κινεῖται. διάστημα δὲ κοσμικῆς κινήσεως ἐδείχθη ὁ χρόνος ὢν. ἀνάγκη τοίνυν ἐκάτερον ἐξ αἰδίου ὑφιστάναι, γενέσεως ἀρχὴν μὴ λαβόντα. τὰ δὲ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτα. c. X μεγίστην μέντοι παρέχεται πίστιν εἰς αἰδιότητα καὶ ὁ χρόνος. εἰ γὰρ ἀγέννητος ὁ χρόνος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ κόσμος ἀγέννητος. . . ὥστ' εὐδοβόλως ἀποδεδοσθαι πρὸς τῶν εἰωθότων τὰ πράγματα ὀρίξεσθαι χρόνον διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως. ἐπεὶ δὲ τοῦθ' ὑγιές ἐστι, γίνεται ὁ κόσμος ἰσῆλιξ τοῦ χρόνου καὶ αἵτιος. πάντων δ' ἀτοπώτατον ὑπονοεῖν, ὅτι ἦν ποτε κόσμος, ἦνίκα οὐκ ἦν χρόνος. ἀναρχος ἄρα καὶ ἀτελεύτητος ἡ τούτου φύσις.

10. De quibus disserui modo tres capitis partes (§§ 3—6, 12 14, 15) non sine consilio tractavi coniunctas, ab illis (§§ 2, 7—11) sciunctas. Nam primum tres illae ab Eleatica (Melissae) universi notione et doctrina sunt alienae, hae ad eam sunt referendae. Deinde in ultima illa (§ 15) primae trium quas dico (§ 3—6) argumentum repetitur. Hoc autem similitudinem apertam ostendit cum alterius illius partis (§ 12—14) argumento. In ambabus de discrimine loquitur scriptor, quod est inter summa caelestia corpora et infima, terrestria, mortalia atque inter illorum aeternam, horum interitui obnoxiam naturam. Et hic (§§ 12—14) et illic (§§ 3—6) ex hoc discrimine aeternitas universi efficitur. Adde scriptores duos qui in recentiorum Pythagoreorum numero habentur, Pseudotimaeum et Pseudhippodamum, easdem sententias

quas Pseudocellus secretas et ordine quodam dispositas primo libelli capite explicat, confusas complexione quadam repetere sic, ut cognoscas illos sive e Pseudocello sive e communi fonte ea <sup>1)</sup> hausisse. Pseudotimaei dico de anima mundi libelli locum (III 95 B. C D) et Pseudhippodami fragmentum a Stobaeo (Flor. III 98) traditum. Verba sunt

#### Pseudotimaei

ἐκ παντελέων δὲ συνέστακε (scil. ὁ κόσμος) σωμάτων, τά περ ὅλα ἐν αὐτῷ ἐντί, ὡς μὴ ποκα μέρος ἀπολειφθῆμεν ἐκτὸς αὐτῷ, ἵνα ἢ αὐταρκέστατον τὸ τῷ παντὸς σῶμα, ἀκήρατον τῶν ἐκτὸς κηρῶν, οὐ γάρ τι τῇ δίχα τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐντός. τὰ γὰρ καττὰν ἀρίστην ἀναλογίαν συντεθέντα ἐν ἰσοδυναμίᾳ οὔτε κρατεῖ ἀλλήλων ἐκ μέρους οὔτε κρατέεται, ὡς τὰ μὲν αὖξαν, τὰ δὲ φθίσιν λαμβάνειν, μένει δ' ἐν ξυναρμογῇ ἀδιαλύτῳ κατὰ λόγον ἄριστον. τριῶν γὰρ ὀντινῶν ὄρων, ὅτε καὶ τὰ διαστάματα καττὸν αὐτὸν ἐστάθῃ, λόγον ποτ' ἀλλάλα. τότε δὴ τὸ μέσον ἑσμιῶ δίκαν ὁρήμεθα ποττὸ πρᾶτον ὅτι περ τὸ τρίτον ποτ' αὐτό, κανάπαλιν καὶ παραλλάξ κατ' ἐφάρμοσιν τόπων καὶ τάξις. ταῦτα δ' ἀριθμήμεναι μὴ μετ' ἰσοκρατίας ἀμάχανον παντί. εὖ δ' ἔχει καὶ καττὸ σχῆμα καὶ καττὰν κίνασιν, καθ' ὃ μὲν σφαῖρα ὅν, ὡς ὅμοιον αὐτὸ αὐτῷ παντῇ εἶμεν καὶ πάντα τᾶλλα ὁμογενέα σχήματα χωρῇ δύνασθαι, καθ' ἃν δὲ ἐγκύκλιον μεταβολὰν ἀποδιδόν δι' αἰῶνος, μῶνα δὲ ἡ σφαῖρα ἐδύνατο καὶ ἀρεμέωσα καὶ κυνωμένα ἐν τᾷ αὐτῇ συναρμόσαι χώρα, ὡς μὴ ποκα ἀπολείπειν μήτε λαμβάνειν ἄλλον τόπον, τῷ ἐκ μέσω ἴσον εἶμεν παντῇ

#### Pseudhippodami

πάντα μὲν ὅν τὰ θνατὰ δι' ἀνάγκαν φύσις ἐν μεταβολαῖς κυλινδεῖται, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν χειρηόνων ἐπὶ τὰ βελτίονα μετατροπὴν λαμβάνοντα, τὰ δὲ ἀπὸ τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χειρόνα. γένοντα γὰρ ἀέξεται τὰ πράγματα καὶ ἀεξηθέντα ἀκμάζει καὶ ἀκμάσαντα γηράσκει καὶ τέλος ὕστατα φθείρεται, τὰ μὲν ὑπὸ φύσις γινόμενα δι' αὐτὰς τὰς φύσις ἐς τὸ ἄδηλον αὐτὶς τερματιζόμενα καὶ πάλιν ἐκ τῷ ἀδήλῳ ἐς τὸ ὁρατὸν ἐπισυνεργόμενα ἀμοιβῇ γενέσιος καὶ ἀνταποδοσί φθορᾶς κύκλον αὐταύτας ἀναποδιζούσας. τὰ δὲ καὶ ὑπὸ ἀφροσύνας ἀνθρωπίνας ὕβρι καὶ κόρω ζεσάσας . . . καὶ συμβαίνει πᾶσαν ἀγεμονίαν τρισὶ χρόνοις ὀρίζεσθαι, ἐνὶ μὲν καὶ πρᾶτῳ τῷ

<sup>1)</sup> Cf. Susemihl, Gesch. d. gr. Litt. II 337.

περιέχοντι τὰν κτῆσιν, δευτέρῳ δὲ τῷ τὰν ἀπόλαυσιν, τελευταίῳ δὲ τῷ τὰν ἀπόλεσιν . . . τὰ μὲν ὅν ὑπὸ θεῶν δεδιουκῆμένα ἀφθαρτα ἐόντα ὑπὸ ἀφθάρτων τὸν αἰὶ χρόνον πέφυκε σώζεσθαι, τὰ δ' ὑπ' ἀνθρώπων θνατὰ ἐόντα ὑπὸ θνατῶν ἐπιδέχεται ποικίλαν αἰ μεταβολάν.

11. Iam ad tertiam libelli partem cum prima angustius quam altera cohaerentem nos convertamus. Etiam haec ad Aristotelis memoriam referenda videtur. Conferas quaeso cum Pseudocelli III 1, 2, 3 Aristotelis fragmentum 18 (ed. Lips.), a Philone (d. aet. m. c. III) traditum <sup>1)</sup> et frgm 23 a Cicerone conservatum (d. nat. deor. 2, 15, 42) <sup>2)</sup> et Philonis locum (d. aet. m. c. IX), cuius originem Aristoteliam ille non proficitur quidem, qui vero cum Aristotelis fragmentis quae dico et verbis et sentiis necessario cohaeret, itaque ex eodem fonte atque illa manasse videtur. Accedit Pseudhippodami Pythagorei fragmentum ab Ioanne Stobaeo (Flor. IV, 103) conservatum, quod similitudinem apertam cum primis ambobus locis ostendit et necessitudinem.

#### Aristoteles

Philo d. aet. m. c. III 'Αριστοτέλης δὲ . . . ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον εἶναι. δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τάναντία διεξίόντων. οἱ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾤθησαν διαφέρειν τοσοῦτον ὁρατὸν θεόν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸ ἄλλο τῶν πλανήτων καὶ ἀπλανῶν ὡς ἀληθῶς περιέχοντα πάνθειον. c. IX καὶ μὴν ἅπαντί που κάκεινο δῆλον, ὅτι φθειρομένης μὲν τῆς γῆς ἀνάγκη καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζώων καθ' ὅλον τὸ γένος ἀπόλλυσθαι, φθειρομένου δὲ ὕδατος τὰ ἐνυδρὰ καὶ ἀέρος μέντοι καὶ πυρὸς τὰ ἀεροπόρα καὶ πυρίγονα. κατ' ἀνάλογον οὖν εἰ φθείρεται ὁ οὐρανός, φθαρήσονται δ' οἱ λοιποὶ πλάνητες, φθαρήσονται δ' οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρεις, ὁ τοσοῦτος αἰσθητῶν θεῶν εὐδαίμων τὸ πάλαι νομισθεὶς στρατός. δ' δὴ γένοιτ' ἂν οὐδὲν ἕτερον ἢ θεοὺς φθειρομένους ὑπονοεῖν . . . ἀφθαρσίαν δὲ θεοῦ ἀποβαλεῖν ἀδύνατον, κἂν αἱ ἀνθρώπων σοφαὶ κακομανῶσιν. Cicero d. nat. deor. 2, 15 (Aristot. frg. 23 Lips.): cum igitur aliorum animalium ortus in terra sit, aliorum in aqua, in aëre aliorum,

<sup>1)</sup> Cf. Plut. d. tranqu. 20.

<sup>2)</sup> Cf. Plat. Tim. 40a. Plut. plac. 5, 20, 1.



*absurdum esse Aristoteli videtur in ea parte, quae sit ad gignenda animantia aptissima (scil. in caelo) animal gigni nullum putare.*

### Pseudocellus

πρῶτον μὲν γὰρ αἰεὶ ὄντος τοῦ κόσμου ἀναγκαῖον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ συνυπάρχειν. λέγω δὲ μέρη οὐρανόν, γῆν, τὸ μεταξὺ τούτων. ὃ δὴ μετάρσιον καὶ ἀέριον ὀνομάζεται. οὐ γὰρ ἄνευ τούτων ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ ἐκ τούτων ὁ κόσμος. τῶν δὲ μερῶν συνυπαρχόντων ἀνάγκη καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα συνυπάρχειν αὐτοῖς. οὐρανῷ μὲν ἥλιον, σελήνην, ἀπλανεῖς τε ἀστέρας καὶ πλάνητας<sup>1)</sup> τῇ δὲ γῇ ζῶα, φυτά, χρυσόν, ἀργύρον, μεταρσίῳ δὲ καὶ ἀερίῳ πνεύματα, ἄνεμον. . . σὺν τούτῳ γὰρ οὐρανὸς σὺν τῷ τὰ περιεχόμενα ἔχειν, καὶ σὺν τούτῳ γῆ σὺν τῇ τὰ ἐπ' αὐτῆς φούμενα καὶ βοσκήμενα ὑπεῖναι. καὶ σὺν τούτῳ μετάρσιον καὶ ἀέριον σὺν τῷ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα τὰ γινόμενα γίνεσθαι. ἐπεὶ οὖν καθ' ἑκάστην ἀποτομήν ὑπερέχον τι γένος ἐντέταται τῶν ἄλλων, ἐν μὲν οὐρανῷ τὸ τῶν θεῶν, ἐν δὲ γῇ ἀνθρώπων, ἐν δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπων δαίμονες, ἀνάγκη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων αἰδιδιὸν εἶναι, εἴπερ ἀληθῶς ὁ λόγος συμβιβάζει, μὴ μόνον τὰ μέρη συνυπάρχειν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ τὰ περιεχόμενα τοῖς μέρεσιν.

### Pseudhippodamus

εὐδαιμονία δὲ καὶ ἀρετὰ ψυχᾶς καὶ ἐν ἐνὶ καὶ ἐν πλείοσι καὶ ἐν τῷ ὅλῳ καὶ ἐν τῷ παντί. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἐνὶ. ὅτι καὶ ἐν τοῖς πλείοσι, καὶ ἐν τοῖς πλείοσι, ὅτι καὶ ἐν τῷ ὅλῳ καὶ ἐν τῷ παντί. αἵτε γὰρ τὰς ὅλας φύσεις διακόσμησιν καὶ τὸ καθ' ἑκάστην διακεκόσμηκε καὶ ἡ καθ' ἑκάστην δὲ διακόσμησιν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν ἐκπεπλήρωκε. τοῦτο βούλομαι ἀκολουθεῖν διὰ τὸ τᾶ φύσει πρότερον ἦμεν τὸ ὅλον τῷ μέρει, ἀλλ' οὐ τὸ μέρος τῷ ὅλῳ. αἵτε γὰρ μὴ ἦν ὁ κόσμος, οὐδ' ἂν ὁ ἥλιος ἦν, οὐδ' ἡ σελάνα οὐδ' οἱ πλάνητες ἀστέρες, οὐδ' οἱ ἀπλανεῖς. ὄντος δὲ γὰρ τῷ κόσμῳ καὶ τούτων ἑκάστην ἐντὶ. . . ὥς δὲ ἔχει τὸ ὅλον ποτὶ τὸ μέρος, οὕτω καὶ ἡ τῷ ὅλῳ ἀρετὰ ποτὶ τὰν τῷ μέρει. μὴ ὑπαρχούσας γὰρ ἀρμονίας καὶ ἐπόψιος θείας περὶ τὸν κόσμον οὐκ ἂν δύναιτο συνῆμεν εἶ καλῶς ἔχοντα τὰ ἐγκεκοσμημένα.

Neque probabile videtur Pseudocellum e Pseudhippodamo aut Pseudhippodamum e Pseudocello hausisse. Nam argu-

<sup>1)</sup> Cf. Pseudocell. I 8.

mentatio illius alia plane est, aliud persequitur propositum. De universi cum ordine mundi et partibus eius singulis ratione imprimis loquitur Pseudhippodamus, demonstrare conatur ordinem universi cum universo necessario existere, alterum sine altero esse non posse. Pseudocellus vero hanc quaestionem obiter modo attingit, argumenta ad sententiam firmandam nulla omnino profert. Statim ad τὰ ἐμπεριεχόμενα τοῖς μέρεσι transit, partium ipsarum aeternitatem pro certa habet aliter atque Pseudhippodamus, qui de illa ipsa partium et ordinis aeternitate disputat. Similitudo autem verborum quidem maior<sup>1)</sup> quam sententiarum, inter tres quos contuli scriptores, Aristotelem, Pseudocellum, Pseudhippodamum, cum negari non possit, dubium mihi non est quin ratio inter eos haec sit, ut et Pseudocellus et Pseudhippodamus ad eundem auctorem referendi sint, Aristotelem.

12. Altera capitis pars (§§ 4, 5) et Platonicas et Aristotelias et Peripateticas repetit sententias. Dico primum Platonis Timaei (22 C D, 23 A B),<sup>2)</sup> deinde Aristotelis Meteorologicorum (I 14. 351 a 19sq. b 8, 27sq. 352 a 8 - 31), denique Theophrasti (Phil. d. aet. m. c. XXVII; Porphyry. d. abstin. II 5, 6) locos. Conferas enim quaeso locos

### Platonis

πολλὰ καὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγόνασιν ἀνθρώπων καὶ ἔσονται, πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγιστα, μυρίοις δὲ ἄλλοις ἕτεροι βραχύτεροι. . . τὸ δὲ ἀληθές ἐστὶ τῶν περὶ γῆν καὶ κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γιγνομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῇ φθορά. τότε οὖν ὅσοι κατ' ὄρη καὶ ἐν ὑψηλοῖς τόποις καὶ ἐν ξηροῖς οἰκοῦσι, μάλλον διόλλυνται τῶν ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ προσοικούντων. . . ὅταν δ' αὖ θεοὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν, οἱ μὲν ἐν ταῖς ὄρεσι διασώζονται βουκόλοι νομαῖς

<sup>1)</sup> Cf. Aristot.: τοσοῦτον ἑατὸν θεόν, ἥμιον καὶ σελήνην καὶ τὸ ἄλλο τῶν πλανήτων καὶ ἀπλανῶν. . . (Phil. d. aet. m. c. III), εἰ φθείρεται ὁ οὐρανός, φθαρήσονται δ' οἱ λοιποὶ πλάνητες, φθαρήσονται δ' οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, ὁ τοσοῦτος αἰσθητῶν θεῶν. . . στρατός (Phil. ibid. c. IX) Pseudocell.: οὐρανῷ μὲν ἥμιον, σελήνην ἀπλανεῖς τε ἀστέρας καὶ πλάνητας. Pseudhippod.: αἵτε γὰρ μὴ ἦν ὁ κόσμος, οὐδ' ἂν ὁ ἥλιος ἦν, οὐδ' ἡ σελάνα οὐδ' οἱ πλάνητες ἀστέρες οὐδ' οἱ ἀπλανεῖς.

<sup>2)</sup> Cf. Legg. III 676 sq. VI 781 E.

τε . . . τὰ δὲ παρ' ὑμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρτι κατεσκευασμένα ἐκάστοτε συγχάνει γράμμασι καὶ ἅπασιν ὁπόσων πόλεις δέονται καὶ πάλιν διεληλυθότων ἐτῶν ὥσπερ νόσημα ἦκει φερόμενον αὐτοῖς βεῦμα οὐράνιον καὶ τοὺς ἀγραμμάτους τε καὶ ἀμούσους ἔλιπεν ὑμῶν, ὥστε πάλιν ἐξ ἀρχῆς οἶον νέοι γίνεσθε, οὐδὲν εἰδότες οὔτε τῶν τῆδε οὔτε τῶν παρ' ὑμῖν, ὅσα ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις. τὰ γοῦν νῦν δὴ γενεαλογηθέντα, ὧς Σόλων, περὶ τῶν παρ' ὑμῖν ἃ διηλθες παιδῶν βραχύ τι διαφέρει μύθων, οἱ πρῶτον μὲν ἓνα γῆς κατακλυσμὸν μέμνησθε. πολλῶν ἔμπροσθεν γεγονότων

#### Aristotelis

οὐκ αἰεὶ δ' οἱ αὐτοὶ τόποι τῆς γῆς οὔτ' ἐνυγροὶ εἰσιν οὔτε ξηροί, ἀλλὰ μεταβάλλουσι κατὰ τὰς τῶν ποταμῶν γενέσεις καὶ τὰς ἀπολείψεις. διὸ καὶ τὰ περὶ τὴν ἡπειρον μεταβάλλει καὶ θάλατταν καὶ οὐκ αἰεὶ τὰ μὲν γῆ, τὰ δὲ θάλαττα διατελεῖ πάντα τὸν χρόνον, ἀλλὰ γίγνεται θάλαττα μὲν ὅπου χέρσος, ἐνθα δὲ νῦν θάλαττα, πάλιν ἐνταῦθα γῆ. κατὰ μέντοι τινὰ τάξιν νομίζειν χρὴ ταῦτα γίνεσθαι καὶ περιόδον . . . ταῦτ' οὐδὲν νομίζειν τοῦτο συμβαίνειν καὶ περὶ μεγάλους τόπους καὶ χώρας ὅλας. οἱ μὲν οὖν βλέποντες ἐπὶ μικρὸν αἰτίαν οἴονται τῶν τοιούτων εἶναι παθημάτων τὴν τοῦ θλου μεταβολήν, ὡς γινόμενου τοῦ οὐρανοῦ . . . ἀλλὰ τοῦτο τὴν αἰτίαν, οὐ τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν οἶσθαι χρὴ. γελοῖον γὰρ διὰ μικρὰς καὶ ἀκαριαίας μεταβολὰς κινεῖν τὸ πᾶν, ὃ δὲ τῆς γῆς ὄγκος καὶ τὸ μέγεθος οὐδὲν ἔστι δὴ που πρὸς τὸν ὅλον οὐρανόν. ἀλλὰ πάντων τούτων αἴτιον ὑποληπτέον ὅτι γίγνεται διὰ χρόνων εἰμαρμένων. οἶον ἐν ταῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὥραις χειμῶν, οὕτω περιόδου τινὸς μεγάλης μέγας χειμῶν καὶ ὑπερβολὴ ὁμβρων. αὕτη δ' οὐκ αἰεὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἀλλ' ὥσπερ ὁ καλούμενος ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός . . . ἀλλὰ διὰ τὸ γίνεσθαι πᾶσαν τὴν φυσικὴν τὴν περὶ γῆν γένεσιν ἐκ προσαγωγῆς καὶ ἐν χρόνοις παμμήκεσι πρὸς τὴν ἡμετέραν ζωὴν λανθάνει ταῦτα γινόμενα, καὶ πρότερον ὅλων τῶν ἐθνῶν ἀπώλειαι γίνονται καὶ φθοραὶ, πρὶν μνημονευσθῆναι τὴν τούτων μεταβολὴν ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος . . . τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον χρὴ νομίζειν καὶ τοὺς κατοικισμούς λανθάνειν, πότε πρῶτον ἐγένοντο τοῖς ἔθνεσιν ἐκάστοις εἰς τὰ μεταβάλλοντα καὶ γινόμενα ξηρὰ ἐξ ἐλῶδων καὶ ἐνύδρων· καὶ γὰρ ἐνταῦθα κατὰ μικρὸν ἐν πολλῷ γίγνεται χρόνῳ ἢ ἐπίδοσις, ὥστε μὴ μνημονεῖν, τίνες πρῶτοι καὶ πότε καὶ πῶς ἐχόντων ἦλθον τῶν τόπων.

#### Theophrasti

παντελὴς γε μὴν εὐήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. Τῇ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπία τις ἀκολουθήσας νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ, μόλις πρὸ χιλίων παγέντα ἐνιαυτῶν. ἐπεὶ καὶ οὐς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὐρετάς, τὸν λεγθέντα τῶν ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐχ ὑπερβάλλουσιν. εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἱσθλικάς ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθυμίᾳ λεκτέον. ἢ δ' ἱστορία τί; φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν. οὐκ ἀθρόων ἀπάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων, δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται, πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. κατασκήπτειν δ' ἐκατέραν ἐν μέρει φασίν, ἐν πᾶν μακρᾷς ἐνιαυτῶν περιόδοις . . . πρὸς δὲ μαχομένων δυνάμεων ἐν μέρει τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις οἰκοῦντας τόποις ἀπόλλυσθαι, πυρὶ μὲν τοὺς ἐν ὄρεσι καὶ γεωλόφοις καὶ δυσὶδροῖς χωρίοις . . . ἔμπαλιν δ' ὕδατι τοὺς παρὰ ποταμοῖς ἢ λίμναις ἢ θαλάττῃ. . . κατὰ δὴ τοὺς λεγθέντας τρόπους δίχα μυρίων ἄλλων βραχυτέρων φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλιπεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας . . . ἐπειδὴν δὲ αἱ μὲν κοινὰ νόσοι χαλάσωσιν, ἀρξῇται δὲ ἀνηβᾶν καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν μὴ προκαταληφθέντων τοῖς ἐπιβρίσασσι δεινοῖς, ἀρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν συνίστασθαι, οὐ τὸ πρῶτον γενομένης, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας.

#### Pseudocelli

φθοραὶ δὲ καὶ μεταβολαὶ βίαιοι γίνονται κατὰ τὰ μέρη τῆς γῆς, ὅτε μὲν ἀνάχουσιν λαμβανούσης τῆς θαλάσσης εἰς ἕτερον μέρος, ὅτε δὲ καὶ αὐτῆς τῆς γῆς εὐρυνομένης καὶ δισταμένης ὑπὸ πνευμάτων ἢ ὕδατων κρύβδην ἐπιφερομένων. παντελὴς δὲ φθορὰ τῆς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεως οὔτε γέγονεν οὔτε ἔσται ποτέ. διὸ καὶ τοῖς λέγουσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ἰνάρχου εἶναι τοῦ Ἀργείου προσεκτέον οὕτως, οὐχ ὡς ἀπὸ τινος ἀρχῆς πρώτης, ἀλλὰ τῆς γενομένης μεταβολῆς κατ' αὐτήν. πολλάκις γὰρ καὶ γέγονε καὶ ἔσται βάρεβρος ἢ Ἑλλάς, οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων μόνον γινόμενη μετανάστατος, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως, οὐ μείονος αὐτῆς γινόμενης. ἀλλὰ καινότερας αἰεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀρχὴν λαμβανούσης.

Vides rationem inter tres quos comparavi scriptores esse eam, ut Pseudocellus cum Theophrasto communem habeat vocem ἱστορία, ceteroquin cum tribus omnibus pariter senten-

tiis congruat, ut non facile discerni possit, cui vel quibus eorum sua debeat.

## II.

1. Iam iis quae hucusque exploravimus nixi ad solvendam quaestionem accedamus, quae sit ratio Pseudocellanae de mundi et generis humani aeternitate doctrinae cum Eleatarum, Platonis, Aristotelis, Theophrasti, Critolai, Philonis et argumentis et libris. Qua exposita etiam mirus ille quem observavimus in Pseudocelli libello Eleatarum (Parmenidis, Melissi) cum Peripateticis (Theophrasto, Critolao) conexus quomodo explicandus sit quaerere licebit.

Primum Theophrasti argumentationem qua mundi aeternitatem ostendere conatur apud Philonem (d. aet. m. c. XXIII sq.), si cum Pseudocello comparaveris, videbis hunc ab illo contra Stoica argumenta pugnante plane esse alienum. Trium primorum argumentorum quae Theophrastus proponit<sup>1)</sup>, nullum apud Pseudocellum invenimus. Quartum quidem<sup>2)</sup> similitudinem aliquam et sententiarum et verborum (Phil. c. XXVII) cum Pseudocello (III 4, 5) ostendit, ut Theophrasti de aeternitate librum<sup>3)</sup> in Pseudocelli manibus fuisse concludendum sit. Tamen etiam hoc argumentum Theophrasti plane aliud est atque Pseudocelli capitis III argumentatio. Hic e mundi aeternitate, quam antea se ostendisse putat, generis humani aeternitatem efficit, quam Theophrasteo et Aristotelio argumento firmare conatur. Ille vero in argumentis quibus mundi aeternitatem demonstrat, etiam generis humani aeternitatem defendit et probare studet.

Iam si quaeris, quae sit ratio Pseudocello cum Critolai de aeternitate mundi libro, supra ostendi argumenta quae Pseudocellus I 3—6, 7, 8, 9 profert eadem esse atque Critolai argumentum tertium (Phil. d. aet. m. c. XIV), quartum (ibid. c. XV), alterum (ibid. c. XIV), ut ne Critolai quidem librum Pseudocello fuisse ignotum concludere oporteat. Accedit similitudo aliqua Pseudocelli I 12—14 cum Critolai argumento

<sup>1)</sup> Primum γῆς ἀνωμαλίαν ponit, alterum θαλάττης ἀντιλήψεως, tertium τὸν τοῦ ὅλου μερῶν διάλυσιν.

<sup>2)</sup> Quod de animalium et generis humani ortu et interitu agit.

<sup>3)</sup> Cf. Zeller, Ph. d. Gr. II 2, 812, 2.

primo (Phil. I. I. c. XI, XIX, XXI), quoniam et hic et ille de animalium et hominum mortali, elementorum aeterna natura loquitur. Tamen argumenta ipsa Pseudocelli et Critolai plane sunt diversa. Hic aperte contra Stoae argumentum luctatur, quae mundi aeternitatem impugnat generis humani aeternitatem refutando. Itaque homines singulos quidem mortales, genus humanum vero aeternum esse Peripateticus ille ostendere conatur; inde etiam terram et mundum aeterna esse efficit (Phil. I. I. c. XI, XII, XIII). At aliter plane Pseudocellus argumentatur (I 12—14 et III 1, 2). Mundum aeternum esse efficit e summorum caelestium corporum et elementorum aeterna, infimorum terrestrium corporum mortali natura. Postquam mundi aeternitatem probavit, inde partium mundi et terrae et generis humani aeternitatem concludit. Critolai vero et Pseudocelli diversitas etiam clarior fit respicientibus illum pariter ac Theophrastum contra Stoam pugnare et huius imprimis argumentorum rationem habere. Itaque et primo illi (de generis humani aeternitate) argumento (Phil. I. I. c. XI—XIII) et quinto de ordinis et mentis mundi (φύσις τοῦ κόσμου, εἰμαρμένη) aeternitate argumento (Phil. I. I. c. XV) Critolaus plurimum tribuere videtur.<sup>1)</sup> At Pseudocellus eorum mentionem omnino non facit.

Iam quaestio movenda est, quomodo explicetur Pseudocellum Theophrasti et Critolai libros cognitos habuisse, argumenta vero eorum sua non fecisse. Res clarior fit Pseudocelli cum Aristotele ratione cognita.

2. Vidisti praeter I 2, 7, 8, 10, 11 omnes capitis primi et tertii partes cum locis Aristotelis et verbis et sententiis cohaerere. Qui non unius, sed complurium librorum, Metaphysicorum, de caelo, de generatione et interitu, Meteorologicorum erant. Praeterea fragmenta illa a Philone conservata, quae Pseudocello III 1, 2, 3 respondent, ex Aristotelis de philosophia libro, quo et de aliis et de mundi et generis humani aeternitate disputaverat<sup>2)</sup>, sumpta esse verisimillimum

<sup>1)</sup> Ioannes de Arnim I. I. p. 31 Critolai argumenta quibus mundi aeternitatem demonstrat, tribus niti „momentis“ censet, primum generis humani, deinde mentis universi, tum εἰμαρμένης sive ordinis universi aeternitate.

<sup>2)</sup> Cf. Bornays, d. Dialoge des Aristot. 47. 95. — Rose, Aristot. Frg. p. 24. 32 sq. Lips. — Zeller, Ph. d. Gr. II 2. 60.

est. Accedunt alia signa, e quibus concludere liceat Pseudocellum hac Aristotelis de aeternitate mundi disputatione uberius usum esse. Dico Philonis de aeternitate mundi libri cum Pseudocello et Aristotele rationem, quam iam accuratius investigemus. Ac putant quidem hanc eam esse, ut Philo Platonis Timaei quidem locos nonnullos citaverit, etiam Theophrasti et Critolai de aeternitate mundi libros contra Stoicorum errores pugnantes uberrime excerpterit (c. XI sq., XXIII sq.), praeterea alia Peripatetica scripta adhibuerit<sup>1)</sup>, at Pseudocelli libellum laudaverit quidem, sed revera non adhibuerit, aequae atque Aristotelis, quamvis eum nominaverit, de aeternitate mundi disputationem et ceteros libros plane neglexerit. Sed eum qui libelli Philonei partem primam attento animo perlegerit, aliter iudicare oportet. Nam in capite tertio, quarto, quinto praefatur auctor alios mundum ortum et interitum esse credere; dicit Democritum, Epicurum, Stoicos; alios eum nec ortum nec interitum, ut Aristotelem et Ocellum; alios etiam mundum ortum quidem, sed nunquam interitum esse censere, ut Platonem, Hesiodum, Mosem. Tunc de iis primum se locuturum esse dicit qui mundum nec ortum nec interitum esse docent. Iam expectas Philonem sive Aristotelis sive Ocelli sententias repetiturum, nomen vel illius vel huius laudaturum esse. At neutrius eorum usquam mentionem facit. Modo capitibus quae sequuntur (V—X) argumenta explicat quae mundum interire nullo modo posse ideoque nunquam ortum esse probant. Postea ad Critolai argumenta transit, ea tum longius tum brevius explicat, postremo Boethi Stoici argumentatione commemorata Theophrasti argumenta copiose repetit.

Iam quaero, num verisimile sit a Philone Theophrasti et Critolai, quos in prooemio illo omnino non laudaverat, doctrinam loquaciter repeti, etiam aliorum Peripateticorum libros, quos I. de Arnim conicit, respici, Aristotelis vero, quem nominatim laudaverat et aeternitatis doctrinae a se defensae auctorem gravissimum esse aperte noverat, placita in argumentatione ipsa neglegi? Equidem facere non possum quin statuam partem argumentationis primam, quam inchoat verbis

<sup>1)</sup> Cf. Io. de Arnim l. l. passim.

τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἀφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν ὁρατὸν (θεὸν) αἰδοῦς τακτέον προτέρους, quamquam Aristotelis nomen non appellatur, a Stagiritae de aeternitate scripto non esse alienam. Quod comprobare mihi videtur argumentorum quae dico (c. V—X) cum Aristotelii illius dialogi fragmentis ratio. Nam si comparaveris primum Ciceronis (Acad. pr. 2, 38, 119 = Aristot. frgm. 22 Lips.) verba *neque enim ortum esse unquam mundum, quod nulla fuerit novo consilio inito tam praeclari operis inceptio* cum Philonis argumento quarto (c. VIII), quod ostendit deum suum ipsius opus nequaquam delere posse, nisi μετάνοιαν, quae πάθος καὶ νόσσημα ψυχῆς appellatur, pateretur, videbis haud iniuria Valentinum Rose hoc caput ad Aristotelem rettulisse (Aristot. Frgm. 21 ed. Lips.). Deinde Ciceronis verba *et ita esse eum undique aptum, ut nulla vis tantos queat motus mutationesque moliri, nulla senectus diuturnitate temporum existere, ut hic ornatus unquam dilapsus occidat* tam aperte idem dicunt atque Philonis argumentum primum (c. V), quo ostendit nec externas nec internas interitus mundi causas exstare, nisi quod ille summatim et compendiose, quae hic latissime explicat, ut Rosium laudem, quod etiam hunc Philonis locum ad Aristotelem revocavit (Aristot. Frgm. 19 L.).<sup>1)</sup> Tum Ciceronis (de nat. deor. 2, 16, 44 = Aristot. Frgm. 24 L.) locum, qui de universi membrorum motu diverso (natura, voluntate, vi), de elementorum et siderum motu naturali et voluntario agit, si quis contulerit cum Philonis capite VII, VIII (= Aristot. Frg. 20 L.), eum fugere non poterit et hoc et illud cum Aristotelis dialogo cohaerere, quoniam etiam Philo de elementorum motu, quem κατὰ φύσιν dicit et quem παρὰ φύσιν sive ἐπὶ βίας motui opponit, loquitur, inde vero non, ut Aristoteles e siderum motu, deos existere, sed mundum aeternum esse concludit. Accedit quartus Philonis locus (c. IX init.), qui, ut supra docui, cum Aristotelis loco a Philone in capite III laudato (= Aristot. Frg. 18 L.) et sententia et verbis adeo congruit ac cum Ciceronis de nat. deor.

<sup>1)</sup> Ioannes de Arnim (p. 9) locos quos dico philosopho alicui tribuit, qui et Platonem et Aristotelem sequatur, utrumque conciliet, utriusque placita commisceat.



2, 15, 42 (= Aristot. Frg. 23 L.) cohaeret, ut ne hunc quidem ad illum librum Aristotelis revocare dubitem. Postremo duos Philonis locos (in capite V exeunte et X ineunte) commemoro, quibus secundum Aristotelis doctrinam mundi aeternitas et temporis aeternitate efficitur, et quos ab huius auctoritate non alienos esse putem

Habes sex Philonis locos, quos non sine magna verisimilitudine ab Aristotelis de philosophia dialogo et ab eiusdem de aeternitate mundi doctrina pendere statuere liceat. Quorum quattuor cum Pseudocelli locis cohaerere<sup>1)</sup> et ad communem fontem referendos esse supra docuisse mihi videor. Sequitur Pseudocelli cum Aristotelis de aeternitate disputatione conexum hac Philoneorum locorum et cum Aristotele et cum Pseudocello ratione augeri et firmari<sup>2)</sup>

Etiam Platonis Timaei in Pseudocello memoriam<sup>3)</sup> pro documento habeo, quo Aristotelii dialogi illius iuvenilis cum Pseudocello ratio comprobetur. Nam locorum quos attuli alterius et cum Aristotelis frg. 22 et cum Critolai argumento quarto similitudo, alterius et cum Aristotelis Meteorologicorum et cum Theophrasti argumento quarto conexus verisimilem reddunt coniecturam locos quos dico ex illo Aristotelis libro compilatos esse. Qui nec a Platonis Timaeo nec a Theophrasti et Critolai doctrina et terrae et generis humani historiam et aeternitatem amplectente abhorruisse videtur<sup>4)</sup>, et ad Platonem et ad Peripatum pertinebat, ambos conciliabat.

<sup>1)</sup> Pseudoc. I 11 = Phil. c. V. Pseud. I 15 = Phil. c. V, X. Pseud. III 1, 2 = Phil. c. IX

<sup>2)</sup> Cur Philo haec modo argumenta ex Aristotelis libro hauserit, cur reliqua Critolao auctori tribuerit, quamquam nonnulla eorum iam ab Aristotele inventa et explicata esse videntur, hoc loco exponere non possum. Cf. Zeller, Über die Lehre des Aristot. von der Ewigkeit der Welt (Abh. d. k. Akad. d. Wiss. z. Berl. 1878) p. 98 sq.

<sup>3)</sup> Pseudoc. I 7, 8 = Tim. 32, 33. Pseud. III 4, 5 = Tim. 22, 23.

<sup>4)</sup> Cf. Bywater, Aristot. Dialogue on philos. in The Journal of Philol. VII 64 sq.

Atque singularem illum Eleaticarum et Peripateticarum sententiarum in Pseudocelli libello conexum melius iam comprehendemus, si statuemus gravissimum primi et tertii capitis Pseudocellani fontem Περὶ φιλοσοφίας libros fuisse. Quibus Platonis discipulus et Peripati princeps ratione facili et populari de generis humani et mundi aeternitate egisse neque de mundi et aeternitatis notionibus variis, de ente sive universo eiusque aeternitate, de Eleatarum argumentis disputandi occasionem praetermisisse videtur. Reliquos Aristotelis libros (Metaphys., De caelo, De gener. et inter., Meteorol.) Pseudocellus utrum ipsos adhibuerit, an ex aliis Peripatetici libro ex iis excerpto libaverit, an neque illos neque hunc adhibuerit, sed et ipsius et Aristotelis librorum quos contuli loci e communi fonte (Περὶ φιλοσοφίας libris)<sup>1)</sup> fluxerint, haec omnia nimium sciendi periculum veritus in medio relinquo.

Hac inter Pseudocellum et Aristotelem ratione statuta optime etiam ἀπορία illa explicatur quam supra tetigimus. Iam libelli nostri cum Theophrasti et Critolai libris rationem, cur gravissima horum argumenta ille omittat, cur contra Stoam non plane pugnet, melius intellegemus, si dialogum illum Aristotelium libelli nostri fontem potissimum fuisse accipiemus. Non mirum videbitur Pseudocellum Aristotelem imprimis sequi ducem, eius de mundi aeternitate placitis et argumentis prae ceteris niti, denique magistrum praeferre discipulis. Contra minus verisimile mihi est eum Peripateticos quos dico omnino non cognovisse, sed ex eodem quo Theophrastus et Critolaus thesauro eadem hausisse, scilicet e Περὶ φιλοσοφίας libris.

3. Etiam aliud nunc perspicimus, quod sane Pseudocellanae de aeternitate mundi doctrinae cum Aristotelii rationem accuratius intuenti mirum videri possit. Facile nunc explicatur, quod gravissimus et amplissimus Aristoteliae de aeternitate mundi (posterioris quidem aetatis) locus, de caelo I 10—II 1, quo Aristoteles e notionibus ἀγέννητος, ἀφθαρτος, γενητός, φθαρτός mundi sive caeli aeternitatem demonstrare conatur, a scriptore libelli omnino non est respectus. Nam hoc argumentum in exotericis Περὶ φιλοσοφίας libris Stagiritae

<sup>1)</sup> Quorum cum Metaphysicorum et De caelo libris rationem Blassius (Rhein. Mus. XXX 1875 p. 481 sq.) subtiliter tractavit.

adulescentis nondum exstitisse, itaque a Pseudocello auctoris sui primarii vestigia premente omissum esse, non mirum est. Neve dicas eum antiquitatem Pythagoream simulandi consilio hoc argumentum omisisse, similiter atque quae Theophrasti et Critolai erant. Nam quaero, cur qui Aristotelias de elementorum mutationibus sententias in capite altero libelli et Aristoxeni de liberorum procreatione placita in capite quarto verbotenus nonnunquam exscripsit, tum simulandi consilium dereliquerit.

Iam reliqua Aristotelis argumenta quibus caeli aeternitatem defendit, cum Pseudocelli argumentis si contuleris, alterum ab altero aliquantum differre videbis. Neque multum tribuo ei rei, quod Metaphysicorum et De generatione et interitu librorum loci quos cum Pseudocello supra contuli, alium persequuntur demonstrandi finem atque libelli nostri scriptor. Velut Metaphysicorum loco quem cum libello I 9 comparavi, nihil de mundi aeternitate Peripati princeps loquitur, modo de causis omnino. Eiusdem libri alio loco qui Pseudocello I 15 respondet, modo de temporis natura disserit, nihil vero de mundi aeternitate. Etiam De caelo et De gener. et inter. librorum locis qui cum libello I 3—6 et 12—14 congruunt, non mundum, sed τὸ κύκλῳ σῶμα et τὴν κύκλῳ κίνησιν aeterna esse demonstrat.

Magis vero animadversione dignum est, quod etiam fragmentorum quae Philo tradidit (c. III, IX) argumentum aliud est atque Pseudocellani loci qui cum illis cohaeret (III 1—3). Nam Aristoteles ad mundi et generis humani aeternitatem probandam ostendit eum qui interitum mundi accipiat, etiam caeli et caelestium corporum et deorum interitum accipere; cum is vero statui non possit, etiam mundi interitum refutari. At Pseudocellus e mundi aeternitate etiam partium mundi et omnium quae eis cohibentur et eas incolunt (i. e. deorum, daemonum, hominum) aeternitatem efficit. Quamquam etiam Aristotelem hoc argumentum praeter illud a Philone traditum protulisse probabile est.

Neque aliam differentiam silentio praetermittam, quae inter Aristotelis et Pseudocelli de mundi aeternitate argumentationem exstat. Libelli nostri scriptor argumentum Pla-

tonicum quod dei bonitate et perfectione nititur<sup>1)</sup>, omnino omisit. Qua re non solum a Platonis et Aristotelis et Philonis, sed etiam a recentiorum Pythagoreorum de mundi aeternitate placitis qui hoc imprimis argumento nituntur<sup>2)</sup>, discedit. Atqui nec insipienter illud argumentum nec sine ratione quadam omisisse videtur. Nam absolutam plane et perfectam mundi (unius et universi) naturam cum creatione, gubernatione, conservatione eius divina difficile consociari posse intellexit. Itaque illam defendit et explicavit, hanc seposuit et omisit. Sic discordiam sententiarum a Platone ambas quas dico mundi notiones commiscente conceptam, ab Aristotele repetitam evitavit.

Tamen non plane vitium quod dico effugit. Nam tum de mundo uno et universo, tum de mundo rotundo, moto, observato loquitur neque mundi notionum duarum, quas „totius mundi“ nomine comprehendit<sup>3)</sup>, discordiam et diversitatem curat. Mundum cogitat primo (Melissea ratione) ut universum, in quod omnia quae sunt conveniunt, quo consummantur et comprehenduntur, praeter quod nihil omnino exstare, nihil cogitari, cui nihil addi potest. Inde sequi videtur necessario nihil omnino adesse posse, quod mundum sive universum circumdet, eum definiat, ei formam, quae sine alius differentis et discernendae quodammodo substantiae confinio cogitari non potest, afferat. Quare pergendum erat auctori consequenter iis quae antea explicaverat finem universi nullum, formam nullam esse nec cogitari posse. Neque motum universi<sup>4)</sup> exstare nec observari posse nec cogitari. Nam moveri et videri posse modo aliquid, quod inter alia versetur, praeter quod alia exstent, quorum cum illo ratio observari et comparari possit. Unum et solum omnino nec formam habere nec

<sup>1)</sup> Cf. Plat. Tim. 32 C, 38 A, 41 A B. — Aristot. fragm. 22 L. (Cicer. acad. pr. 2, 38, 119).

<sup>2)</sup> Cf. Pseudophilol. ap. Stob. Ecl. I 420. Aristaeon. ap. Stob. Ecl. I 428.

<sup>3)</sup> I 7.: τὸ δὲ ὅλον καὶ τὸ πᾶν ὀνομάζω τὸν σύμπαντα κόσμον.

<sup>4)</sup> Quae Pseudocellus in I 15 de motu loquitur mundi (κίνησις κατὰ κύκλον), cum Aristotelii caeli in circuli speciem moti speciem aperte ostendant, de interiore mundi motu non possunt intellegi.

observari nec moveri posse. At Pseudocellus mox de mundi figura (rotunda) et motu (circulari) loquitur et de statuum eius diversorum observatione neque videt coniungere se attributa mundi secum pugnantia. Denique Melisseam universi sive entis infiniti, immoti imaginem Pseudocellus cum Platonica et Aristotelia mundi sive caeli finiti, moti, observati notione confundit.

Atque ad Platicum et Aristotelium<sup>1)</sup> errorem novum addidit vitium, quod Philo quidem in suo de aeternitatis mundi libello evitavit<sup>2)</sup>. Nam modo ens sive universum Melissea ratione aeternum esse, nec ortum nec interitum, demonstrat, velut si de entis universi aeternitate dubitaret quisquam non plane rudis; modo mundi i. e. ordinis et compositionis universi aeternitatem ostendere conatur. Et entis et mundi aeternitati demonstrandae operam dat, utramque argumentationis suae propositum esse iudicat, utramque contrahit in unam, quam et Aristoteles et Peripatetici quos sequitur secrevisse videntur (cf. Phil. d. aet. m. c. II), ut alteram inter omnes constare, alteram proprie defendendam esse putarent.

Etiam alia argumentationis Pseudocelli vitia sunt, minus quidem gravia quam haec quae dixi. Unum iam a XVIII. saeculi viro docto quodam animadversum est, qui de Pseudocelli philosophia cum magno loquitur despectu.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Cf. Plat. Tim. VII. 32 sq. Aristot. de caelo I 9. 278 b 10 sq. 279 a 16 sq.

<sup>2)</sup> Fortasse et Pseudocellus et Philo entis universi aeternitatem respicientes sive Aristotelis sive Peripatetici alicuius secuti sunt exemplum, modo prior ille minus scite quam alter. Nam probabile est vel Aristotelem in dialogo suo vel Theophrastum vel Critolaum, primum de mundi aeternitate disserterent, de mundi et aeternitatis notionibus variis et de entis aeternitate praefatos esse argumentaque eam probantia e Parmenidis carmine et Melissi libro hausta disputationi suae anteposuisse, simili ratione atque Philo libelli sui ineuntis c. II, sed accuratius et latius. Cf. Blass l. I. p. 485 sq.

<sup>3)</sup> Cf. Zedleri „Grosses vollständiges Universal-Lexikon aller Wissenschaften und Künste, Leipzig und Halle 1740“, ubi s. v. Ocellus Lucanus leguntur haec: „Ein alter pythagorischer Philosoph, dessen Enkel zu des Plato Zeiten gelebt . . . Seine Voreltern waren von Troja, welche unter der Regierung des Königs Laomedon nach Myra, einer Stadt in Lycien, gekommen sind. Von seinen Schriften, deren er unter-

Dico rationem qua id quod est demonstrandum iam argumenti loco adhibetur, et pro argumentis demonstrationis ipsius finis aliis modo verbis repetitur; aut rationem qua sententia aliqua probatur argumentis quae et ipsa probantur modo sententia illa probata. Qua ratione utitur Pseudocellus et ineunte et exeunte capite primo, cum mundi aeternitatem e temporis aeternitate efficere conatur. Dicit enim (§ 2) haec: δοκεῖ γάρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγέννητον. αἰεὶ τε γὰρ ἦν καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγγχρονον ἦν, οὐκ ἂν ἔτι ἦν. οὕτως οὖν ἀνώλεθρον καὶ ἀγέννητον τὸ πᾶν et in § 15 haec: ἔτι δὲ τὸ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον . . . τῆς κινήσεως καὶ τοῦ χρόνου . . . τοῦτο πιστεύεται, διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἀφθαρτος. ἡ τε γὰρ ἰδέα . . . τῆς κινήσεως κατὰ κύκλον, αὐτὴ δὲ ἀπαραβάτος καὶ ἀδιέσδως ὁ τε χρόνος ὁ ἀπειρος ἐν ᾧ περ ἡ κίνησις, διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον μήτε τελευτὴν λήψεσθαι. Mundi aeternitas efficitur e temporis aeternitate (τὸ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον . . . τοῦ χρόνου τοῦτο πιστεύεται, διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἀφθαρτος), et temporis aeternitas sequitur e mundi aeternitate (ὁ τε χρόνος ὁ ἀπειρος . . . διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον (scil. = mundus) μήτε τελευτὴν λήψεσθαι). Concedendum opusculi critico illi severo hac in argumentatione non multum re vera exstare „philosophiae“. Dico autem eodem circuli vitio laborare a Philone traditam Critolai argumentationem qua e temporis aeternitate mundi aeternam naturam efficere conatur, cum mundus ei videatur ἰσχυρὸς καὶ αἰετός temporis<sup>1)</sup>.

schiedene, als de regno, de legibus, de natura universi etc. vorfertigt, ist annoch das letztere vorhanden, und wird unter allen philosophischen Werken, die wir haben, als das älteste annoch gelesen, ob gleich wenig Philosophie darinnen anzutreffen ist. Er will in selbigem erweisen, dass die Welt weder Anfang noch Ende habe, bedient sich aber dabey meistens solcher Gründe, welche eben das sagen, was er noch zuvor beweisen soll. Zu Ende desselben giebt er Unterricht, wie man sich in Fortpflanzung des menschlichen Geschlechts zu verhalten habe. Man hält nicht unbillig davor, dass Aristoteles eben diese Meynung von Ewigkeit der Welt von ihm geborget habe.“ — Addit etiam haec vir doctissimus: „Herm. Conring hat das Werk propolit. c. 15 vor untergeschoben ausgehen wollen, hat aber damit keinen Beifall erlangt.“

<sup>1)</sup> At cf. Aristotelis de motu et tempore disputationem Phys. VIII 1. 251 a 20 sq.

Non praetermittam postremo adesse etiam in capite III libelli discordiam quandam in Pseudocelli sententiis vulgarem magis et mythologicam dicendi formam, quam eandem in capite IV observabimus, amantis. Ut humanum genus tum aeternum esse et ut dei caelum, sic homines terram semper incoluisse explicat (III 1, 3), tum genus humanum facultatibus et organis humanis a deo ornatum esse paullo post (IV 2) dicit. Docet igitur genus humanum humanitatis suae datorem et auctorem (i. e. initium) habere quidem, simul vero aeternum esse (i. e. initium non habere). Neque comparanda sunt haec cum Aristotelia de motu mundi aeterno quidem, a deo tamen effecto doctrina<sup>1)</sup>. Nam Aristotelia illa causae cum effectu suo συγγρόν ratio quae aeternitatem utriusque permittit, qua causa divina non κατὰ χρόνον, sed κατ' ἐπίνοιαν efficit, a Pseudocellani loci argumento et indole abhorre videtur. Potius Aristotelis loci comparari possunt, ubi simili ratione de divina generis humani cura et auctoritate verba fiunt<sup>2)</sup>.

### III.

1. Pergamus ad ea quae capite altero libelli disputantur. Haec etiam clarius quam primae et tertiae partis argumentum Peripateticam profitentur auctoritatem. Quin etiam nihil fere exstat quod Peripatetum non redoleat<sup>3)</sup>. Et Aristoteliarum litterarum memoria manifesto occurrit. Dico de generatione

<sup>1)</sup> Cf. Met. A 7. 1072 a 25. De gen. et int. II 10. 336 b 32. De caelo II 1. 283 b 26. Phil. d. aet. m. c. III Cicer. acad. pr. 2, 38, 119.

<sup>2)</sup> Cf. Eth. Nic. K 9. 1179 a 24. Eth. M. B 8. 1207 a 15. Eth. Eud. H 14. 1248 a 25. De gen. et int. B 10. 336 b 31.

<sup>3)</sup> Neque quod opponuntur sibi Pythagoreorum more το τε ἀεὶ παρὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀεικίνητον (§ 2) neque quod vox ἐκμαγεῖον (de materia) adhibetur, ut Pythagorae indolis signum aut simulationem pluribus efferre volo. Modo Platonis memoria quaedam absesse videtur.

et interitu librum<sup>1)</sup>, praeterea Meteorologicorum<sup>2)</sup>, Physicorum<sup>3)</sup>, de caelo<sup>4)</sup>, de generatione animalium<sup>5)</sup> quaedam. Ut clarior fiat Aristotelis cum Pseudocello ratio, nonnullos locos conferam.

#### Aristot. Meteor. IV 1. 375 b 10

ἐπεὶ δὲ τέτταρα διώρισται αἷτια τῶν στοιχείων, τούτων δὲ κατὰ τὰς συζυγίας καὶ τὰ στοιχεῖα τέτταρα συμβέβηκεν εἶναι, ὧν τὰ μὲν δύο ποιητικά, τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, τὰ δὲ δύο παθητικά, τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὑγρόν.

#### Aristot. de gener. et inter. II 2. 329 b 24

Θερμὸν δὲ καὶ ψυχρόν καὶ ὑγρόν καὶ ξηρὸν τὰ μὲν τῷ ποιητικῷ εἶναι, τὰ δὲ τῷ παθητικῷ λέγεται. II 1. 329 a 32 ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή, δεύτερον δ' αἱ ἐναντιώσεις, λέγω δ' οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης, τρίτον δ' ἡδὴ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τοιαῦτα· ταῦτα μὲν γὰρ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα . . . αἱ δ' ἐναντιώσεις οὐ μεταβάλλουσιν.

#### Pseudocell. II, 6.

τῶν δὲ τεσσάρων τὸ μὲν θερμὸν καὶ ψυχρόν ὡς αἷτια καὶ ποιητικά· τὸ δὲ ξηρὸν καὶ ὑγρόν ὡς ὕλη καὶ παθητικά. Πρώτως δὲ ὕλη τὸ πανδεχέει. κοινὸν γὰρ ὑπόκειται πᾶσιν, ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή, δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις, οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης καὶ ὑγρότης καὶ ξηρότης· τρίτον δὲ αἱ οὐσίαι, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ. ταῦτα γὰρ μεταβάλλουσιν εἰς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσεις οὐ μεταβάλλουσιν.

#### Aristot. de gener. et inter. II 4. 331 a 26—32.

οἷον ἐκ πυρὸς μὲν ἔσται ἀήρ θατέρου μεταβάλλοντος· τὸ μὲν γὰρ ἦν θερμὸν καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ θερμὸν καὶ ὑγρόν, ὥστε ἀν

<sup>1)</sup> P. 329 b 24—26, a 32—b3 (= II 6). 330 b 25—331 a b (= II 9, 10). 330 b 3—5 (= II 10, 11). 331 a 23—25, b 4—11, 14—24, 26—23 (= II 13—21). 336 a 31—b9 (= II 23).

<sup>2)</sup> P. 339 a 21 (= II 2). 378 b 10 (= II 6). 339 b 25—341 a 23.

<sup>3)</sup> P. 191 a 8 (= II 3).

<sup>4)</sup> P. 286 a 22, 28 (= II 10).

<sup>5)</sup> P. 777 b 24 sq. (= II 22, 23).



κρατηθῇ τὸ ξηρὸν ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ, ἄλλο ἔσται. πάλιν δὲ ἐξ αἰέρος ὕδωρ, ἐὰν κρατηθῇ τὸ θερμὸν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ· τὸ μὲν γὰρ ἦν θερμὸν καὶ ὑγρὸν, τὸ δὲ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὥστε μεταβάλλοντος τοῦ θερμοῦ ὕδωρ ἔσται.

Pseudocell. II 13, 14.

ἐπεὶ γὰρ τὸ μὲν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρὸν, ὁ δὲ ἄλλος θερμὸς καὶ ὑγρὸς, κοινὸν ἀμφοτέροις αὐτοῖς τὸ θερμὸν. ἴδιον δὲ πυρὶ μὲν τὸ ξηρὸν, αἰέρι δὲ τὸ ὑγρὸν. ὅτε οὖν τὸ ἐν τῷ αἰέρι ὑγρὸν ἐπικρατῇσει τοῦ ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, μεταβάλλει τὸ πῦρ εἰς αἶρα. πάλιν ἐπεὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν, ὁ δὲ ἄλλος ὑγρὸς καὶ θερμὸς, κοινὸν ἀμφοτέρων αὐτῶν τὸ ὑγρὸν, ἴδιον δὲ τοῦ μὲν ὕδατος τὸ ψυχρὸν, τοῦ δὲ αἰέρος τὸ θερμὸν. ὅτε οὖν τὸ ἐν τῷ ὕδατι ψυχρὸν ἐπικρατῇσει τοῦ ἐν τῷ αἰέρι θερμοῦ, γίνεται ἐξ αἰέρος εἰς ὕδωρ μεταβολή.

Tamen qui accuratius hoc Pseudocelli caput cum Aristotelis doctrina comparat, videt illum re vera Aristoteliae philosophiae neglegenter operam dedisse. Id quod iam capituli eius initio efficitur de causa ortus omnis disserente. Conclusio enim et argumentatio capituli ineuntis haec est: in universo altera pars est ortus, altera causa ortus. Atqui ortus exstat, ubi mutatio et exitus fit; causa ortus, ubi αὐτότης adest. Ergo partis in qua ortus fit, est pati et moveri, partis in qua causa ortus est, efficere et movere. Aperte e mutabili natura mundi sublunaris τὸ πάσχειν καὶ τὸ κινεῖσθαι, ex immutabili natura summae caelestis regionis τὸ ποιεῖν καὶ τὸ κινεῖν a Pseudocello efficitur. Vides difficilem illam de primo movente, plane immoto et immutabili, de caelestis regionis natura immutabili (si cum inferiore mundo comparatur), eius cum illo et cum regione sublunari ratione doctrinam Aristoteliam<sup>1)</sup> hic in vulgarem formam redactam, contractam et circumcisam sic repeti, ut vel menti non ita eruditae sit clara atque dilucida.

2. Graviore etiam ab Aristotelis disciplina discrepantias in reliquis partis eius disputationibus reperimus. Ut in iis primum quae de qualitatibus inter elementa distributis

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. de caelo II 6. 288 a 27 sq. Metaph. I 6. 1072 a 8 sq. Phys. Θ 5. 256 b 14 sq.

explicantur (§§ 8–11). Constat suas cuique elemento attributas esse ab Aristotele qualitates proprias, alteram ipsi praeter cetera omnia elementa praecipue convenientem in eiusque natura praeter ceteras qualitates dominantem, alteram non iam eadem cum eo coniunctam necessitudine, in eius naturā alterum inferiorem locum tenentem<sup>1)</sup>. Sic terrae prima siccitatis qualitas est attributa, altera frigoris. Quam qualitatum distributionem invenimus re vera in Pseudocello II, 11<sup>2)</sup>, ubi terrae imprimis sicca, praeterea frigida attribuitur natura. Sed si perlegimus §§ 8, 9, 10, aliter plane videmus dispersitas qualitates. Nam in § 8<sup>3)</sup> terrae quattuor tribuuntur qualitates, in quarum numero nec siccitas omnino adest neque frigus. Neque magis exstat in §§ 9 et 10<sup>4)</sup>. Ubi quidem terra et ignis ut contraria sibi maxime efferuntur et opposita. Illa frigoris, hic caloris appellantur ὑπερβολαὶ καὶ ἀκρότητες. Unde sequitur illius frigus, huius calorem proprias dici et primarias qualitates. Atque terrae non siccam, sed frigidam praeter ceteras omnes convenire qualitatem, alteram, huic coniunctam, non siccitatem, sed humorem. Si conferimus denique quae quattuor quos diximus locis de terrae dicuntur natura, elucet attribui ei a Pseudocello tum frigus et humorem (§ 9, 10), tum siccitatem et frigus (§ 11), tum neutrum, at quattuor illa τὸ σκληρὸν καὶ τραχὺ καὶ βαρὺ καὶ παχύ (§ 8).

Quae quomodo sint comprehendenda et explicanda, videamus. Eam primum qualitatum distributionem quae affertur

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. de gener. et inter. II 3. 331 a 3 sq.; de sensu et sensib. IV. 441.

<sup>2)</sup> ἴδια δὲ ἐκάστου πυρὸς μὲν τὸ θερμὸν, γῆς δὲ τὸ ξηρὸν, αἰέρος δὲ τὸ ὑγρὸν, ὕδατος δὲ τὸ ψυχρὸν. τὸ μὲν οὖν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρὸν, ὁ δὲ ἄλλος θερμὸς καὶ ὑγρὸς, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά.

<sup>3)</sup> τὸ μὲν οὖν θερμὸν καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ἀραιὸν καὶ τὸ ῥῆ πυρὸς ἐστὶ, τὸ δὲ ψυχρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ πυκνὸν καὶ τὸ ἀμύλν ὕδατος, τὸ δὲ μαλακὸν καὶ τὸ λεῖον καὶ τὸ κοῦφον καὶ τὸ λεπτὸν αἰέρος, τὸ δὲ σκληρὸν καὶ τραχὺ καὶ βαρὺ καὶ παχύ γῆς.

<sup>4)</sup> τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαὶ καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν οὖν πῦρ ἐστὶν ὑπερβολὴ θερμότητος, ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητας . . . εἰ μὲν οὖν ὁ κρύσταλλός ἐστι πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ πῦρ ἐστὶν ῥῆσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ . . . τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα, τὸ δὲ ὕδωρ καὶ ὁ ἄλλος μεσότητες. μικτὴν γὰρ ἔχουσι τὴν σωματοποιάν.

in § 8, statuendum est niti Aristotelis quattuordecim derivatarum quae dicuntur qualitatum placito<sup>1)</sup>. Discrepare vero a Stagiritae exemplo, quia non, ut illi, quattuordecim inter elementa distribuuntur qualitates, sed sedecim. Duarum Aristotelis qualitatum loco a Pseudocello omnino praetermissarum (γλίσχρον, κραῦρον) ponuntur quattuor aliae ἀραιόν, πυκνόν, ὀξύ, ἀμβλύ. Neque mirum ea quae iam fit sedecim qualitatum inter elementa singula distributione Pseudocellum tam a Peripatetica, quam alioquin sequi videtur, quam ab ipsius ratione dissentire. Quamquam evitare id facillimum ei erat: nisi primariarum et derivatarum qualitatum, quas sedecim inter quattuor elementa distribuere conatus est, confudisset rationem; si utrumque quod dico qualitatum genus aequae in elementa distribuisset, sicut unicuique elemento singulae primariae (θερμόν, ψυχρόν, ὑγρόν, ξηρόν) et ternae derivatae (κοῦφον, ἀραιόν, ὀξύ. παχύ, πυκνόν, ἀμβλύ. μαλακόν, λειόν, λεπτόν. σκληρόν, τραχύ, βαρύ) contigissent qualitates, non vero — sicut est — duobus alteris binarum primariarum cum binis derivatis, alteris duobus quaternarum derivatarum, primaria nulla.

Alterum quod diximus ab Aristotelia ratione discrepandi exemplum est ea quae in §§ 9, 10 explicatur qualitatum dispositio. Quae a solita et in Peripato accepta elementorum doctrina magis etiam dissentire videtur. Nam probatae omnibus et constantes terrae qualitates, siccitas ut prima et propria, frigus ut altera et addita, hic ita commutantur, ut siccitatis locum obtineat frigus, frigoris humor, ut terrae non ipsius ordinariae, sed aquae attribuantur qualitates, naturaque imprimis frigida, igni opposita calido, glacieique species et forma. Quae terrae cum aqua commutatio quoniam modo explicatur? Adhibendus Aristoteles. Quaerentibus, quae fuerit Stagiritae de ignis et aquae, sicut de ignis et terrae inter se ratione opinio, occurrit locus quidam singularis, quo de elementorum quae dixi trium disputatur ratione<sup>2)</sup>. Ubi exponit auctor primum ignem caloris, glaciem frigoris esse ὑπερβολάς. Nam ignis caloris et siccitatis cum

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. de gener. et inter. II. 2. 329 b 16—20.

<sup>2)</sup> De gener. et inter. II 3. 330 b 25—331 a 3.

sit ζέσις, glacies frigoris et humoris πήξις, hae vero (ζέσις, πήξις) cum sint ὑπερβολαί quaedam, etiam ignem et glaciem ὑπερβολάς esse. Deinde docet philosophus etiam ignem et terram plane sibi esse contraria, cum ambo oppositarum sint regionum mundi, ille supremae, haec infimae. Addit postremo omnia fere elementa alterutrum alterutri esse opposita, cum et aqua sit opposita igni et terra aëri, non quidem regionum, at qualitatum contrariis sibi naturis. Quam Aristotelis expositionem conferas cum Pseudocelli loco.

#### Aristoteles

τὸ δὲ πῦρ ἐστὶν ὑπερβολὴ θερμότητος ὥσπερ καὶ κρύσταλλος ψυχρότητος. ἡ γὰρ πήξις καὶ ἡ ζέσις ὑπερβολαί τινές εἰσιν, ἡ μὲν ψυχρότητος, ἡ δὲ θερμότητος. εἰ οὖν ὁ κρύσταλλός ἐστι πήξις ὑγροῦ ψυχροῦ, καὶ τὸ πῦρ ἐστὶ ζέσις ξηροῦ θερμοῦ· διὸ καὶ οὐδὲν οὐτ' ἐκ κρυστάλλου γίγνεται οὐτ' ἐκ πυρός. ὄντων δὲ τεσσάρων τῶν ἀπλῶν σωμάτων, ἑκάτερα τοῖν δυοῖν ἑκατέρου τῶν τόπων ἐστίν. πῦρ μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν ὄρον φερομένου, γῆ δὲ καὶ ὕδωρ τοῦ πρὸς τὸ μέσον. καὶ ἄκρα μὲν καὶ εὐκρινέστατα πῦρ καὶ γῆ, μέσα δὲ καὶ μειγμένα μᾶλλον ὕδωρ καὶ ἀήρ. καὶ ἑκάτερα ἑκατέροις ἐναντία. πυρὶ μὲν γὰρ ἐναντίον ὕδωρ, ἀέρι δὲ γῆ. ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν ἐναντίων παθημάτων συνέστηκεν.

#### Pseudocellus

τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαί καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν οὖν πῦρ ἐστὶν ὑπερβολὴ θερμότητος, ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητος. ἡ γὰρ πήξις τε καὶ ζέσις ὑπερβολή τινός ἐστιν, ἡ μὲν θερμότητος, ἡ δὲ ψυχρότητος. εἰ μὲν οὖν ὁ κρύσταλλός ἐστι πήξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ πῦρ ἐστὶ ζέσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ. διόπερ οὐδὲν ἐκ κρυστάλλου γίγνεται οὐδὲ ἐκ πυρός. τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα. τὸ δὲ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ μεσότητες. μικτὴν γὰρ ἔχουσι τὴν σωματοποιάν. οὔτε δὲ ἐν τῶν ἄκρων ὅλῳ τε εἶναι, δεῖ δὲ καὶ τὸ ἐναντίον εἶναι· οὔτε δὲ δύο. δεῖ γὰρ τὸ μεταξὺ εἶναι. ἀντίθετοι γὰρ ταῖς ἐναντιότησιν αἱ μεσότητες.

Elucet confudisse scriptorem totam hanc de contrariis elementis disputationem ambasque quas discernit Stagirita ἐναντιότητας, primam glaciei cum igne, alteram terrae cum

igne. Glaciem enimvero non aquae, sed terrae arbitratus est speciem. Quae firma et dura, lapideae et terrestri naturae similior ei videbatur, quam aquosae et liquidae. Neque respexit terram esse quidem contrariam igni, non vero qualitatum *περβολᾶς* quas affert falso, sed regionum et locorum oppositorum diversitate.

3. Aliud ab Aristotelia auctoritate discedendi exemplum adest in §§ 18, 19. Mutationes elementorum quae hoc loco explicantur (aër et ignis commutantur in ignem, terra et aqua in aquam), cohaerent angustius cum iis quae in §§ 16, 17 afferuntur ignis et aquae in aquam, aëris et terrae in terram mutationibus. Quibus quattuor paragraphis exempla proferuntur κατ' ἐναλλαγὴν quae dicitur mutationis, qua δύο δυνάμεις τὰς ἐναντίας φθείρουσι, μηδενὸς ὄντος αὐτῶς κοινοῦ. Atque primum afferuntur exempla duo, quibus utraque qualitas alterius elementi pereat superata utraque alterius qualitate (§ 16, 17). Quae sequuntur deinde exemplis duobus altera modo perit utriusque elementi qualitas ab altera alterius qualitate deleta (§ 18, 19). Quae quattuor exemplorum inter se cohaerentium ad unumque finem spectantium varietas et qualitatum distinctio tota Aristotelis nititur auctoritate. Etiam hic quattuor exempla eiusmodi mutationis affert. Atque ut κατ' ἐναλλαγὴν mutatio illa fieri possit omnino, coniunguntur a Stagiritae elementa plane sibi contraria, quae nullam habeant communem qualitatem, omnes potius contrarias, pugnautes secum, superantes invicem, ut e quattuor qualitatibus non plures nisi duae restare possint ceteris duabus victis.

Aliter Pseudocellus. Affert quidem et ipse exempla sua cum illa quam dixi qualitatum superatarum varietate. In prioribus duobus (§ 16, 17) plane Aristotelium sequitur exemplar, eadem atque ille coniungit elementa, easdem qualitates superantes, superatas. At in posterioribus duobus (§ 18, 19) propriam iam sequitur rationem. Elementa coniungit non iam plane sibi contraria, ignem cum aqua, aërem cum terra, in quibus solis illud mutationis genus fieri potest, sed aërem iungit cum igne, aquam cum terra. Neque respicit in iis quattuor qualitatum pugnam qua δύο δυνάμεις τὰς ἐναντίας φθείρουσιν omnino fieri non posse. Nam calor et aëri inest et igni, frigus et terrae et aquae; calor calore, frigus frigore superari non

potest. Neque cogitat libelli scriptor cum dicat: *ὅταν τοῦ μὲν ἀέρος φθαρῇ τὸ ὑγρόν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ θερμόν*, quacnam adsit qualitas quae calorem istum ignis superare possit. Nam simul aëris humor deletur iam siccitate ignis, ut restet modo una qualitas, quae calorem ignis vincere possit, i. e. aëris calor. Calorem autem cum calore pugnare et ab eo superari nemo unquam credidit sanus ab Aristoteleque ipso haud ambigue refutatum est<sup>1)</sup>.

Neque cum dicat Pseudocellus: *ὅταν δὲ τῆς μὲν γῆς φθαρῇ τὸ ψυχρόν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρόν* (§ 19) respicit terrae frigus deleri non posse nisi diversa quadam superatum qualitate, quae ei non adest. Nam eiusdem terrae siccitas pugnat iam cum aquae humore eumque superat. Frigus vero aquae quod restat unum cum terrae frigore certare, alterum altero deleri posse quis credat? Denique statuendum mutationes a Pseudocello explicatas in §§ 18, 19 fieri omnino nequire. Ostendunt et haec et illa libelli scriptorem ea non cognovisse accuratius nec intellexisse.

4. Neque iam seponenda videtur diutius quaestio, utrum Pseudocellus Aristotelis libros (De gener. et inter., Meteorol., Phys., De caelo, De gener. anim.) ipsos adhibuerit et descripserit, an Peripatetici cuiusdam iunioris opusculo quod ex Aristotelis operibus excerptum huius doctrinam breviter complectebatur, usus sit<sup>2)</sup>. Quamquam certo rem discernere non audeo et fieri potest ut sive hic sive ille Aristotelis liber in Pseudocelli manibus fuerit, tamen dubitem, an omnes quos dixi libros ipse perlegerit et excerpterit. Si id fecisset, certe Stagiritae doctrinam accuratius cognovisset neque adeo a sententiis eius discreparet. Quod vero cum duobus Stagiritae locis verbotenus congruit, id inde explicari potest, quod iam Peripateticus ille scriptor, quem cum Dielsio conicio, verba Aristotelis ipsa nonnunquam secutus est, ubi satis clara esse nec explicatione egere ei videbantur.

5. Iam venio ad quaestionem de Pseudocelli cum Stoica philosophia ratione instituendam. Sunt enim viri

<sup>1)</sup> De gener. et inter. I 7. 323b 18.

<sup>2)</sup> Hoc conicit Diels Doxogr. 188.

docti, qui affinitatem aliquam inter Stoam et Pseudocellum contendunt, ut C. Baumecker<sup>1)</sup> qui haec dicit: „Ein entschiedener Anschluss an die stoische Vorstellung findet sich dagegen bei Ocellus. Ihm ist die Materie, ganz wie jenen, der unbestimmte Körper . . . Diese der Materie innewohnenden Potenzen (δυνάμεις) aber werden von ihm dann zugleich in der Weise der stoischen λόγοι σπερματικοί als Kräfte gefasst, die im Unterschied von den actuellen Eigenschaften selbst weder werden noch vergehen. Dabei sollen dieselben indessen nicht, wie die stoischen λόγοι, als etwas Körperliches gedacht werden, sondern gleich den aristotelischen λόγοι, d. h. begrifflichen Formen, als etwas unkörperliches (λόγοι ἀσώματα) . . . Ebenso zeigt die Elementenlehre des Ocellus sich gänzlich von Aristoteles und der Stoa abhängig (die Qualitäten 2, 6 stoisch, 2, 11. 16 aristotelisch) . . . Aristotelisch und zugleich stoisch ist es ferner, wenn Ocellus, entsprechend der aristotelischen Unterscheidung von erster und zweiter Materie, neben der Materie „im ersten Sinn“ (πρώτως ὕλη) auch eine qualitativ schon bestimmte Materie kennt, die Elemente des Wassers und der Erde nämlich, welche sich zu denen des Feuers und der Luft wie der Stoff zur Form, wie das Leidende zum Thätigen und zur bewegenden Ursache verhalten“. At Stoicae proprie doctrinae in Pseudocelli opusculo nullum vestigium reperire potui. Λόγοι ἀσώματα illi (II, 5) a Stoicorum λόγοις σπερματικοῖς plane abhorrent; re vera enim plane incorporei sunt illi, Aristotelio vocis eius usu significant idem atque εἶδη, μορφαί. Etiam qualitatum bipertitio et differentia inter αἴτια καὶ ποιητικά (θερμόν, ψυχρόν) et παθητικά (ξηρόν, ὑγρόν) prorsus Aristotelica est<sup>2)</sup>. Pariter ea quae de materia dicuntur nihil praebent quod non sit Peripateticum<sup>3)</sup>.

6. Denique addo errorum et difficultatum philosophiae Peripateticae nullam a Pseudocello esse evitatum. Materiae (ὕλης) sive substantiae, quam dicit πανδεχὲς καὶ ἐκμαγεῖον αὐτῆς τῆς γενέσεως, quae ut κοινὸν ὑπόκειται πᾶσιν (τὸ ὑποκείμενον καὶ

<sup>1)</sup> Das Problem der Materie in d. gr. Phil., Münster 1890 p. 390.

<sup>2)</sup> Cf. Aristot. Meteorol. IV 1. 378b 10sq.

<sup>3)</sup> Cf. pag. 49. 63.

τὸ δεχόμενον τὰς μεταβολάς), ut qualitatum et elementorum receptaculum commune, cum loco (τόπῳ) ratio clarius non explicatur. De hoc dicit modo (II 5): αἱ μὲν γὰρ οὐσίαι ἐν τόπῳ φθίρονται ἐξ ἀλλήλων. Et quamquam materiam sive substantiam, qualitatum receptaculum, ipsam qualitibus illis, itaque etiam tactu, carere oportet, tamen eam tactu sensibilem dicit (αἰσθητὸν πρὸς ἀφήν II 7, cf. II 3, 12), i. e. qualitibus non omnino carentem. Etiam qualitates elementorum ab elementis ipsis secretas proprie exstare et agere accipit cum auctore suo, quasi praeter qualitates rerum et corporum etiam res et corpora ipsa sine qualitibus omnino cogitari possint, aut praeter res et corpora etiam qualitates eorum solae, quas incorporeas et aeternas dicit (II 5), Platoniam et Aristoteliam εἶδους notionem amplexus<sup>1)</sup>.

#### IV.

1. In quarta libelli parte ad quam examinandam nunc nos convertimus, eiusdem atque in ceteris invenimus auctoritatis Peripateticae vestigia. Conferas quaeso capitis eius initium cum Platonis, Aristotelis, Philonis locis quos affero.

Plat. Legg. IV. 721BC et VI 773 E

διανοηθέντα ὡς ἔστιν ἢ τὸ ἀνθρώπινον γένος φύσει τινὶ μετείληφεν ἀθανασίας, οὐ καὶ πέφυκεν ἐπιθυμίαν ἴσχειν πᾶς πᾶσαν . . . γένος οὖν ἀνθρώπων ἐστὶ τι ξυμφυῆς τοῦ παντός χρόνου, ὃ διὰ τέλους αὐτῷ ξυνέπεται καὶ ξυνέπεται τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀθάνατον ὄν, τῷ παιδᾶς παιδῶν καταλειπόμενον ταύτων καὶ ἐν ὧν αἰὲν γενέσει τῆς ἀθανασίας μετείληφέναι . . . καὶ δὴ καὶ τὰ ἐμπροσθεν τούτων ῥηθέντα, ὡς χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, τῷ παιδᾶς παιδῶν καταλείποντα αἰὲν τῷ θεῷ ὑπέρβτας ἀνθ' αὐτοῦ παραδιδόναι.

Aristot. de an. B 4. 415a 26

φυσικώτατον γὰρ τοῖς ζῴσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον ὅλον αὐτό. ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ αἰὲ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ἢ

<sup>1)</sup> Cf. Aristot. Metaph. Z 1033b 17. 1039b 24. A 1069b 35.



δύνανται. πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται καὶ ἐκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. ἐπεὶ οὖν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μὴδὲν ἐνδέχασθαι τῶν φθαρτῶν αὐτό, καὶ ἐν ἀριθμῷ διαμένειν, ἣ δύνανται μετέχειν ἕκαστον. κοινωνεῖ ταύτῃ, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δ' ἥττον.

de gen. et int. II 10. 336b 26

τοῦτο δ' εὐλόγως συμβέβηκεν. ἐπεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν αἰ τοῦ βελτίονος ὀρέγεσθαι φαμεν τὴν φύσιν, βέλτιον δὲ τὸ εἶναι ἢ τὸ μὴ εἶναι . . . τοῦτο δ' ἀδύνατον ἐν ἅπασιν ὑπάρχειν διὰ τὸ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀφίστασθαι, τῷ λειπομένῳ τρόπῳ συνεπλήρωσε τὸ ὅλον ὁ θεὸς ἐντελεχῇ ποιήσας τὴν γένεσιν.

de gen. anim. II 1. 731b 31

ἐπεὶ γὰρ ἀδύνατος ἡ φύσις τοῦ τοιούτου γένους ἀίδιος εἶναι. καθ' ὃν ἐνδέχεται τρόπον, κατὰ τοῦτόν ἐστιν αἰδίων τὸ γινόμενον. ἀριθμῷ μὲν οὖν ἀδύνατον . . . εἶδει δ' ἐνδέχεται. διὸ γένος αἰὲν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐστὶ καὶ φυτῶν<sup>1)</sup>.

Pseudocell. IV 1—4

καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰς ὀρέξεις τὰς πρὸς τὴν μίξιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας τοῖς ἀνθρώποις οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδοσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν αἰὲν χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους. ἐπειδὴ γὰρ ἀμήχανον ἦν θνητὸν φύντα θείου βίου κοινωνῆσαι, τὴν τοῦ γένους ἀθανασία. φθιρομένην καθ' ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεός, ἀκατάληκτον ποιήσας καὶ συνεχῇ ταύτην τὴν γένεσιν. ἔπειτα δὲ καὶ τὴν αὐτὴν τῷ ἀνθρώπῳ σύνταξιν πρὸς τὸ ὅλον, ὅτι μέρος ὑπάρχων οἴκου τε καὶ πόλεως καὶ τὸ μέγιστον κόσμου συμπληροῦν ὀφείλει τὸ ἀπογινόμενον τούτων ἕκαστον, ἐὰν μέλλῃ μήτε συγγενικῆς ἐστίας λειποτάκτης γίνεσθαι μήτε πολιτικῆς μήτε μὴν τῆς θείας . . . ταῦτα οὖν προδιανοομένους οὐ δεῖ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις προσέρχεσθαι τοῖς ἀφροδισίοις, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον καλὸν ἡγουμένους εἴπερ ἀναγκαῖον καὶ καλὸν εἶναι νομίζουσιν οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ μόνον πολυανδρεῖσθαι τοὺς οἴκους καὶ τὸν πλεόνα τῆς γῆς τόπον πληροῦσθαι — ἡμερώτατον γὰρ ἀπάντων καὶ βέλτιστον ζῶον ἄνθρωπος — ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον εὐανδρεῖσθαι.

Phil. de aet. m. c. XIII

ὅπερ οὐκ ἴσχυσε λαβεῖν ἡμῶν ἕκαστος, τοῦδ' ἅπαντι τῷ γένει δωρησαμένης (scil. τῆς φύσεως) τὸ ἀθάνατον. μένει γὰρ εἰς αἰεῖ,

<sup>1)</sup> Cf. etiam I 2. 716a 24. 766a 5sq.

φθιρομένων τῶν ἐν εἰδει, τεράστιον ὡς ἀληθῶς καὶ θεῶν ἔργον . . . c. XII ἔτικτεν (scil. ἡ γῆ) ἀνθρώπους ὑπὲρ δυοῖν τῶν ἀναγκασιότατων, ἐνὸς μὲν τοῦ μὴ λειποτακτεῖν τάξιν οἰκίαν καὶ μάλιστα ἐν πορῇ καὶ γενέσει τῶν χειρῶν ἀπάντων ἀρίστου καὶ ἡγεμόνος ἀνθρώπου . . . ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας, ὃ καὶ τὰ ἐξηγριωμένα πάθη κατεπάδεται καὶ τιθασσέεται.

Vides eadem iisdem saepe verbis explicari. Iam quaeritur, utrum Aristotele Pseudocellus, Pseudocello Philo sit usus, an et Pseudocellus et Philo sive Aristotelem sive auctorem Peripateticum sive ambos in manibus habuerint. Atque si respexeris alia Pseudocellum cum Aristotele habere communia quae in Philonis loco desunt (Arist. συνεπλήρωσε τὸ ὅλον ὁ θεὸς ἐντελεχῇ ποιήσας τὴν γένεσιν = Pseudocell. καθ' ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεός ἀκατάληκτον ποιήσας καὶ συνεχῇ ταύτην τὴν γένεσιν. Arist. κοινωνεῖν τοῦ θείου = Pseudoc. θείου βίου κοινωνῆσαι), alia Pseudocellum cum Philone quae apud Aristotelem non inveniuntur (Pseudoc. μήτε συγγενικῆς ἐστίας λειποτάκτης γίνεσθαι = Phil. ὑπὲρ τοῦ μὴ λειποτακτεῖν τάξιν οἰκίαν. Pseudoc. ἡμερώτατον γὰρ ἀπάντων καὶ βέλτιστον ζῶον ἄνθρωπος = Phil. ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος), aliquid saltem quod Pseudocellus omisit (vocem εἶδος) etiam Aristotelem cum Philone, assentieris verisimillimum esse et Pseudocellum et Philonem eidem sua debere auctori Peripatetico. Praeter quem etiam Aristotelem ipsum num in manibus habuerint, in medio relinquam. Quis fuerit ille auctor non erit dubium, si consideraveris Philonis locum inter Critolai argumenta legi.

Rationem autem quam inter Pseudocellum et Philonem observamus, eandem versimillimam esse putaverim inter Pseudocellum et Pseudaristoteliorum Oeconomicorum libri III auctorem, Musonium, Antipatrum, Hieroclem, ceteros de matrimonio librorum auctores. Nam Pseudaristotelis (Oecon. III 143, 17. 144, 10) et Musonii (Stob. Flor. 67, 20)<sup>1)</sup> locis quos dico cum Pseudocello comparatis nonnullas sententias easdem apud hunc et illos occurrere intelleges.

<sup>1)</sup> Cf. etiam Antipatrum apud Stob. Flor. 67, 25 et Hieroclem ibid. 67, 21; qui iam minus cum Pseudocello conveniunt quam illi.

Pseudaristoteles (ed. Susemihl, Lips. 1887).

143, 17: *ubi autem tantum studium fit pro corporis esca, ad quam animae semen consumitur, quid si pro suis liberis matre atque nutrice, nonne omne studium est faciendum? hoc enim solo omne mortale semper factum immortalitatis participat, et omnes petitiones ac orationes divum permanent paternorum, unde qui contemnit hoc, et deos videtur neglegere.*

144, 10: *propter quae non decet recte sapientem nec ubique ponere corpus suum nec immittere ad quamcunque contigerit proprium semen, ut non de illegitimis et vilibus generibus similes hiis, qui legitime procreati sunt. nam privat uxorem quidem decenti honore, filiis autem opprobrium adiungit.*

#### Musonius

ἐπεὶ τοῦ χάριν ὁ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργὸς, πρῶτον μὲν ἔταμε δίχα τὸ γένος ἡμῶν, εἴτ' ἐποίησεν αὐτῷ διττὰ κίδοις . . . , εἴτα δὲ ἐνεποίησεν ἐπιθυμίαν ἰσχυρὰν ἑκατέρῳ θατέρῳ τῆς θ' ὁμιλίας καὶ τῆς κοινωνίας καὶ πόθον ἰσχυρὸν ἀμφοῖν ἀλλήλων ἐνεκέρασεν, . . . ; ἄρ' οὖν οὐ γινώσκον, ὅτι ἐβούλετο συνεῖναι τε αὐτῷ . . . καὶ γένεσιν παιδῶν καὶ τροφῇ ἅμα ποιεῖσθαι, ὥς ἂν τὸ γένος ἡμῶν αἰδίων ᾗ ὅπως οἶκοι ὧσιν ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ καὶ ὅπως τὸ κοινὸν ἔξει καλῶς . . . καὶ πόλεως ἑκάστῃ τῆς αὐτοῦ φροντιστέον καὶ τῇ πόλει οἶκον περιβλητέον. ἀρχὴ δὲ οἴκου περιβολῆς γάμος. ὥστε ὁ ἀναιρῶν ἐξ ἀνθρώπων γάμον ἀναιρεῖ μὲν οἶκον, ἀναιρεῖ δὲ πόλιν, ἀναιρεῖ δὲ σύμπαν τὸ ἀνθρώπειον γένος.

Tamen apparet illos (Pseudaristotelem, Musonium, Antipatrum, Hieroclem) modo de matrimonio, eius condicione, fine, Pseudocellum vero de ἀφροδισίοις omnino maxima capitis parte (§§ 1—5, 9—14) disputare, nonnulla quidem de matrimonio addere (§ 6—8). Illi non solum multo longius et accuratius materiam suam tractant, sed etiam alio sensu. Matrimonii finem non modo in generis humani conservatione et immortalitate, in gentis, civitatis, mundi, deorum felicitate et salute vident (ut Pseudocellus), sed etiam in propria mariti et patris familias felicitate<sup>1)</sup>. Itaque voluptatem vel

<sup>1)</sup> Cf. Muson. l. 1.: ἀνδρῶν δὲ καὶ γυναικῶν κοινωνίας ἄλλην οὐκ ἂν εὔροι τις οὐτ' ἀναγκαιοτέρα, οὐτε προσφιλεστέρα, πόθος γὰρ ἑκάτερω οὕτω

philosopho e matrimonio manantem non plane vituperare et contemnere videntur, non tam Stoica quam eclectica quadam ratione nixi. Addo nulla ceteroquin vestigia Stoicae indolis et auctoritatis in Pseudocelli libello reperiri (cf. pag. 46. 63). Itaque ratio eorum quos dixi scriptorum cum Pseudocello ea verisimilis mihi esse videtur, ut et hic et illi ad communem vel communes fontes sive Peripateticos sive eclecticicos sint referendi<sup>1)</sup>.

2. Cum iis quae sequuntur (§§ 6—8) primum Pseudocallieratidae Pythagorei de familiarum felicitate libri locus ab Ioanne Stobaeo traditus (Flor. III 85, 18), deinde alia Pythagorea duo fragmenta in Arit Didymi Epitoma (Mullach Fr. ph. gr. II 99) et in Stobaei Florilegio (IV 297, 14) conservata, tum Plutarchi (de educ. lib. 19. Coniug. praec. 14), postremo Aristotelis (Eth. Nic. 0 12. 1160b 32sq.) et Platonis (Legg. VI 622 C. 773AB) loci tam sententiis quam verbis aperte cohaerent. Compares modo inter se locos

#### Platonis

περὶ προικὸς εἴρηται μὲν καὶ πρότερον, εἰρήσθω δὲ πάλιν, ὥς ἴσα ἀντὶ ἴσων ἐστὶ τῷ μῆτε λαμβάνοντι μῆτε ἐκδιδόντι . . . ὕβρις δὲ ἦττων γυναιξὶ καὶ δουλεία ταπεινὴ καὶ ἀνελεύθερος διὰ χρήματα τοῖς γήμασι γίγνοιτο ἂν. οἱ παῖ, τοίνυν φῶμεν ἀγαθῶν πατέρων φύντι τοὺς παρὰ τοῖς ἔμφορσιν εὐδόξους γάμους χρὴ γαμεῖν, οἱ σοὶ παραινοῖεν ἂν μὴ φεύγειν τὸν τῶν πενήτων μηδὲ τὸν τῶν πλουσίων διώκειν διαφερόντως γάμον, ἀλλ' ἔαν τᾷλλα ἰσάζῃ, τὸν ὑποδεέστερον ἀεὶ τιμῶντα εἰς τὴν κοινωνίαν ξυνιέναι. τῇ τε γὰρ πόλει ξύμφορον ἂν εἴη ταύτῃ ταῖς τε ξυνιούσαις ἐστίαις. τὸ γὰρ ὁμαλὸν

προσηγῆς, ὥς γυνὴ καταθύμιος τῷ γεγαυμένῳ . . . τίνος δὲ παρουσία μᾶλλον ἢ λύπη ἐλαφρύνειεν ἂν ἢ χάριν ἐπαυξήσειεν ἢ συμφορὰν ἐπανορθώσειεν; Cf. etiam Hieroclem apud Stob. Flor. 67, 21. 75, 5.

<sup>1)</sup> Qua de re copiose disputavit Praechter in libro modo foras misso (Hierokles der Stoiker, Leipzig 1901) p. 137 sq., qui Pseudocelli sententias e Peripatetico fonte manasse negans ad Stoicos posteriores refert. Equidem confiteor me non videre, cur congruentia illa inter Pseudocellum et illos — neque tam magna neque tam mira quam Praechtero videtur — ea qua proponit ratione explicanda sit. Sed fusius de hac re disputare hoc loco iam non licet.

καὶ ζύμμετρον ἀκράτου μυρίον διαφέρει πρὸς ἀρετὴν . . . καὶ κατὰ παντός εἰς ἑστὼ μῦθος γάμου· τὸν γὰρ τῇ πόλει δεῖ συμφέροντα μνηστεύειν γάμον ἕκαστον, οὗ τὸν ἥδιστον αὐτῷ . . . τούτων δὲ χάριν ἔσθ' μὲν νόμῳ τὰ τοιαῦτα ἀναγκαῖον, ἐπαίθοντα δὲ πείθειν πειράσθαι τὴν τῶν παίδων ὁμαλότητα αὐτῶν αὐτοῖς τῆς τῶν γάμων ἰσότητος ἀπλήστου χρημάτων οὔσης περὶ πλείονος ἕκαστον ποιῆσθαι. καὶ δι' ὁνειδους ἀποτρέπειν τὸν περὶ τὰ χρήματα ἐν τοῖς γάμοις ἐπουδαιότα.

#### Aristotelis

ἀνδρὸς δὲ καὶ γυναικὸς ἀριστοκρατικὴ φαίνεται· κατ' ἀξίαν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἄρχει καὶ περὶ ταῦτα αὐτῷ δεῖ τὸν ἄνδρα . . . ἐνίοτε δὲ ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπὶ κληροῖ οὔσαι· οὗ δὲ γίνονται κατ' ἀρετὴν αἱ ἀρχαὶ ἀλλὰ διὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν, καθάπερ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις.

#### Pseudocelli

ὅθεν ἀμαρτάνουσι πολλοὶ μὴ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τύχης μηδὲ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ κοινῷ συνιστάντες τοὺς γάμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν πλοῦτον ἢ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους ἀποβλέποντες . . . τοιγάρτοι ἀντὶ συμφωνίας διαφωνίαν καὶ ἀντὶ ὁμοφροσύνης διχοφροσύνην κατασκευάζουσι περὶ ἡγεμονίας διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ἡ μὲν γὰρ ὑπερέχουσα πλούτῳ καὶ γένει καὶ φίλοις ἄρχειν προαιρεῖται τοῦ ἀνδρὸς παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. ὁ δὲ γὰρ διαμαχόμενος . . . ἀδυνατεῖ τῆς ἡγεμονίας ἐφικέσθαι.

#### Pseudocallieratidae

γαμίσκοντα δεῖ γὰρ ποτὶ τὰν αὐτῶν τύχην, ἵνα μήτε ὑπὲρ τὰν δύναμιν μήτε μείονα τῆς δυνάμειος τὸν γάμον ἐπάγεται, ἀλλὰ ποτὶ λόγον τῆς ἰδίας δυνάμειος. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὰν δύναμιν ἐπάγοντες στασιάζουσι διὰ τὰν ἀγεμονίαν. αὐτὴ μὲν γὰρ τῷ πλούτῳ καὶ τῷ γένει καθυπερέχουσα τὰνδρὸς ἄρχειν προαιρεῖται, ὁ δὲ ἀνάξιον ἀγείται καὶ παρὰ φύσιν συγχωρεῖν.

#### Pythagorei

γάμει ἐκ τῶν ὁμοίων, ἐὰν δ' ἐκ τῶν κρείττονων γήμης, δεσπότης καὶ οὐ συγγενεὶς κτήση. πολιτεία δὲ πρώτη, σύνδοξος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον ἐπὶ τέκνων γενέσει καὶ βίου κοινωνία. τοῦτο δὲ προσονομάζεται μὲν οἶκος, ἀρχὴ δὲ πόλεως ἐστίν.

#### Plutarchi

πειρατέον δὲ τοὺς τῶν ἡδονῶν ἡττους καὶ πρὸς τὰς ἐπιτιμῆς σεις δυσηκόους γάμῳ καταζεύξαι, δεσμός γὰρ οὗτος τῆς νεότητος ἀσφαλέστατος. ἐγγυᾶσθαι δὲ δεῖ τοῖς υἱέσι γυναῖκας μὴτ' εὐγενεστέρους πολλῶν μὴτε πλουσιωτέρων. τὸ γὰρ τὴν κατὰ στυγὸν ἔλα σοφόν. ὥς οἱ γε μακρῷ κρείττους ἑαυτῶν λαμβάνοντες οὐ τῶν γυναικῶν ἄνδρες, τῶν δὲ προικῶν δοῦλοι λανθάνουσι γιγνόμενοι. ὥσπερ ἐσόπτρου κατασκευασμένου χρυσῷ καὶ λίθοις ὄφελος οὐδὲν ἐστίν, εἰ μὴ δείκνυσιν τὴν μορφήν ὁμοίαν, οὕτως οὐδὲ πλουσίας γαμετῆς ὄνησις. εἰ μὴ παρέχει τὸν βίον ὅμοιον τῷ ἀνδρὶ καὶ σύμφωνον τὸ ἦθος.

Vides iam ipse Pseudocallieratidam et argumento et verbis omnium proxime ad Pseudocellum accedere. Apparet Pseudocallieratidam a Pseudocello aut Pseudocellum a Pseudocallieratida cognitum et compilatum fuisse aut utrumque communi fonte usum esse. Et hoc verisimilius esse videtur quam illud. Nam non probabile est Pseudocallieratidam Pseudocello usum esse. Compares modo Pseudocallieratidae accuratam et copiosam de re familiari disputationem cum brevi paucis verbis materiam eandem consummante Pseudocelli excursu. Nec conici potest Pseudocellum Pseudocallieratidae scriptum adhibuisse. Elucet enim partem capituli eius totam (§ 1—8) in duas secerni partes minores, fonte qui subest utrique differentes. Alteram dico continentem § 1—5, alteram § 6—8. Neque ineptum coniectare priorem illam a Pseudocallieratida alienam ex alio, Peripatetico verisimillime, fonte manasse. Tamen non putem totam hanc capituli partem (§ 1—8) ab ipso Pseudocello e duobus diversis compilatum esse libris. Apertissime enim ambae quas dixi primae illius partis particulae et reliqua capituli eiusdem (§§ 9—14) indole discrepant, ita quidem ut cogitationum et affectus honesti elatione quadam illae uberiores sint, praeceptis vero singulis haec magis abundet. Atque cohaerent ipsae inter se angustius et scriptorum eorundem memoria (Platonis, Aristotelis, Plutarchi) et argumento atque indole, vix ut arbitrer secernendam esse re vera primae partis illius (§§ 1—8) auctoritatem, ut duobus diversis attribuenda sit fontibus. Nam quae in §§ 6—8

de familiae et rei publicae felicitate disputantur, cum antecedentibus quidem (§ 5) coniuncta sunt, cum continent et latius explicant quae illic de familiae et rei publicae salute, altera ab altera pendente animadversa sunt. Sed cum posteriore capitis parte (§§ 9—14), quae de generantium libidine coercenda et dirigenda disserit, laxè admodum conexas esse videntur, sententiarum quae alteris illis particulis (§§ 1—5, 6—8) tractantur cum postrema ea et subsequente (§§ 9—14) nullo nec verborum nec cogitationum nexu. Et si contuleris § 8 exeuntem cum subsequente § 9, videbis proponi haec, velut si primum omnino scriptor de generatione et generantibus loqui coeperit, ad novam plane transeat materiam, non vero redeat ad ea de quibus iam antea (§§ 1—4) fuisse disseruit. Quare duarum quas dico capitis partium maiorum (§§ 1—8, 9—14) si agnoscimus aliquod discrimen, duarum vero minorum (§ 1—5, 6—8) conexum, coniecere oportet caput totum non e trium diversorum librorum pannis esse consutum, sed e duobus; altero qui subsit ut primae partis (§§ 1—8) fons, altero e quo reliquum fluxerit caput (§§ 9—14). Tum autem parum probabile est primae partis totius auctorem esse Pseudocallieratidam. Nam modo particula altera partis primae (§§ 6—8) cum Pseudocallieratida cohaeret; altera vero (§§ 1—5) eiusdem memoriae expers est. Pseudocelli autem cum illo Pythagoreo affinitas optime ita explicatur, ut tertius communis quidam statuatur auctor quocum et Pseudocelli §§ 1—8 et Pseudocallieratidae scriptum conexa sint. Certius tamen auctorem cum designare non possim, satis habeo coniecisse Peripateticum eum fuisse.

3. Alterius partis (§§ 9—14) auctorem inter plurimos aetatis nostrae viros doctos constat<sup>1)</sup> Aristoxenum esse<sup>2)</sup>, quem aequo iure pro Pythagoreo atque pro Peripatetico habeas. Modo ambigi potest, utrum ea capitis pars ex illius libro integro fluxerit, ut censent Rohde et Cobet, an ex alio quodam „scriptore recentiore, qui Aristoxeni disputationem suam in usum

<sup>1)</sup> Cf. Cobet, Collect. crit. p. 391 sq. Rohde, Rhein. Mus. 27, 52. Nauck, Iambli. v. Pyth. p. 148.

<sup>2)</sup> Solus Wyttienbach (Bibl. crit. VIII 113) Aristoxenum e Pseudocelli libello hausisse arbitratus est. Praeaehter l. l. de Stoieis posterioribus cogitat.

converterit<sup>4)</sup>, quae est opinio Nauekii. Quae quomodo re vera se habeant, disceptare conemur.

Ac primum duos aliorum scriptorum respiciamus locos qui cum Pseudocello necessario cohaerent auctoritatemque eius Aristoxeniam testantur. Dico fragmentum a Stobaeo ut Aristoxenium<sup>1)</sup> laudatum, praeterea Iamblichii de vita Pythagorae libri §§ 209—213. Quorum inter se et cum Pseudocello ratio ut explicetur, conferas primum huius locum cum Iamblichio et Stobaeo.

#### Pseudocellus

περὶ γενέσεως οὖν σκοπούμενους τάδε χρὴ πράττειν. καθόλου μὲν δὴ φυλάττεσθαι χρὴ πᾶν τὸ ἀνόμοιον καὶ ἀτελές· οὐτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ ἀτελέ, οὐτε τῶν ζώων εὐκαρπια γίνεται, ἀλλὰ δεῖ γενέσθαι τινὰ χρόνον πρὸς τὰς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τετελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα καὶ οἱ καρποὶ γίνονται. ὁθεν δὲ τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν γυμνασίοις τε καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν καὶ τροφήν προσφέρειν τὴν ἀρμόζουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ. πολλὰ δὲ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτά ἐστιν, ἐν οἷς βέλτιον ἢ ὀψιμαθία. διὸ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων γῆρσιν οὕτως ἄγεσθαι χρὴ τὸν παῖδα, ὥς μὴδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἰκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ χρησάμενον σπανίως χρῆσθαι. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν καλὸν καὶ τίμιον εἶναι νομίζῃ τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. δεῖ δὲ καὶ παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μὴτε μητρὶ συγγίνεσθαι μὴτε θυγατρὶ μὴτε ἀδελφῇ, μὴτε ἐν ἱεροῖς μὴτε ἐν φανεροῖς τόποις, καλὸν γάρ ἐστι καὶ πρόσφορον τὸ ὥς πλεῖστα κωλύματα εἶναι τῆς ἐνεργείας ταύτης. καθόλου δὲ δεῖ περιαιρεῖν τὰς τε παρὰ φύσιν γεννήσεις καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γινόμενας, καταλιμπάνειν δὲ τὰς κατὰ φύσιν καὶ μετὰ σωφροσύνης ἐπὶ τεκνοποιῶν σώφρονι τε καὶ νομίμῳ γινόμενας. δεῖ δὲ πολλὴν πρόνοιαν ποιῆσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσσομένων τέκνων. πρώτη μὲν οὖν καὶ μεγίστη φυλακὴ πρὸς γέννησιν τῷ τεκνοποιεῖν βουλομένῳ δίκαια σωφρονικὴ καὶ ὑγιεινὴ, ὥς μὴτε πληρώσει χρῆσθαι τροφῆς ἀκαίρου μὴτε μέθῃ μὴτε ἀλλῇ τινὶ παρασχῇ, ἐξ ὧν χείρονες αἱ τῶν σωμάτων εἴσεις γίνονται· μάλιστα δὲ πάντων προσήκει φυλάττεσθαι τὸ καθύπεστηκυῖα τὰς διανοίας τὰς

<sup>1)</sup> Flor. III 101, 4.



μῖξεις γίνεσθαι. ἐκ φαύλων γὰρ καὶ ἀσυμφώνων καὶ ταραχώδων ἔξεων μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.

Iamblich. (ed. Nauck)

περὶ δὲ γεννήσεως τάδε λέγειν αὐτοὺς ἔφασαν. καθόλου μὲν ᾤοντο δεῖν φυλάττεσθαι τὸ καλούμενον προφερές· οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ προφερῆ οὔτε τῶν ζώων εὐκαρπα γίνεσθαι, ἀλλὰ δεῖν ἐγγενέσθαι τινὰ χρόνον πρὸ τῆς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τετελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα καὶ οἱ καρποὶ γίνωνται. δεῖν οὖν τοὺς τε παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν πόνοις τε καὶ γυμνασίοις καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, τροφὴν προσφέροντας τὴν ἀρμόττουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ. πολλὰ δὲ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτα εἶναι, ἐν οἷς βέλτιόν ἐστιν ἢ ὀφθαλμία, ὧν εἶναι καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρεῖαν. δεῖν οὖν τὸν παῖδα οὕτως ἀγεσθαι, ὥστε μὴ ζητεῖν ἐντὸς τῶν εἰκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην συνουσίαν. ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἀφικηται, σπανίοις εἶναι χρηστέον τοῖς ἀφροδισίοις. ἔσεσθαι δὲ τοῦτο, ἐὰν τίμιόν τε καὶ καλὸν εἶναι νομίζεται ἡ εὐεξία· ἀκρασίαν γὰρ ἅμα καὶ εὐεξίαν οὐ πάνυ γίνεσθαι περὶ τὸν αὐτόν. ἐπαινέσθαι δ' αὐτοῖς ἔφασαν καὶ τὰ τοιάδε τῶν προὑπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μῆτε μητρᾷσι συγγίνεσθαι μῆτε θυγατρὶ μῆτε ἀδελφῇ, μῆτε ἐν ἱερῷ τόπῳ μῆτε ἐν τῷ φανερῷ. καλὸν τε γὰρ εἶναι καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλεῖστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. ὑπελάμβανον δ' ὡς ἔοικεν, ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες περικεῖν μὲν δεῖν τὰς τε παρὰ φύσιν γεννήσεις καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γιγνομένας, καταλιμπάνειν δὲ τῶν κατὰ φύσιν τε καὶ μετὰ σωφροσύνης γινομένων τὰς ἐπὶ τεκνοποιᾷ σώφρονι τε καὶ νομίμῳ γινομένας, ὑπελάμβανον δὲ δεῖν πολλὴν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων ἐκγόνων. πρῶτην μὲν οὖν εἶναι καὶ μεγίστην πρόνοιαν τὸ προσάγειν αὐτὸν πρὸς τὴν τεκνοποιᾶν σωφρόνως τε καὶ ὑγιεινῶς βεβιωκότα τε καὶ ζῶντα καὶ μῆτε πληρώσει χρώμενον τροφῆς ἀκαίρως μῆτε προσφερόμενον τοιαῦτα, ἀφ' ὧν χεῖρους αἱ τῶν σωμάτων ἔξεις γίνονται. μῆτε δὴ μεθύοντά γε, ἀλλ' ἥκιστα πάντων· ᾤοντο γὰρ ἐκ φαύλης τε καὶ ἀσυμφώνου καὶ ταραχώδους κράσεως μοχθηρὰ γίνεσθαι τὰ σπέρματα.

Stob.

περὶ δὲ γενέσεως παιδῶν τάδε ἔλεγε καθόλου μὲν φυλάττεσθαι τὸ καλούμενον προφερές· οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν οὔτε τῶν ζώων

εὐκαρπα τὰ προφερῆ γίνεσθαι· ἀλλὰ χρόνον τινὰ προπαρασκευάζεσθαι τῆς καρποφορίας, ἐν ᾧ ἐξισχύσαντα καὶ τετελειωμένα τὰ σώματα παρέχειν τὰ τε σπέρματα καὶ τοὺς καρποὺς δεδύνηται. πολλὰ δὲ εἶναι ἐν τῷ βίῳ, ἐν οἷς ἡ ὀφθαλμία ἐστὶ βελτίων, οἷον καὶ τὸ τοῦ ἀφροδισιάζειν πρᾶγμα. δέον οὖν ἐστὶ καὶ τὰς οὕτως ἀγεσθαι διὰ τῶν ἀσκημάτων ἀσχόλους, ὥστε μὴ μόνον μὴ ζητεῖν, ἀλλ' εἰ δυνατόν, μὴδὲ εἰδέναι τὴν τοιαύτην συνουσίαν ἐντὸς τῶν εἰκοσιν ἐτῶν. ὅταν δὲ καὶ εἰς τοῦτο ἀφικηται, σπανίοις εἶναι χρηστέον τοῖς ἀφροδισίοις. τοῦτο γὰρ πρὸς τε τὴν τῶν γεννώντων καὶ γεννησομένων εὐεξίαν πολὺ συμβάλλεσθαι. ἔλεγε δὲ μῆτε τροφῆς μῆτε μέθης πλήρη ταῖς γυναῖξιν εἰς τὸ γεννᾶν ἡμιλεῖν· οὐ γὰρ οἷον τε ἐκ φαύλης καὶ ἀσυμφώνου καὶ ταραχώδους κράσεως εὐρυθμα καὶ καλὰ, ἀλλ' οὐδὲ ἀγαθὰ τὴν ἀρχὴν γίνεσθαι.

Clarum esse videtur Pseudocellum et Iamblichum cum verborum usu tum sententiarum serie atque ordine inter se congruere, simul vero utrumque a Stobaei fragmento sententiis compluribus quae apud Stobaeum modo adumbrantur vel omnino omittuntur, at a Pseudocello et Iamblichio explicantur, distare ita ut intellegi non possit, quonam modo ambo, alter ab altero separatus, alter cum altero nihil communicans, modo fragmento quod Stobaeus tradit eodem usus uterque in sententiis iisdem eundem in modum nectendis ac in verborum eorundem usu convenerint. Neque fieri potest ut Iamblichi sententiae ex Aristoxeni loco a Stobaeo conservato, fluxerint, nullo alio modo cum Pseudocello coniunctae, nisi ita ut huius libellus a Stobaeo exscriptus sit. Nec magis verisimile esse videtur Pseudocellum et Iamblichum, etsi compluribus saeculis seiunctos, suo arbitrio suaeque sponte Aristoxeni excerpto illo quod Stobaeus receperat, usos esse atque in sententiis et verbis, in explicandis nonnullis, omittendis compluribus sententiis mire secum congruisse, eadem plane compilasse, eadem ex ipsorum ingenio addidisse. Apparet potius vel alterum ex alterius libro sua excerpisse vel ambos communem quandam fontem quartum, a Stobaei fonte alienum, adhibuisse.

Neque fieri potest ut Pseudocellus, laudatus ab Iamblichio ut clarus et vetus quidam Pythagoreus (Vit. Pyth. 267) sua ex Iamblichi scriptis compilaverit. Nec verisimile Iamblichum e Pseudocelli ipsius loco hausisse. Nam Iamblichi et Pseudo-

celli verba cum Stobaei fragmento comparanti apparet Iamblichum multo plura habere quae ad Stobaei illud fragmentum propius accedant et cum illius verbis congruant, quam Pseudocellum. Id quod ipse locis nonnullis scriptorum trium collatis vides.

| Pseudocell.                                                                                      | Iamblich.                                                                                                                     | Stob.                                                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| καθόλου μὲν δὴ φυλάττεσθαι χρὴ πᾶν τὸ ἀνόμοιον καὶ ἀτελές . . .                                  | καθόλου μὲν δεῖν φυλάττεσθαι τὸ καλοῦμενον προφερές . . .                                                                     | καθόλου μὲν φυλάττεσθαι τὸ καλοῦμενον προφερές . . .                                                                                                                       |
| ὥς μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἰκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ χρησάμενον σπανίως χρῆσθαι. | ὥστε μὴ ζητεῖν ἐν τῶν εἰκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην συνουσίαν ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἀφίκηται, σπανίως εἶναι χρηστὸν τοῖς ἀφροδισίοις. | ὥστε μὴ μόνον μὴ ζητεῖν, ἀλλ' εἰ δυνατόν, μηδὲ εἰδέναι τὴν τοιαύτην συνουσίαν ἐν τῶν εἰκοσιν ἐτῶν. ὅταν δὲ καὶ εἰς τοῦτο ἀφίκηται, σπανίως εἶναι χρηστὸν τοῖς ἀφροδισίοις. |
| ἐκ φαύλων γὰρ καὶ ἀσυμφώνων καὶ παραχώδων ἔξωον μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.                     | ἦντο γὰρ ἐκ φαύλης τε καὶ ἀσυμφώνου καὶ παραχώδους κράσεως μοχθηρὰ γίνεσθαι τὰ σπέρματα.                                      | οὐ γὰρ οἶεσθαι ἐκ φαύλης καὶ ἀσυμφώνου καὶ παραχώδους κράσεως εὐρυθμὰ καὶ καλά, ἀλλ' οὐδὲ ἀγαθὰ τὴν ἀρχὴν γίνεσθαι.                                                        |

Quae Stobaei cum Iamblichio similitudo aperta num aliter explicari potest nisi ita ut Iamblichus et ipse alio quodam quarto fonte usus sit, qui cum exemplari a Stobaeo adhibito non sententiis quidem — quae ad Pseudocellum serie tota propius accedunt quam ad Stobaeum — at verbis singulis magis congruerit quam cum Pseudocello? Et cum parum verisimile esse modo ostenderim aut Pseudocellum ex Iamblichio aut Iamblichum e Pseudocello aut ambos e Stobaei fragmento Aristoxenio sua conscripsisse nec Stobaeum aut Pseudocello aut Iamblichio aut ambobus usum esse conici possit, restat unum utrumque, Pseudocellum et Iamblichum, alio quodam fonte eodem esse usos, sive Aristoxeno ipso,

sive iuniore quodam excerptore, ab altero illo quo Stobaeus usus est, diverso. Quibus certo demonstrari puto neque Wyttienbachii de Pseudocelli cum Aristoxeno ratione opinionem neque Nauckii eadem de re coniecturam stare posse. Nam Pseudocelli et Iamblichi fons a Stobaei fonte differt ita ut hic abbreviatum et contractum adhibuerit, quod illis plenum magis adfuerit et integrum. Quare proxima esse videtur suspicio Stobaei locum non ex Aristoxeni ipsius libro, sed e recentiore quodam Aristoxeni sententiarum selectore fluxisse, Iamblichi et Pseudocelli vel ex ipsius Aristoxeni libro integro vel e vetustiore excerptorum collectione altera. Et hoc minus probabile esse videtur quam illud. Nam primum parum verisimilis est coniectura duas fuisse unius libelli Aristoxenii excerptiones diversas, quarum alterius ortus ponendus esset ante Pseudocellani libelli aetatem ab ipsius Aristoxeni tempore hand adeo remotam. Praeterea respicienda Iamblichi cum Stobaeo ratio, in verborum usu similitudo et conexus. Quae an futura fuerint, nisi Iamblichi auctor etiam cum Stobaei fonte angustius cohaereret, dubitandum est. Verisimilius est inter Iamblichum et Stobaeum hanc rationem intercedere, ut fontes eorum cohaerant, ut exemplar ipsum cum excerpto, Iamblichum vero aeque ac Pseudocellum ex ipso Aristoxeni libro hausisse. Cui quidem restituendo si operam demus, ut primus et gravissimus testis adhibendus sit neque Stobaeus, quippe qui excerpta praebeat, neque Pseudocellus, sed Iamblichus, quippe qui sermone propius quam ille ad Stobaei fragmentum Aristoxenium accedat.

Addo praecepta quae ab Aristoxeno dantur et a Pseudocello repetuntur, Pythagorae ethicae nequaquam fuisse propria, sed honesto et bono cuique probata et accepta.<sup>1)</sup>

4. Iam possit quaestio moveri, num ea quam tractavimus opusculi Pseudocellani pars omnino angustius cum ceteris tribus cohaereat; num capitis eius argumentum libelli totius proposito, ut initio eius indicatum est, aptum atque

<sup>1)</sup> Cf. Plat. rep. V, 8, 459. 9, 461 c. Legg. VI, 18, 775; 23, 783 c, 784 a. VIII, 8, 840 D, 851 A B. — Diogen. in Stob. Flor. II 103. — Plutarch. de liber. educ. 1, 3. — Iamblich. vit. Pyth. 78.

concinnum sit. Num ad universi et rerum naturam illustrandam ac describendam afferant quidquam de uxoris eligendae condicione, de coniugum concordia, de libidine coercenda cohortationes, dubitari possit. Si tamen accuratius res consideratur, totam illam de liberorum procreatione disputationem a reliqui opusculi proposito non abhorreere elucet. Nam de universi φύσει disputaturum se esse ut promittit auctor, ita re vera de ortu et interitu universi (c. I), elementorum (c. II), generis humani (c. III), familiae et civitatis (c. IV) libello toto loquitur. Neque vero hominis, universi membri haud infimi, omittere poterat „naturam“ i. e. generationem, quomodo et quibus instituenda sit. Neque mirum philosophum de generationis istius instituto — familia — disserentem gravissimam putavisse felicitatem eius et salutem neque acquievisse in „natura“ familiae quae sit explicanda, sed edocuisse, quid sit utile ac salutare. De homine loquitur non ut observator modo, sed ut amicus sapiens.

## V.

1. De indole vero libelli disserentibus non omittendae videntur quaestiones duae: quid de immortali hominis natura et quid de divino rerum principio auctor crediderit. Atque ad priorem illam accedentibus respiciendi sunt loci duo. Alter in capite primo (§ 14): οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα μᾶλλον υποβεβηκότως τὸν καθόλου ὅρον τῆς φύσεως ἀμείβουσιν. οὐ γὰρ ἐστὶν ἐπανάκαμψις αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν οὐδὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς εἰς ἄλληλα, καθάπερ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς, ἀλλὰ τὸν διὰ τῶν τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν ἀναλύεται καὶ ἀπογίνεται. alter in capite quarto (§ 2): καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰ ὀρέξεις τὰς πρὸς τὴν μῆξιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας τοῖς ἀνθρώποις οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδωσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους. ἐπειδὴ γὰρ ἀμείχανον ἦν θνητὸν ψῦντα θεοῦ βίου κοινωνῆσαι, τὴν τοῦ γένους

ἀθανασίαν φθειρομένην καὶ ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς ἀκατάληκτον ποιήσας καὶ συνεχῆ ταύτην τὴν γένεσιν. Quae tam clara sunt, ut dubitari non possit quin auctor contendat genus quidem humanum aeternum esse, singulos vero homines morientes interire plane, mortali esse natura.<sup>1)</sup>

Tamen qui cautius iudicat, e verbis quae attuli concludere dubitabit Pseudocellum animi humani naturam immortalem esse non credidisse. Nam etiam Plato et Aristoteles animalium singulorum et hominum mortalem, generis totius immortalem naturam statuerunt et Philo Alexandrinus de hominis ipsius mortalitate, generis humani immortalitate simillime atque Pseudocellus loquitur (cf. pag. 18. 48. 49).

Tamen constat Platonem docuisse animae (ψυχῇ)<sup>2)</sup>, Aristotelem mentis (νοῦς ποιητικός)<sup>3)</sup>, Philonem spiritus rationalis (πνεῦμα)<sup>4)</sup> naturam in singulis hominibus immortalem, aeternam esse. Primam illam de animalium et hominis — qui illorum esse videtur Aristoteli — mortali natura sententiam cum altera illa de singularis animae, mentis, spiritus aeternitate vix consociari posse quis neget? Quae sententiarum discordia<sup>5)</sup> cum non impediret non solum Philonem, sed etiam Aristotelem, quominus et hoc et illud doceret, cur fieri non potuit, ut etiam Pseudocellus menti humanae immortalem naturam tribueret? Sed quaestionem eam omnino non attigit. Itaque qui cautius de Pseudocelli philosophia iudicare vult, in medio relinquet, quid ea de re cogitaverit. Quare ratio Pseudocellanae de anima doctrinae quae sit cum Aristotelis, Peripateticorum<sup>6)</sup>, Pythagoreorum<sup>7)</sup> doctrina, describi non potest.

<sup>1)</sup> A. Schmekel, Phil. d. M. Stoa. p. 433, 435 Pseudocellum defendere „die Verwerfung der persönlichen Unsterblichkeit“ dicit.

<sup>2)</sup> Phaedr. 245 C. Phaed. 91 C—107 B. Rep. X 608 D sq.

<sup>3)</sup> Cf. An. 430 a 10—25. 408 b 18 sq. Metaph. 1070 a 25 sq.

<sup>4)</sup> Cf. qu. det. pot. ins. sol. § 90 sq. C (209 M) § 75 sq. (206 M) — qu. de s. immut. § 43 sq. (279 M) — de m. op. § 69 (16 M) § 146 (35 M).

<sup>5)</sup> Quae explicatur inde quod scriptores quos dico cum de mortali hominum natura agunt, de corporibus modo cogitant, non simul de animis.

<sup>6)</sup> Quorum alios, ut Theophrastum et Eudemum, aeternitatem mentis humanae superioris accepisse. alios ut Aristoxenum, Dicaearchum, Stratonem, Boëthum, Alexandrum Aphrodisiensem, eam negasse certum vel saltem probabile est. (Cf. Rohde, Psyche II, 309, 2<sup>a</sup>).

<sup>7)</sup> Quae restant nobis Pythagoreorum recentiorum fragmenta et quae

Iam alteram illam de divino rerum principio quaestionem aggredientibus respiciendus primum libelli locus quo de deo fusius disputari videtur. Dicit enim auctor IV, 2 haec: Καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰς ὁράσεις τὰς πρὸς τὴν μῆζιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας τοῖς ἀνθρώποις οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδοσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν αἰὶ χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους. ἐπειδὴ γὰρ ἀμήχανον ἦν θνητὸν φύντα θεῖου βίου κοινωνήσαι, τὴν τοῦ γένους ἀθανασίαν φθειρομένην καθ' ἑκάστον ἀνέπληρωσεν ὁ θεὸς ἀκατάληκτον ποιήσας καὶ συνεχῆ ταύτην τὴν γένεσιν. Quibus verbis cave putes probari auctorem credere unum deum existere, rerum auctorem et rectorem summum. Nam voce ὁ θεός hic, ut apud alios scriptores, idem atque *numen* (*Gotttheit*) significatur.

Mox scriptor ipse nos docet deum cuius mentionem modo fecit, unum esse e multis. Pergit enim ita (IV, 4): εἰ δὲ καὶ γενήσουσιν οἱ τοιοῦτοι μεθ' ὕβρεως καὶ ἀκρασίας, μογῶντο οἱ γενόμενοι καὶ κακοδαίμονες ἔσονται καὶ βδελυροὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ δαυμόνων καὶ ἀνθρώπων καὶ οἰκῶν καὶ πόλεων. Et paulo post addit (IV, 5): διὰ γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰς πόλεις εὐνομούμενας οἰκίσουσι καὶ τοὺς ἰδίους οἴκους κατὰ τρόπον οἰκονομήσουσι καὶ τοὺς θεοὺς δὲ φίλους αὐτοῖς καταστήσουσιν. Etiam III, 3 de compluribus diis loquitur: ἐπεὶ οὖν καθ' ἑκάστην ἀποτομὴν ὑπερέχον τι γένος ἐντέτακται τῶν ἄλλων. ἐν μὲν οὐρανῷ τὸ τῶν θεῶν, ἐν δὲ γῇ ἀνθρώπων, ἐν δὲ τῷ μεταρσίῳ τύπῳ δαίμονες κ. τ. λ.

Sed opponi possit etiam alios philosophos statuere deos, caelestis regionis incolas existere, docere tamen praeter illos et insuper summum unum exstare divinum ens, motus omnis principium, causam rerum primam et finem supremum, velut δημιουργόν Timaei Platonici, aut πρῶτον κινεῶν, puram

nobis de eorum placitis traduntur, pleraque immortalem esse sive animae sive mentis naturam ex illorum opinione probant (cf. Alex. Polyh. apud Diog. L. VIII 28. — Opat. in Stob. Ecl. I 92. — Philol. apud Clem. Alex. Strom. III 433 A. — Philol., Archyt., Hippon. apud Claud. Mam. d. stat. an. II 7. Varr. Ant. rer. div. I 33 sq. 38. Plat. Epit. IV 7 [Diels Dox. 392]). Alia vero non tam clara sunt, ut aliquid certi concludere liceat (cf. Ps. Tim. d. an. m. c. VII. Stob. Ecl. I 420, II 350, Flor. 108, 81). — Cf. Schmekel I. I. p. 434.

ἐνέργειαν, cogitationem cogitationis Aristoteliam, aut mentem mundi et animam Stoae. Itaque quae Pseudocellus de diis disserat, optime cum unius dei, summi quidem et perfectissimi, opinione consociari posse. Ad haec respondeo Pseudocellum nusquam eiusmodi divini entis summi facere mentionem. Ubi motus et commutationis omnis causam commemorat (II, 1, 2, 22, 23), loquitur ita, ut vix ea pro Platónico deo aut Aristotelio illo primo movente aut Stoica mente universi haberi possit. Quae αἰτία γενέσεως sive τὸ ποιοῦν ἐν ἐτέρῳ τὴν γένεσιν appellatur, sive ἡ ἀεικίνητος φύσις, ἡ ἀεικυβερνώσα. Cui ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου attribuitur et idem esse videtur atque τὸ ἀεικίνητον μέρος τοῦ κόσμου, quod ὑπεράνω σελήνης collocatur, quocum ἡ τοῦ ἡλίου φορὰ confertur, αἰτία γὰρ καὶ αὐτὴ τῆς γενέσεως ἐστίν. Opponitur ei τὸ δεχόμενον τὴν γένεσιν, ἡ ἀειπαθὴς φύσις, ἡ κυβερνωμένη, quae τὸ ἀειπαθὲς μέρος, τὸ πάσχον, τὸ γεννῶν ἐν αὐτῷ, τὸ ὑποκείμενόν σελήνης. Neque de superiore motus omnis causa divina quicquam commemoratur. Cuius locum universum (τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν) tenere videtur<sup>1)</sup>. Quod summum, perfectissimum, existendi causam generalem et communem putat. Ad illud omnia referuntur, ab illo pendent, conservantur, inde vitam hauriunt et aeternitatem. Hoc σύστημα τῶν ὄλων φύσεων αὐτοτελὲς καὶ τέλειον (I, 7), quod nulla alia re praeter et extra se ipsum eget, quo ceterae omnes naturae et res egent (τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογήν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτόν I, 8), laudatur ut τὸ τοῖς ἄλλοις αἰτίον τῆς αὐτοτελείας, αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ αὐτοτελές, τὸ τοῖς ἄλλοις αἰτίον τῆς αὐτοτελείας, αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ αὐτοτελές, τὸ τοῖς ἄλλοις αἰτίον τῆς σωτηρίας καὶ διαμονῆς, αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ σωζόμενον καὶ διαμένον, τὸ τοῖς ἄλλοις αἰτίον τῆς συναρμογῆς, αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ συνηρμοσμένον. Mundus (sive universum) dicitur αἰτίος τοῖς ἄλλοις τοῦ εἶναι καὶ τοῦ σώζεσθαι καὶ τοῦ αὐτοτελεῖ εἶναι, αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ αἰτίος καὶ αὐτοτελής καὶ διαμένων τὸν πάντα αἰῶνα (I, 9). Extra eum nihil exstat omnino, in eo nihil, quod eo potentius sit (I, 11). Omnium

<sup>1)</sup> Cf. Aëtii Plac. I 7 [Diels Dox. 303b 19] = Stob. Ecl. I 1 (περὶ θεοῦ): Μέλισσος καὶ Ζήνων τὸ ἐν καὶ πᾶν καὶ μόνον αἰτίον καὶ ἄπειρον τὸ ἐν.



rerum dux est summus, ordinis, vitae, animae auctor (ἄγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός καὶ κατὰ τοῦτο καὶ σώζεται καὶ συνήρμωσται καὶ βίον ἔχει καὶ φυγὴν I, 11). Neque prima et perfectissima corpora (τὰ πρῶτα κινούμενα κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κύκλον ἀμειβόμενα, διέξοδον οὐκ ἐπιδεχόμενα τῆς οὐσίας I, 12) et pars mundi caelestis iis repleta, motus et mutationis terrestris causa, excepta videntur et liberata ab universi illius auctoritate, quo continentur, cuius sunt pars, a cuius ordine pendent, quo egent et reguntur (τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογὴν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτόν . . . ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ οἱ πλάνητες καὶ οἱ ἀπλανεῖς κατὰ τὸ μέρος μὲν τῆς κοινῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ. αὐτὸς δὲ πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτόν I, 8). Quare etiam motus illius terrestris et mutationum causa suprema universi ordo appellatur (εὖ δὲ ἔχει καὶ ἡ λó-ζωσις τῶν ζωδίων τοῦ πόλου πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου φορὰν. αἰτία γὰρ καὶ αὕτη τῆς γενέσεώς ἐστι. καθόλου δὲ ἡ τοῦ παντός δια-κόσμησις, ὥστε εἶναι ἐν αὐτῷ τὸ μὲν ποιεῖν, τὸ δὲ πάσχειν II, 23). Difficultatem quidem aliquam praebet locus opusculi II, 2: αἱ δὲ μοῖραι αὐτοῦ (scil. τοῦ παντός) διορίζουσι καὶ τέμνουσι τὸ τε ἀειπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀεικίνητον. Quae dicuntur ita, velut si universo superiores etiam et potentiores putentur μοῖραι illae, universum in duas partes secernentes. Sed quid μοῖραι illae (licet sortes sive fata sive leges universi eas appelles) sibi habeant, quid earum momentum, quae cum universo, quae cum diis ratio sit, ne verbo quidem explicatur.

2. Denique assentiri non possum Zelleri qui Pseudocellum summi principii divinitatem stoice conceptam affirmare, supremam motus omnis causam pro deo habere putat, cum dicit: <sup>1)</sup> „Sie (scil. die Neupythagoreer) unterscheiden auch mit den Stoikern Gott und die Materie einfach als das Wirkende und das Leidende. Dies geschieht bei Ocellus de univ. II 1, wenn er die γένεσις und die αἰτία γενέσεως unterscheidet, jener die Veränderung, dieser das unveränderliche Beharren als Merkmal zuweist und daraus schliesst: ὅτι περὶ μὲν τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τὸ ποιεῖν καὶ τὸ κινεῖν ἐστι.

<sup>1)</sup> Phil. d. Gr. III 2 p. 115<sup>3</sup>. Simillime Nouck (Philosophiegeschichte. Lexikon s. v. Okellos) verba facit.

περὶ δὲ τὸ δεχόμενον τὴν γένεσιν τὸ τε πάσχειν καὶ τὸ κινεῖσθαι. Neque A. Schmekelii (Phil. d. M. St. p. 432) opinionem sequi possum, qui Pseudocelli philosophiam cum Pseudotimaei, Pseudarchytæ, Pseudophilolai confundit opinionibus eandemque omnibus dei notionem Platoniceam tribuit, cum dicit: „Wir kommen jetzt zur zweiten Richtung (scil. des Neupythagoreismus). Ihre Auffassung vertreten hauptsächlich die Schriften, welche unter dem Namen des Timaeus, Ocellus, Archytas, Brontinus, Philolaus und vieler anderer gehen. Sie halten das Prinzip der Transcendenz durchweg aufrecht, indem sie die Gottheit oder die Monas möglichst weit über die Eins und Alles Seiende hinausrücken und etwas Besseres als die Vernunft nennen. Diese gilt nur als die Vermittlerin, welche die beiden Prinzipien, die Formen oder Ideen und den Stoff, zusammenführen. Ebenso wie sie hierin dem Platonisch-Aristotelischen Standpunkte huldigen, schliessen sie sich auch in der weiteren Ausführung der Lehre an die Auffassung dieser Philosophen an.“ — Equidem puto ex Pseudocelli opinione superiori mundi parti cum inferiore eandem esse rationem atque regenti et efficienti cum recto et patiente <sup>1)</sup> aequae atque illam quidem deorum esse, a diis incoli, hanc ab animalibus et hominibus; illam immutabilem, aeternam, hanc mutabilem, ortui et interitui subiectam. Illam vero a deo summo et uno moveri et regi aut pro deo ipso materiam movente et mutante haberi, cum deo confundi a Pseudocello certo negandum est. Nihil plane in toto opusculo exstat, quod eiusmodi opinionem probet vel verisimilem reddat. Pseudocelli philosophia nec cum Platonis nec Aristotelis nec Stoeae de summo rerum principio congruit. Ab iis quae ceteri omnes, et veteres et recentiores, Pythagorei de summo principio divino docuerunt, abhorret. Nihil de deo creatore et rectore mundi supremo, nihil de anima mundi in omnibus vivente, omnia movente apud Pseudocellum legimus. Absoluta plane, perfecta, aeterna natura celebratur universi. Hoc a se ipso pendet, sui ipsius auctor est, conservator, tutor, dominus.

<sup>1)</sup> III 5: τῆς μὲν ἀεικινήτου φύσεως οὐσίας. τῆς δὲ ἀειπαθοῦς. καὶ τῆς μὲν ἀεὶ κυβερνώσης, τῆς δὲ ἀεὶ κυβερνωμένης.

Nemini originem et salutem debet suam, neminis gratiam optat, iram timet, denique absolutum est.

Si vero nunc Pythagoreorum quos cognitos habemus, de summo rerum principio divinas sententias contuleris, has quidem inter se congruere et eundem spirare animum religiosum videbis, ab illius vero placitis differre adeo, ut dubitaturus sis, an et illum et hos eiusdem sectae discipulos appelles. Deus celebratur ab iis ut ὁ πρῶτος θεός, πρῶτος βασιλεύς τε καὶ δυνάστης ἐν τῷ παντί καὶ ὅλῳ, qui αἰεὶ τὰ πάντα διοικεῖ τε καὶ ζῶει αὐτὸς ἐν αὐτῷ κεκταμένος τὴν σοφίαν<sup>1)</sup>, ὁ ἐν τῷ παντί πάντα διέπων, ὁ ἀγεμνεύων, οὗτε διακινῶς ἔχων οὗτε ὑπηρέτας οὗτ' αὖ προστάξει τινὶ χρώμενος, qui αὐτὸς ἄρχει, ἄρχεται δ' ὑπ' οὐδενός, παρέχων ἀξιωματικὸν ἑαυτὸν ζῆλον ἐντίθητι πᾶσι τῆς αὐτοῦ φύσεως<sup>2)</sup>, τῶν φύσι τιμωμάτων ἀριστον, quod rex in civitate, idem ipse in mundo<sup>3)</sup>, ἀρχὴ τῆς φύσεως, ἐν τῷ ἀριστον, ζῶον οὐράνιον, ἀφθαρτον, ἀρχά τε καὶ αἰτία τῆς τῶν ὅλων διακοσμήσεως<sup>4)</sup>. (Οὗτος γάρ, Pseudarchytas inquit,<sup>5)</sup> ὁ κράτιστός ἐστι καὶ ὁ ἀγεμνεύων, καὶ τοῦτω ἕνεκα καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀγαθῶν δεῖ παρῆμεν. στρατεύματος μὲν γὰρ ἀγέεται στραταγός, πλωτάρων δὲ κυβερνήτης, τῷ δὲ κόσμῳ θεός. Sapientissimus philosopho esse videtur ille qui cognovit: ὅτι ὁ θεὸς ἀρχά τε καὶ τέλος καὶ μέσον ἐντὶ πάντων τῶν κατὰ δίκαν τε καὶ τὸν ὁρθὸν λόγον περαινομένων<sup>6)</sup>. Motus omnis causam primam et supremam dicit deum, αἰτίαν τὴν κινάουσαν τὴν ἐστὼ τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὴν μορφῇ, τὴν πρῶταν τῆς δυνάμει καὶ καθυπερτάταν τὴν ἁλλῶν<sup>7)</sup>. Ut alii quoque<sup>8)</sup>, tria principia rerum esse putat: τὸν τε θεὸν καὶ τὴν ἐστὼ τῶν πραγμάτων καὶ τὴν μορφῇ, καὶ τὸν μὲν θεὸν τεχνίταν καὶ τὸν κινέοντα, τὴν δ' ἐστὼ τὴν ὕλην καὶ τὸ κινεόμενον, illum quidem οὐ νόον μόνον ἤμεν, ἀλλὰ καὶ νόον τι κρέσσον<sup>9)</sup>. — Etiam e Pseudophilolai opinione deus est

<sup>1)</sup> Sthenidas in Stob. Flor. II 48, 63.

<sup>2)</sup> Elephantus in Stob. Flor. II 48, 64.

<sup>3)</sup> Diotogenes in Stob. Flor. II 48, 61.

<sup>4)</sup> Callieratidas in Stob. Flor. III 85, 17.

<sup>5)</sup> Stob. Flor. I 1, 76.

<sup>6)</sup> Iambli. Protr. IV, 39.

<sup>7)</sup> Pseudarchytas in Stob. Ecl. I 35, 2.

<sup>8)</sup> Cf. Nicom. apud Phot. Cod. 187 p. 143 a 24.

<sup>9)</sup> Stob. Ecl. I 35 (716); cf. Simplic. Categ. 84 B.

ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἀπάντων, εἰς αἰεὶ ὢν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὐτῷ ὁμοιος, ἕτερος τῶν ἁλλῶν<sup>1)</sup>. Materiae ortae, motae, mutabili opponitur deus non genitus, movens, immutabilis, potentia et mente excellens<sup>2)</sup>. — Similiter ac Pseudarchytas Pseudotimaeus Locrensis<sup>3)</sup> tria accipit rerum principia, cum dicit: πρὶν ὢν ὁρατὸν γενέσθαι, λόγῳ ἦσθην ἰδέα τε καὶ ὕλα καὶ ὁ θεὸς δημιουργός τῷ βελτίονος, qui ἐποίησε τόνδε τὸν κόσμον ἐξ ἀπάσας τῆς ὕλης . . . οὐποκα φθαρτὸν ὑπ' ἄλλῳ αἰτίῳ ἔξω τῷ αὐτὸν ζυνεταγμένῳ θεῷ, εἰποκα ἐδήλετο αὐτὸν διαλύειν. ἀλλ' οὐ γὰρ τὰγαθῷ ἐστὶν ἥρμα ἐπὶ φθορὰν γεννάματος καλλίστω. διαμένει ἄρα τοιούτῳ ὢν ἀφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος. Quod Pseudotimaei aeternitatis mundi argumentum plane aliud esse apparet atque ea quae Pseudocellus explicat. Huic mundus ipse absolutus est, aeternitatis suae causa; illi dei (τῶν ἀπάντων ἀρχαῶν καὶ γενετόρων) gratia et benevolentia mundum conservat. — Etiam Euryphamus, Hippodamus, Aristaeon, qui appellantur, absolutam naturam quam Pseudocellus mundo tribuit, deo addunt verbis his: οὗτε γὰρ ὁ θεὸς τῆς ἔξωθεν αἰτίας ποτιδεῖς ἐντι, φύσι γὰρ ἀγαθὸς εἶναι καὶ φύσι εὐδαίμων ἐξ αὐταύτου τέληρός ἐντι<sup>4)</sup>; et τῶν δὲ λόγον ἔχόντων ζῶων τὰ μὲν ἐντι αὐτοτελέα, ὅσα δι' αὐτὰ τέληρά ἐντι καὶ οὐδενὸς ἐπιδεῖ τῶν ἔξωθεν οὗτε ποτὶ τὸ ἤμεν οὗτε ποτὶ τὸ καλῶς ἤμεν. τοιοῦτος δὲ κα εἴη ὁ θεός<sup>5)</sup>. Similes sententias Aristaeon<sup>6)</sup> qui dicitur, his verbis profert: ἐπεὶ δὲ ἀρχὰ αἵτε δὲ ἔασι ἀρχὰ πρὸ παντός, τέ ἐστι καὶ ἀγέννατος καὶ αὐτοτελής, (οὗτε γὰρ αἱ μεθ' αἱτερόν τι ἦς, ὑπάρχοι κα εἴτε πρὸ παντός, οὗτε γενομένα ποτὶ ἔα τινος ἀγέννατός κα εἴτε ἐπὶ, οὐδὲ μὲν ἀρχὰ τε καὶ αἰτία τῶν γενομένων, . . . ἀτέρω γὰρ τινος ποτιδεῖσεται τῷ σώσοντος αὐτὰν καὶ κινάουσαντος) δῆλον δὲ ὡς αὐτὰ καθ' αὐτὰν ἡ ἀρχὰ ἀγέννατός τε ἐστὶ καὶ ἀίδιος καὶ αἰτία γενεσιῶς τε καὶ κινάσεως . . . λέγεται δὲ κα (scil. ἡ τῷ παντός διακοσμήσει) ἀρμονία φύσις, ὅτι πάντα

<sup>1)</sup> Phil. de mund. opif. 100, 33; cf. Syrian. in Aristot. Metaph. II 325.

<sup>2)</sup> Stob. Ecl. I 20; cf. Criton. in Stob. Flor. I 84.

<sup>3)</sup> de an. m. 94 B.

<sup>4)</sup> Stob. Flor. IV 103, 27.

<sup>5)</sup> Stob. Flor. IV 103, 26.

<sup>6)</sup> Stob. Ecl. I 20, 6. Apparet etiam huius sententias a Pseudocelli argumentatione differre admodum, cum Aristaeon de deo, Pseudocellus de universo disputet, Non recte igitur Zeller utrumque confert (III, 2p. 132<sup>2)</sup>).

κατὰ λόγον φέεται τὴν ταύτας ποτ' ἀλλαλα. καὶ ὡς ὁ τεχνίτας ποτὶ τὴν τέχνην, οὕτως θεὸς ποτὶ ἁρμονίαν. (Conferas etiam e Poli qui vocatur fragmento<sup>1)</sup> haec: ἐν κόσμῳ μὲν ὢν αὐτὰ τὴν ἑλάν ἀρχὴν διαστραταγοῦσα πρόνοιά τε καὶ ἁρμονία καὶ δίκαι καὶ νῆς τινος θεῶν οὕτω φαφισαμένω. Uberrime postremo de deo verba facit Pseudonatas<sup>2)</sup>: ὁ μὲν θεὸς τὰ τῶν ἄλλων ζώων ἐπαΐει οὕτε ὁρατὸς ὢν οὕτε ἐπαΐστος, εἰ μὴ τισι πάγχυ ὀλίγοις τῶν ἀνθρώπων. αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ θεὸς ἐντι νόος καὶ ψυχὰ καὶ τὸ ἀγεμονικὸν τῷ σύμπαντος κόσμῳ . . . δοκέει δέ μοι καὶ μὴ εἶς εἶμεν ὁ θεός, ἀλλ' εἷς μὲν ὁ μέγιστος καὶ καθυπέρτερος καὶ ὁ κρατέων τῷ παντός. τοὶ δ' ἄλλοι πολλοὶ διαφέροντες κατὰ δύναμιν. βασιλεῦεν δὲ πάντων αὐτῶν ὁ καὶ κράτει καὶ μεγέθει καὶ ἀρετῇ μέζων. οὗτος δὲ κα εἷς θεὸς ὁ περιέχων τὸν σύμπαντα κόσμον . . . τοὶ δ' ἄλλοι θεοὶ ποτὶ τὸν πρῶτον θεὸν καὶ νοατὸν οὕτως ἔχοντι, ὥσπερ χορευταὶ ποτὶ κορυφαῖον καὶ στρατιῶται ποτὶ στραταγὸν . . . ἔχοντες φύσιν ἐπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τῷ καλῶς καθ'αγεμένῳ<sup>3)</sup>).

Iam elucet ea quae de summo rerum principio explicat Pseudocellus ab iis quae de his rebus in Pythagoreorum recentiorum litteris docentur abhorrere. Si respicimus praeterea et cognoscendi artem atque rationem quam ineunte libello profitetur auctor (cf. pag. 3), et de aeternitate mundi doctrinam (cf. p. 28 sq.) et physica placita quae altero capite explicat, neque esse Pythagorea neque Platonica neque Stoica, sed Aristotelia et Peripatetica, etiam ethicam partem e Peripateticis fontibus esse haustam<sup>4)</sup>, dicendum est philosophiam Pseudocelli a recentiorum Pythagoreorum quae

<sup>1)</sup> Stob. Flor. I 9.

<sup>2)</sup> Stob. Ecl. I 2, 39.

<sup>3)</sup> Cf. Alex. Polyhist. apud Diog. L. VII 24 sq. — [Justin.] Cohort. 19. — Simplic. in Arist. Phys. p. 39 r 28 sq., p. 181. 10 sq. — Euseb. praep. ev. XV 15 sq. — Cf. quae de Pythagoreorum theologia disputat Schmekel I. I, pag. 403 sq., 429.

<sup>4)</sup> De immortali animae et mentis humanae natura quid cogitaverit libelli scriptor, quamquam nihil certi erui posse supra (p. 59 sq.) exposui, tamen ita locutus est, ut essent qui eum immortalem hominis naturam omnino negare dicerent (cf. Schmekelium I. I.). Tum vero etiam hoc placito cum Pythagoreorum doctrina discreparet.

restant fragmentorum indole plane differre. Dubitandum igitur est num ad Pythagoreorum philosophiam illustrandam recte libellus Pseudocelli adhibeatur. Aut, si tamen id facere voles, Neopythagoreae philosophiae notio quae adhuc valet mutanda et amplificanda erit ita, ut statuatur praeter ea quae adhuc distinguuntur Pythagorearum litterarum genera exstare aliud ab illis diversum, cuius exemplum sit hic libellus.

Quod veterum scriptorum nonnulli aperte de libelli auctore ut de Pythagoreo loquuntur (cf. pag. 1), explicatur inde, quod Ocelli Lucani nomen prae se fert, Ocellus<sup>1)</sup> autem verisimillime<sup>2)</sup> Pythagorei alicuius veteris nomen fuit.

Alterum quod Pythagoream originem indicare videtur, est dialectus dorica, qua conscripta sunt fragmenta libelli a Stobaeo tradita. Qua cum etiam cetera Pythagoreorum, et veterum et recentiorum, fragmenta plurima sint tradita, verisimillimum videtur libelli auctorem Pythagorearum litterarum dialectum imitatum esse et eadem etiam suum conscripsisse libellum. Quem quidem brevi postquam in lucem editus est, in κοινήν dialectum transscriptum esse inde apparet, quod iam Philo Alexandrinus de libello loquitur ἐπιγραφόμενῳ περὶ τῆς τοῦ παντός φύσεως, atque concludendum est iam eius in manibus fuisse libellum κοινήν dialecto scriptum, qua etiam omnibus codicibus traditus est. Quam transscribendi rationem in illius aetatis litteris non raram fuisse exempla nonnulla ostendunt. Pseudocharondae Pythagorei fragmentum (Προοίμιον νόμων apud Stob. Flor. II 44, 20) altera parte dorice, altera attice legitur apud Stobaeum. Fragmentorum quae sub Pe-

<sup>1)</sup> Nominis eius forma ab aliis aliter tradita incerta est. Codices libelli et Parisini et Italicorum plurimi (cf. Mullach Fr. phil. gr. I 388) formam Ὠκελος vel Ὠκελος praebent. Apud auctores qui Ocellum laudant alteram nominis formam saepius invenimus: Ὠκελος, Ὠκελλος, Ὠκελιος. Accedit vero apud hos etiam tertia vel quarta: Ἠκελος, Ἠκελλος, Ἠκελιος, Ἠκελιος. Iamblichus (v. Pyth. 36) de duobus loquitur fratribus Pythagoreis philosophis, quorum alter Ὠκελος (vel Ὠκελλος), alter fuerit Ὠκυλος (vel Ὠκυλος, Ὠκυλλος). Lacedaemonius Athenas delegatus apud Xenophontem tum Ὠκελλος tum Ὠκυλλος traditur (Hell. V 4, 22 et VI 5, 33). Mihi forma Ὠκελλος amplectenda videtur.

<sup>2)</sup> Cf. locos supra laudatos Pseudarchytæ apud Diog. Laert. VIII 80, Luciani, Iamblichi.

riktiones nomine traduntur, alterum (Περὶ σοφίας, Stob. Flor. I 62, 63) doricè scriptum habemus, alterum (περὶ γυναικῶς ἀρμονίας, Stob. Flor. III 70, 50, 85, 19) ionice. Maxima Pythagorearum litterarum pars doricè dialecto est tradita, nonnulla tamen, ut Butheri (Περὶ ἀρεθμῶν, Stob. Ecl. I, 5), Moderati (Stob. Ecl. I 8, 9), Zaleuci (Περὶ σοφίμων νόμων, Stob. Flor. II 44, 20), Theanus (Stob. Ecl. I, 13. Flor. III, 74, 53. Clem. Alex. Strom. IV 44) fragmenta atticè scripta legimus.

Sed praeter haec duo Pythagoreae originis indicia, nomen Ocelli et dialectum doricam, nulla invenimus simulationis vestigia. Nam quae de consilio Peripateticam et novam eruditionem occultandi, Pythagoreorum indolem et sermonem imitandi in libello conspicuo viri docti dixerunt<sup>1)</sup>, probare non possum. In opusculo toto nihil exstat quod antiquitatis colorem ferat et simulet. Veteris Pythagorei indolem et sermonem qui imitatur, alia tractat, alio sermone, aliis vocibus utitur. Quod elementa (ignem, aërem, aquam, terram) non appellat στοιχεῖα, sed οὐσίας vel σώματα, non simulatio est neque vetustatis imitatio, sed usus Aristoteliarum vocum<sup>2)</sup> minus quidem crebro quam στοιχεῖα<sup>3)</sup> usurpatarum. Vocabula οὐσία et σώματα voci στοιχεῖα praetulisse Pseudocellum ideo putem, quod ea vulgari menti sermonis philosophici imperitiae faciliora et clariora putaverit quam illam. Eam quoque censeo causam rationis qua materiam non solum artis voce ὄλη nominavit (II 2, 6), sed saepius etiam latius circumscripsit, ut τὸ πρὸς ἀφὴν ὑφικόμενον σῶμα, τὸ πανδεχὲς καὶ ἐκμαχέων (II, 3), τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητόν (II, 6)<sup>4)</sup>, τὸ ὑποκαίμενον καὶ τὸ δεχόμενον τὰς μεταβολάς, τὸ πανδεχὲς καὶ τὸ δυνάμει πρῶτον πρὸς ἀφὴν (II, 12). Denique Ocelli nomen quod scriptor prae se fert, pro ficto licet habeamus, et dialectum doricam non sine consilio quodam usurpatam putemus, tamen negamus simulandi consilium ceteroquin opus-

<sup>1)</sup> Cf. Mullach Fr. Ph. Gr. I 383.

<sup>2)</sup> Cf. Aristot. de caelo III 1. 298a 29: λέγω οὐσίας τὰ τε ἀπλὰ σώματα ὅν πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ σύνθετα τούτοις. — Metaph. VI 2. 1028b 10: καὶ τὰ φυσικὰ σώματα ὅν πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ τῶν τοιούτων ἕκαστον.

<sup>3)</sup> Cf. Diels. Elementum p. 23 sq. De vocis στοιχεῖον eum vocibus οὐσία, σῶμα apud Aristotelem ratione cf. Bonitzii Ind. Arist. s. v.

<sup>4)</sup> Cf. Aristot. de gener. et int. II 1. 329a 33.

culo esse impressum. Oritur igitur quaestio, cui solvendae H. Ritter (in Erschii et Gruberi Encyclopaedia s. v. Ocellus) operam dedit, quomodo explicandum sit, quod auctor nomine suo et dialecto scripti πύθαγορῆζεαι, rebus vero et sermone aperte ἀριστοτελεῖζεαι nec recentem indolem nec sermonem celat<sup>1)</sup>. Quod clarius erit comparantibus reliqua aetatis illius fragmenta philosophica quae Pythagoreorum veterum (Archytæ, Philolai, aliorum) nominibus exornata, doricè dialecto conscripta sunt ab auctoribus qui ceteroquin Pythagoreorum veterum indolem, cuius proprietatem parum cognitam habebant, nec rebus a se tractatis nec sermone imitati sunt, sed eclectici fuerunt recentioris aetatis philosophos, Platonem, Aristotelem, Stoicos, compilantes, vulgari menti et indoli apti, faciles, utiles neque eam discrepantia illa inter auctorum veterum nomina et novorum philosophorum doctrinam laedentes, modo nominibus illustribus et dialecto doricè, auctoritatis et vetustatis specie, pellicientes. Similis Pseudocelli est indoles. Non imprudenter Pythagorei veteris nomen, aetatis illius hominibus videlicet non ignotum, auctoritatis nimbo obiectum, imposuit libello, ut legendi studium incitaret. Etiam doricè dialectus opusculo antiquitatis speciem aliquam addidit. Ceteroquin autem simulandi munus difficile in argumento libelli et sermone neglexisse plane scriptorem non mirum. Quemnam caveret? Qui callebant philosophiam, iis non conscripsit libellum simplicem, clarum, brevem, summas philosophorum quaestiones amplectentem, populari menti aptum et gratum. Antiquitatem quam imitaretur, aperte cognitam non habuit<sup>2)</sup>.

3. Iam ut tempus libelli eruamus, primum respiciendum est testimonium libelli de aeternitate mundi a Philone Alexan-

<sup>1)</sup> Ritter: „Es hat daher, inquit, einige Wahrscheinlichkeit, dass die Schrift über die Natur des All dem Ocellus mit Unrecht beigelegt wird, dass sie aber auch nicht absichtlich geschrieben worden ist, um für eine alpythagoreische Schrift verkauft zu werden, sondern erst später durch irgend einen Zufall oder Betrug zu dem Namen des Verfassers gekommen ist, welchen sie jetzt führt“.

<sup>2)</sup> Quod Zeller (Hermes XV [1880] p. 142) libellum Alexandriae conscriptum esse conicit, equidem nec assentiendi nec impugnandi ansam habeo ullam.



drino adulescente<sup>1)</sup> conscripti, quo terminus ante quem datur. Terminus post quem statuit Susemihl (Gesch. d. gr. Litt. II, 333) Andronici Peripatetici aetatem, cuius merito et Tyrannionis grammatici auxilio opera Aristotelia in lucem sunt edita (ca. a. 50 a. Chr. n.), ut inde magis lecta et vulgata etiam in manus Pseudocelli facilius venire potuerint. Nec vero neglegendus est sermo libelli recentioribus prosae graecae scriptoribus inde ab Augusti aetate florentibus similis. Invenimus potissimum in libello complures voces ante Augusti aetatem vel primum p. Chr. saeculum in Graecitate non obvias<sup>2)</sup>: συμπέρασμα = consummatio (I, 3) qua voce utuntur Aristeas 194. Plutarchus adv. Stoic. 2. de ei apud Delph. 2., — ἐπιγέννημα (I, 7) (quae reperitur apud Pseudolongin. de subl. 6, 1 et Plutarchum Symp. 2, 3) — συναρμογή (I, 8) (Plut. Aemil. Paul. 32. Tim. Locr. 95 B. Diotogen. in Stob. Flor. 48, 62. Theo Smyrn. 15 B, 16 B.) — ἀπογεννᾶν (I, 13) (Ps. Long. de sublim. 15, 12) — ἀπαράβατος (I, 15) (Philon. de aet. m. 21. Ioseph. c. Apion. 2, 495, 12. A. I. 18, 8, 2. Plut. Symp. 9, 14, 6. Epictet. Enchir. 50, 2. Diogenian. ap. Euseb. Praep. ev. 6, 265 A. Arius Didym. ap. Euseb. Pr. ev. 15, 818 A.) — ἀδιέξοδος (I, 15) (Plut. aqu. et ign. c. 9. Symp. 5, 5, 2). — ἀειπαθής (II, 2) (Ps. Criton in Stob. Flor. 3, 75). — ἀποιος (II, 3) (Philon. Alex. II 367, 11. 429, 35. Plut. adv. Stoic. 39). — ἀδιατρίπτωτος (II, 3) (Diodor. Sic. 1, 10. Phil. Alex. Leg. Alleg. I 50, 4. de somn. 625). — ἀντιπαθής (II, 4) (Plut. Anton. 45. Fac. orb. lun. 25). — ἐναλλαγή (II, 16) (Tim. Locr. 3, 11. Dion. Hal. 6, 792, 3). — λήξωσις (II, 23) (Plut. plac. phil. 2, 23). — ἀνάχυσις (III, 4) (Strab. 1, 1, 7. 3, 1, 9. 3, 2, 4. 2, 5, 24. Phil. I, 13, 5. II, 24, 7. 114, 46. (de aet. m. 19, 21) Plut. Mar. c. 25). — ἐπισυνεργεῖν (IV, 1) (Eurypham. in Stob. Flor. 103, 27). — λειποτάκτης (IV, 3) (Dionys. Hal. A. R. 8, 79. 9, 50). — εὐανδρεῖν (IV, 4) (Aristeas 108. Strab. 1, 46. 4, 192. 6, 259. Phil. I, 641, 42. Plut. Cat. Mai. 26. Cam. 6). — ὑπερῆλιξ (IV, 6) (Dion. Hal. II, 679. Philon. II, 17, 25). — ἐπίδοξος = illus-

<sup>1)</sup> Cf. F. Cumont, Proll. ad Phil. de aet. m.

<sup>2)</sup> Hoc sane dico plerumque Stephani Thesaurο nissus.

tris (IV, 6) (Diodor. Sic. 13, 84. Ps. Plut. Inst. Lac. 239 D. Apophth. 209 B). — διχοφροσύνη (IV, 6) (Plut. Thes. 12). — ἑμοφροσύνη (IV, 6) (Polus in Stob. Flor. 9, 54. Dionys. Hal. A. R. 9, 45). — καρποφορία (IV, 9) (Philon. Alex. I, 105, 47. 397, 4. 468, 44. — φιλορνις (IV, 14) (Plut. Num. 4). — βοσκηματώδης (IV, 14) (Strab. 5, 2, 7.

Sub initium igitur primi p. Chr. saeculi libellum conscriptum esse si quis statuerit, me quidem non habebit refragantem. Vix vero opus esse videtur refutare, si quis opinetur libellum codicibus traditum alium esse atque ille e quo Stobaeus (Ecl. I 20) sua excerpsit. Nam si fragmenta ab hoc tradita cum libello comparaveris, videbis in ultimo fragmentorum exeunte (quod respondet libelli capiti III exeunti) capitulum libelli priorum argumentum, quod in Stobaei fragmentis omittitur, commemorari et summam illorum repeti verbis his: περὶ μὲν ὧν τῷ ὅλῳ καὶ παντὶ ἐστὶ δὲ γενέσιος καὶ φθάρσιος τῆς ἐν αὐτῷ γινόμενης ὡς τ' ἔχει ὡς θ' ἔξει τὸν ἅπαντα αἰῶνα . . . ἄνω εἰρηταί μοι περὶ τούτων. Apparet inde libellum e quo Stobaeus hausit, et de universi natura aeterna et de ortu atque interitu egisse. Ex eis vero quae Syrianus<sup>1)</sup> et Proclus<sup>2)</sup> de eiusdem libelli partis alterius argumento commemorant, vides etiam id de quo ἄνω εἰρηται (περὶ γενέσιος καὶ φθάρσιος) ex Aristotelis de gener. et inter. libro haustum fuisse et ad huius libri locos proxime accessisse. Unde verisimillimum videtur libellum qui in Syriani, Procli, Stobaei fuerit manibus, eundem esse atque is qui codicibus nobis servatus est.

<sup>1)</sup> Ad Arist. Metaph. XIII p. 931 a 11 Usen.: ὡς δηλοῦ τὰ ἑκκέλου μὲν περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσιος· ἐξ ὧν τὰ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς μονονοῦχι μεταφερλῆσθαι δοκεῖ.

<sup>2)</sup> Ad Tim. Plat. III 150: ἄλλοι δὲ τινες, ὡς οἱ περὶ Ὀυκελόν, τὸν τοῦ Τιμαίου πρόσθεν, δύο δυνάμεις ἐκάστῳ τῶν στοιχείων διένειμον. πυρὶ μὲν θερμὸν καὶ ἑρρόν, ἀέρι δὲ θερμὸν καὶ ὑγρόν. ὕδατι δὲ ἑρρόν καὶ ψυχρόν, γῇ δὲ ψυχρόν καὶ ἑρρόν. καὶ τὰῦτα ἀναγράφεται παρὰ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ περὶ φύσεως.

## VI.

1. Iam accedamus ad solvendam quaestionem, quatenam sit ratio libello cum fragmentis duobus supra (pag. 1) laudatis item Ocelli nomen prae se ferentibus. Dico primum verba quae Ioannes Laurentius Lydus (de mens. II 8) Ocello tribuit: ὡς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Ὡκελλος ῥήμασι τούτοις ἡ τριάς πρώτη συνέστησεν ἀρχήν, μεσότητά, τελευτήν. Quod Mullach (Fr. ph. gr. II 53) et Zeller (Ph. d. Gr. III 2, 103<sup>3</sup>) Caecilio cuidam tribuerunt, quamquam de Caecilio Pythagoreo nihil omnino constat, nixi altera codicum familia quae praebet: ὡς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Κεκίλιος. Sed haec est familia deterior; itaque facere non possum quin Ὡκελλος retineam, ut R. Wuenschius, novissimus editor. Apparet de triade hic scriptorem loqui, de eius cum initio, medio, fine ratione mystica. Quaerentibus, exstatne in nostro libello locus qui cum verbis illis quodammodo cohaereat, similitudo sane pusilla adesse videtur illius de triade disputationis Lydianae cum libelli nostri I, 4, ubi de tribus naturae uniuscuiusque mortalis terminis verba fiunt, de ortu, flore, interitu<sup>1)</sup>. Tamen differentia maior in oculos cadit, vix ut illa coniectura admitti possit. Multo propius ad Lydi verborum sensum accedit Philochori ἐν τῷ περὶ ἡμερῶν quoddam fragmentum Photii lexico servatum (Mueller, Fr. hist. gr. I 414 fr. 179) πρῶτος τέλειος ἀριθμός ὁ τρία, ὅτι ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μέσον, ὡς Φιλόχορος ἐν τῷ περὶ ἡμερῶν. Quod si cum Lydo et Pseudocello comparaveris, magis probabile duces Ocelli nomen errore Lydi vel eius fontis contineri et cum Philochoro vel alio Pythagoreo confusum esse.

2. Iam ad alterum illud a Stobaeo (Ecl. I 340) conservatum fragmentum quod est ἐκ περὶ νόμου libro sumptum, nos convertamus. Quod accuratius examinantes videmus et argumentum indolemque et sermonem adeo a nostro opusculo abhorrere, ut statuendum sit auctorem non posse esse eundem<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> ἅπαντα γὰρ φύσις ἢ ἔχουσα διέξοδον ὅρους ἔχει τρεῖς καὶ δύο διαστήματα. ὅροι μὲν οὖν εἰσι τρεῖς, γένεσις, ἀκμή, τελευτή.

<sup>2)</sup> Quam quaestionem nec Zeller nec Sasamihl nec ceterorum qui de Pseudocello egerunt, quisquam attigit.

Stobaeus fragmentum in capite quod de causis collegerat, affert. Ac revera prima fragmenti pars de causis disserit. Causam vitae animalium corpora continentis dicit animam; harmoniae mundum continentis causam deum, concordiae familias et civitates cohibentis causam appellat legem. Subsequitur quaestio, quoniammodo fiat, ut mundus semper continueatur et existat, ordo eius nunquam deleatur, familiis vero et civitatibus tam brevis vita contigerit. In reliqua fragmenti parte de duobus mundi principiis loquitur: de materia (57α), causa omnis ortus et interitus, rerum omnium matre (γεννάτορος ὕλας). in rerum interitu salva manente, semper mutabili et patiente, gubernata, potentia inferiore, orta, intellegentia carente, atque de deo, semper movente, gubernante, potentia superiore, intellegentia praedito.

Apparet fragmentum cuius argumentum exposui, non esse unam continuam libri qui περὶ νόμου a Stobaeo dicitur particulam, sed complures consilio quodam excerptas ac consertas sententias, complurium fragmentorum seriem<sup>1)</sup>. Quae omnia re vera Pythagoreum spirant animum, Platonico et Stoico colore tincta, ut reliquae recentiorum Pythagoreorum litterae. Harmoniae mundum continentis auctor deus laudatur. Ea Pythagorea indoles et doctrina. Deo aliud plane tribuitur momentum atque in opusculo nostro, idem atque in Pythagoreorum reliquiis. Materiam, alterum rerum principium et inferius, regit, movet, potens et intellegens. Non ut libelli auctor τὸ αἰκίνητον μέρος et τὸ αἰεταδές, τὴν κυβερνώσαν φύσιν et τὴν κυβερνωμένην distinguit, sed aperte et clare deum et materiam, ut rerum principia, agnoscit. Quod mundus eiusque ordo confertur cum civitate, familia, homine eorumque status, prosperitas inter se comparantur, id in Pythagoreis litteris frequens est et usitatum<sup>2)</sup>. Etiam voces σάκος, ζῶα, διτιγογγονίως, γεννάτωρ, oratio concisa, contrapositionum studium, copularum quae dicuntur neglegentia Pythagoreorum stilo conveniunt. Peripateticarum artis vocum

<sup>1)</sup> Cf. Aristoxeni sententias quas supra (p. 55 sq.) cum Pseudocolli loco contulimus, similiter a Stobaeo excerptas et collectas (Flor. 101, 4).

<sup>2)</sup> Cf. Polum in Stob. Flor. I 196. — Elephant. in Stob. Flor. II 48. — Criton. s. Damipp. in Stob. Flor. I 3. — Hippodam. in Stob. Flor. III 18. — Pseudaristotel. de mund. V 396 a 33 sq.

in Pseudocelli libello tam frequentium nullam invenimus. Fragmentum re vera Pythagoreum est, ceteris Pythagoreorum recentiorum litteris simillimum, ab illius vero Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως libelli indole et argumento plane abhorret. Sine dubio Pythagoreorum recentiorum aliquis Περὶ νόμου libro illi et fragmento a Stobaeo hinc excerpto subest auctor. Atque Ocelli Lucani nomen meliore fert iure quam Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως libellus. Nam etiam argumentum et indolem aptam nomini dedit Pythagoreo Pythagoram.

De ratione vero amborum scriptorum quaerentibus non omittenda est epistula Pseudarchytæ a Diogene Laertio (VIII 80) servata, ubi primum Περὶ νόμου libri illius mentio fit verbis his: Περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθημεν καὶ ἀνέλυθουμεν ὡς Λευκανῶς καὶ ἐνετύχομεν τοῖς Ὀκείλλω ἐκγόνοις. τὰ μὲν ὧν περὶ νόμου καὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τὰς τῷ παντὸς γενέσιος αὐτοὶ τ' ἔχουμεν καὶ τὴν ἀπεστάλαχτες. Ἐὰ δὲ λοιπὰ οὗτοι νῦν γε δύνανται εὐρεθῆμεν, αἱ δὲ κα εὐρεθῆ. ἦξει τοι. Verba τὰ μὲν ὧν περὶ νόμου καὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τὰς τῷ παντὸς γενέσιος vulgo interpretantur ita, ut iis quattuor diversa Ocelli opera designentur, primum Περὶ νόμου inscriptum, alterum Περὶ βασιλείας, tertium Περὶ ὁσιότατος, quartum Περὶ τὰς τῷ παντὸς γενέσιος, atque his ultimis verbis nostrum περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως libellus indicetur, primis vero Περὶ νόμου verbis liber a Stobaeo excerptus<sup>1)</sup>. At verisimilius esse videtur verbis περὶ νόμου καὶ βασιλείας κτλ. non titulos quattuor diversorum operum enumerari (sine dubio diceretur melius τὰ μὲν ὧν περὶ νόμου καὶ τὰ περὶ βασιλείας κτλ.), sed argumentum unius de lege, regno, pietate, universo agentis operis describi, quod a Stobaeo compendio a primo nomine sumpto Περὶ νόμου appellatur. Nam argumentum huius fragmenti a Stobaeo nobis conservati tam varium est, et de re publica eiusque regimine, salute, et de universo eiusque regimine, salute ibi disseritur, ut nullus quattuor illorum titulorum qui putantur, ad id describendum sufficiat. Ipsa quaestio quae proponitur, cui solvendae scriptor libello suo aperte operam

<sup>1)</sup> Cf. Zeller, Phil. d. Gr. III 2 p. 95<sup>1</sup>. — Sussehl, Gesch. gr. Litt. II, 333.

dedit<sup>1)</sup>, postulat, ut non de lege et civitate solum, non de regno, iustitia, pietate modo, sed etiam de deo, universo, materia, harmonia mundi disseratur. Quam humanas res et politicas cum divinis et metaphysicis, ut ita dicam, conferendi rationem in Pythagoreorum litteris frequentem fuisse constat<sup>2)</sup>. Quod plurali forma utitur epistolae scriptor opus illud laudans et argumentum eius describens (τὰ μὲν ὧν περὶ νόμου κτλ., τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα) nihil habet miri. Ἐὰ de una vel non tam amplo opusculo cum ab aliis tum a Stobaeo non raro adhibetur. Conferas modo dicta ut ἐκ τῶν Πόλλου Πυθαγορείου περὶ δικαιοσύνης (Flor. 9, 54), vel Κλεωνίου . . . ἐκ τῶν περὶ ὁσιότητος καὶ εὐσεβείας (Flor. I 66), vel ἐκ τῶν Ἀριστοξένου περὶ ἀριθμητικῆς (Ecl. I 17), vel Ὀκελλοῦ . . . ἐν τοῖς περὶ τῆς τῷ παντὸς φύσεως (Ecl. I 424), vel Ἀρρίμανος Ἐπικτητείου ἐκ τῶν περὶ προνοίας (Ecl. I 72), vel ἐκ τῶν Ἐπικτήτου περὶ φιλείας (Ecl. II 8, 29) et alia multa similia. Utut vero res se habet, sive quattuor librorum enumerantur tituli, sive unius describitur argumentum, verbis Περὶ τὰς τῷ παντὸς γενέσιος libellum Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως designari vel propter tituli diversitatem parum probabile est. Veram potius libelli nostri cum epistula illa<sup>3)</sup> et Περὶ νόμου libro rationem puto esse eam, ut Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως libelli auctor illum de universo et civitate agentem et Ocello Lucano tributum librum, fortasse aliter inscriptum (Περὶ τὰς τῷ παντὸς γενέσιος), eundem vero atque is quem epistula Pseudarchytæ plenius laudat et quem Stobaeus brevius laudat, sive ipse cognoverit sive de eo audiverit vel legerit, atque etiam suum ipsius de universi et elementorum et generis humani et familiae natura librum nomine laudati illius Pythagorei veteris, qui similia tractasse ei videretur, exornaverit.

<sup>1)</sup> τίς τῶν αὐτῶν καὶ φύσις τοῦ μὲν κόσμου ἀρμόζει διὰ παντὸς καὶ μηδὲ ποτ' ἐξ ἀνοσιμίας ἐκβαίνειν, τὰς δὲ πόλεις καὶ τὸς οἶκους ἀναγομένης ἔμμεν.

<sup>2)</sup> Cf. Eephanti, Pol. Critonis. Hippodami, Theagis fragmenta Pseudaristot. de mund. I. I. (p. 75 not. 2).

<sup>3)</sup> De tempore epistolae cf. Zellerum (l. l.), qui e Diogene Laert. loco (III 61) et Pseudoplatonicam epistolam duodecimam et Pseudarchytæ Thrasyllo notam fuisse conclusit.